

T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TAR-YL-2014-0001

**HİTİT DEVLETİ'NİN BATI ANADOLU
İLE
SİYASİ İLİŞKİLERİNDE
MEKTUPLARIN ÖNEMİ**

HAZIRLAYAN

Semih GERÇEK

TEZ DANIŞMANI

Doç.Dr. Hüseyin ÜRETEN

AYDIN - 2014

**T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TAR-YL-2014-0001**

**HİTİT DEVLETİ'NİN BATI ANADOLU
İLE
SİYASİ İLİŞKİLERİNDE
MEKTUPLARIN ÖNEMİ**

HAZIRLAYAN

Semih GERÇEK

TEZ DANIŞMANI

Doç.Dr. Hüseyin ÜRETEN

AYDIN - 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Semih GERÇEK tarafından hazırlanan **Hitit Devleti'nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi** başlıklı tez, 26.12.2013 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı

Kurumu

İmzası

(Başkan)

Doç. Dr. Hüseyin ÜRETEN

Adnan Menderes Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü

Prof. Dr. Aygül SÜEL

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi
Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü

Prof. Dr. Serap YAYLALI

Adnan Menderes Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ

Bu tezde görsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı: Semih GERÇEK

İmza:

YAZAR ADI - SOYADI: SEMİH GERÇEK

HİTİT DEVLETİ'NİN BATI ANADOLU İLE SİYASİ İLİŞKİLERİNDE MEKTUPLARIN ÖNEMİ

ÖZET

Hititler ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplaşmaları incelediğimiz “*Hitit Devleti'nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi*” konulu tez çalışmamızda, Boğazköy/Hattuşa'dan 7 adet mektup ve Ortaköy/Şapinuva'dan şimdiye kadar yayınlanan 1 adet mektubun transkripsiyon ve tercümelerini vermeye çalıştık. Çalışmamızı yaparken Hitit çağındaki (İ.Ö. 1650-1200) Batı Anadolu siyasi tarihi ile ilgili olarak Hitit kaynakları yanı sıra Mısır kaynaklarına da yer verdik. Hititler'in mektup gönderdiği veya aldığı Ahhiyava Ülkesi, Arzava Ülkesi, Milavanda Ülkesi, Mira-Kuvaliya Ülkesi ve Şeha Nehri Ülkesi'nin coğrafyası ve lokalizasyon çalışması hususunda, yapılan çeşitli önerileri ele almaya çalıştık.

Batı Anadolu krallıklarının adının geçtiği Hitit çivi yazılı belgeleri ve mektupları incelediğimizde, Batı Anadolu bölgesindeki krallıkların Hitit devletinin çeşitli dönemlerinde, çoğunlukla mevcut otoriteye baş kaldırdığını ve Hitit krallarının bu isyanları savaş ve antlaşmalar aracılığıyla bastırdığını öğrenmekteyiz. Bazen de Hitit kralları böyle isyanlar karşısında, Batı Anadolu'daki kralları evlilik yoluyla kendilerine bağlayıp sadakatlarını kazanmışlardır.

Çalışmamızda incelediğimiz mektupları sıraladığımızda; ilk olarak, Hitit Büyük Kralı'ndan Batı Anadolu bölgesindeki dengi 'Büyük Kral'a gönderilen ya da alınan mektuplar (Tavagalava Mektubu, Ahhiyava Mektubu-I, Ahhiyava Mektubu-II), ikinci olarak, Hitit Büyük Kralı'ndan Batı Anadolu'daki vasal krallıklara gönderilen ya da alınan mektuplar (Milavata Mektubu, Manapa-Tarhunta Mektubu, Arzava Mektubu ve Maşhuiluva Mektubu), son olarak da Batı Anadolu Bölgesi'nde Hitit kralına bağlı bir görevlinin, Hitit kralına gönderdiği mektup (Uhhamuva Mektubu).

Tezimizde, Hititler ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki gönderilen ya da alınan mektupların transkripsiyon-tercümeleri ve mektuplarda geçen ülkelerle ilgili diğer kaynaklar incelenerek bir bütün halinde sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Batı Anadolu, Mektup, Ahhiyava, Arzava, Tavagalava.

NAME – SURNAME: SEMİH GERÇEK

**THE SIGNIFICANCE OF THE LETTERS WITHIN THE FRAMEWORK OF
THE RELATIONSHIP BETWEEN WESTERN ANATOLIA AND HITTITES**

ABSTRACT

The theses named “*The Significance Of The Letters Within The Framework Of The Relationship Between Western Anatolia And Hittites*” in which the letters between Hittites and the Kingships of Western Anatolia has been analyzed, 7 letters exposed in Boğazköy and 1 letter exposed in Ortaköy have been tried to be transcribed and translated. Not only Hittites sources which related to the political history of Western Anatolia in Hittite age (1650-1200 BC), but also Egypt sources have been studied while analyzing the subject. In addition, various proposals related to geography and localization studies of the kingships of Ahhiyawa, Arzawa, Millawanda, Mira-Kuwaliya and Shea River which had corresponded with Hittites.

When we analyze the Hittite cuneiform documents and letters in which the names of the Western Anatolian Kingdoms has been mentioned, it is seen that, in several periods of the Hittite state the western Anatolian Kingdoms has been revolted against the existing authority, and the Kings of Hittites had tried to keep them under control battle and treaties. Also sometimes the Hittite Kings gained the loyalty of the rebellions by the bonds of matrimony in relation to this kind of revolts.

The letters which has been analysed are respectively: at first, the letters which were sent/received by the King of Hittites to/from “the Great King”, who is equal to, (Letter of Tawagalawa, Letter of Ahhiyawa-I, Letter of Ahhiyawa-II), secondly, the letters sent/received by the King of Hittites to/from vassal kingdoms in Western Anatolia (Letter of Milawata, Letter of Manapa-Tarhumta, Letter of Arzawa and Letter of Mashuiluwa) and lastly, the Letter of Uhamuwa which was sent to the king of Hittites by an official who is faithful to him (Letter of Uhamuwa).

In this thesis, both the transcriptions and translations of the letters; which was sent and received between Hittites and the Kingdoms of Western Anatolia and other sources concerning the countries; which was mentioned in the letters, have been analyzed and tried to be presented as a whole.

Keywords: Hittites, Western Anatolia, Letter, Ahhiyawa, Arzawa, Tawagalawa.

ÖNSÖZ

“*Hitit Devleti’nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi*” konulu yüksek lisans tezimin amacı, İ.Ö. II. Bin Batı Anadolu bölgesindeki çalışmalara Hitit çağı (İ.Ö. 1650-1200) mektuplarıyla yeni bir bakış açısı kazandırmaktır.

Bu çalışmamızda, Hitit kaynaklarını tarayarak, bu kaynaklarda geçen Batı Anadolu ve Hitit devleti arasındaki mektuplaşmaları inceledik. Ele aldığımız mektupların transkripsiyon ve tercümelerini yaparak, Batı Anadolu’nun tarihini ve coğrafyasını incelemeye çalıştık. Batı Anadolu’yu coğrafi yönden ele alırken bu bölgede yaşayan krallıklar ve vasallar ile ilgili olarak yapılan farklı lokalizasyon önerilerine de yer verdik. Bu fikirler arasında bilim dünyasında halen tartışılmakta olan Arzava ve Ahhiyava Ülkesi coğrafyasına da değinmeye çalıştık. Mektupların yanı sıra Hitit devletinin kuruluşundan itibaren Batı Anadolu Krallıkları ile olan siyasi ilişkilerini de incelemeye çalıştık.

Çalışmalarım sırasında yardımını ve ilgisini esirgemeyen ve bana her konuda destek olan danışman hocam Doç. Dr. Hüseyin Üreten’e sonsuz teşekkür ederim. Üniversite yıllarımdan itibaren ve yüksek lisans tezimin hazırlanması aşamasında emeklerini ve desteklerini üzerime bir ışık gibi tutan hocam Prof. Dr. Aygül Süel ve hocam Dr. Mustafa Süel’e teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimi sırasında tanışma fırsatına sahip olduğum değerli hocam Prof. Dr. Serap YAYLALI’ya da teşekkürü bir borç bilirim. Tezimin oluşmasında her an yardımlarına başvurduğum sayın hocalarım Doç. Dr. Esmâ REYHAN ve Doç. Dr. Leyla MURAT’a çok teşekkür ederim.

Tezimle ilgili çalışmalarım sırasında emekleri, arkadaşlıkları ve dostluklarıyla her zaman yanımda olan Araş. Gör. Sedef Ayyıldız ve Hititolog Murat Aydın’a ayrıca teşekkür ederim. Yine tezim boyunca ilgi ve yardımlarını gördüğüm Araş. Gör. Aysun Sarıbey HAYKIRAN’a ve Araş. Gör. Ömer GÜNGÖRMÜŞ’e de teşekkür ederim.

Aydın 2014

Hititolog Semih GERÇEK

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLO, HARİTA ve RESİMLER LİSTESİ.....	xviii
GRAMERE AİT VE DİĞER KISALTMALAR	xix
TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER.....	xxii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	
İ.Ö. II. BİN YILDA HİTİT DEVLETİ İLE BATI ANADOLU	
KRALLIKLARININ SİYASİ İLİŞKİLERİ	5
2. BÖLÜM	
HİTİT DEVLETİ İLE BATI ANADOLU KRALLIKLARI	
ARASINDAKİ MEKTUPLAŞMALAR	35
2.1. Tavagalava Mektubu	35
2.1.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	36
2.1.2.Mektup Hakkında Bilgi	64

2.2. Milavata Mektubu	69
2.2.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	69
2.2.2.Mektup Hakkında Bilgi	81
2.3. Ahhiyava Mektubu-I	84
2.3.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	84
2.3.2.Mektup Hakkında Bilgi	89
2.4. Manapa-Tarhunta Mektubu	92
2.4.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	92
2.4.2.Mektup Hakkında Bilgi	92
2.5. Maşhuiluva Mektubu	100
2.5.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	100
2.5.2.Mektup Hakkında Bilgi	103
2.6. Arzava Mektubu	104
2.6.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	104
2.6.2.Mektup Hakkında Bilgi	111
2.7.Ahhiyava Mektubu-II	112
2.7.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	112
2.7.2.Mektup Hakkında Bilgi	116
2.8. Uhhamuva Mektubu	117

2.8.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi	117
2.8.2. Mektup Hakkında Bilgi	120
3. BÖLÜM	
İ.Ö. II. BİN YILDA HİTİT-BATI ANADOLU MEKTUPLARINDA	
YER ALAN BATI ANADOLU ÜLKELERİ ve COĞRAFYASI	122
3.1. Ahhiyava Ülkesi Coğrafyası ve Lokalizasyonu	122
3.2. Milavanda Ülkesi Coğrafyası ve Lokalizasyonu	126
3.3. Şeha Nehri Ülkesi Coğrafyası ve Lokalizasyonu	126
3.4. Mira-Kuvaliya Ülkesi Coğrafyası ve Lokalizasyonu	127
3.5. Arzava Ülkesi Coğrafyası ve Lokalizasyonu	128
4. BÖLÜM	
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	137
EKLER.....	158
ÖZGEÇMİŞ.....	170

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	Archäologischer Anzeiger – Berlin.
AAA	Annals of Archaeology and Anthropology – Liverpool.
ABAW	Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Abteilung.
ABoT	Ankara Arkeoloji Müzesinde Bulunan Boğazköy Tabletleri – İstanbul 1948.
AfO	Archiv für Orientforschung, Berlin, Graz 1926 ff.
AHw	W. Von Soden, Akkadisches Handwörterbuch Wiesbaden 1958-1981.
AJA	American Journal of Archaeology.
AnAr	Anadolu Araştırmaları.
ANET	J.B. Pritchard, ed., Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament, 3rd ed., with suppl. – Princeton 1969 (Hittite texts tr. Götze)
AnOr	Analecta Orientalia – Rome
AnSt	Anatolian Studies (Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara) – London.
AO	Der Alte Orient – Leipzig.
AOATS	Alter Orient und Altes Testament – Neukirchen – Vluyn.
AoF	Altorientalische Forschungen – Berlin 1974 ff.

AOS	American Oriental Series, New Haven.
Arc. An.	Archivum Anatolicum, Ankara 1997.
ArOr	Archiv Orientální, Prag 1929 ff.
AT	D.J. Wiseman, The Alalakh Tablets –London 1953.
AU	F. Sommer, Die Ahhiyavā-Urkunden (ABAW, NF 69) – Munich 1932.
AÜDTCFY	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
BA	Biblical Archaeologist, New Haven 1937 ff.
Belleten	Türk Tarih Kurumu Belleten- Ankara 1937 vd.
BCH	Bulletin de Correspondance Hellenique, 1880 ff.
BiOr	Bibliotheca Orientalis – Leiden 1943 ff.
BMECCJ	Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan.
BoSt	Boghazköi - Studien –Leipzig.
BoTU	E. Forrer, Die Boghazköi-Texte in Umschrift (WVDOG 41/42) – Leipzig 1922, 1926.
BSA	Annual of the British School at Athens.
BY-ZAS 4	Strukturierung und Datierung in der hethitischen Archäologie / Structuring and Dating in Hittite Archaeology – Voraussetzungen – Probleme – Neue Ansätze / Requirements – Problems – New Approaches, Internationaler Workshop İstanbul, 16.-27. November 2004.

CAD	The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago-Chicago 1954 ff.
CAH	The Cambridge Ancient History, 3rd ed. – Cambridge 1970, 1971,1973, 1975.
CHD	The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago – Chicago 1980 ff.
CTH	E.Laroche, Catalogue des textes hittites, Paris 1971; Catalogue des textes hittites, premier supplément, RHA XXX, 1972, 94-133
EA	Texts from El-Amarna, numbered according to ed. of J. A Knudtzon, Die El-Amarna-Tafeln (VAB 2) – Leipzig 1915 and tr. of W. Moran, Les Lettres d’El Amarna (LAPO 13) – Paris 1987.
HED	J.Puhvel, Hittite Etymological Dictionary – Berlin 1984 vd.
HW	J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch – Heidelberg 1952(-1954).
HW2	J. Friedrich and A. Kammenhuber, Hethitisches Wörterbuch, 2nd ed. – Heidelberg 1975 ff.
IBoT	İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletleri(nden Seçme Metinler) İstanbul 1944, 1947, 1954, Ankara 1988.
IDB	Interpreters Dictionary of the Bible, New York.
IRAQ	Iraq published by the British School of Archaeology in Iraq, London 1934ff.
JA	Journal Asiatique-Paris.
JAC	Journal of Ancient Civilizations.

JANER	Journal of Ancient Near Eastern Religions.
JAOS	Journal of the American Oriental Society, New Haven 1849 ff.
JEOL	Jaarbericht van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap „Ex Oriente Lux“.
JIES	Journal of Indo-European Studies.
JCS	Journal of Cuneiform Studies, New Haven 1947 ff.
JHS	Journal of Hellenic Studies, London 1880 ff.
JMEOS	Journal of the Manchester Egyptian and Oriental Society, Manchester 1911ff.
JNES	Journal of Near Eastern Studies, Chicago 1942 ff.
KADMOS	Kadmos, Zeitschrift für vor –und frühgriechische Epigraphik, Berlin 1962 ff.
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazköi Leipzig, Berlin 1916 ff.
KIF	Kleinasiatische Forschungen I, Herausgegeben F. Sommer and H. Ehelolf Weimar 1930.
Klio	Klio, Beiträge zur alten Geschichte, Berlin 1902-1944 und 1966 ff.
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi – Berlin 1921 ff.
Madd.	A.Götze, Madduwattaš (MVAeG 32/1) Leipzig-Berlin.
MAOG	Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft, Leipzig 1925.

MDOG	Mitteilungen der Deutschen Orient – Gesellschaft zu Berlin – Berlin 1899 ff.
MIO	Mitteilungen des Instituts für Orientforschung, Berlin 1953-1971 / 72.
MVAeG	Mitteilungen der Vorderasiatisch – ägyptischen Gesellschaft – Leipzig 1922-1944.
NEA	Near Eastern Archaeology, Boston.
NH	Les Noms des Hittites, Paris 1966.
OA	Oriens Antiquus – Rome 1966 ff.
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung – Leipzig, Berlin 1898. ff.
Or	Orientalia, Roma 1931ff.
Oriens	Oriens, Journal of the International Society for Oriental Research –Leiden.
PEQ	Palestine Exploration Quarterly.
PRU	J. Nougayrol et. al., Le palais royal d’Ugarit (subseries of MRS) – Paris 1955ff.
PSD	The Sumerian Dictionary of the University Museum of the University of Pennsylvania-Philadelphia 1984 ff.
RA	Revue d’Assyriologie et d’Archéologie orientale, Paris 1886ff.
RE	Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Stuttgart 1893 ff.

RGTC	G.F. del Monte and J. Tischler, Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes, vol. 6 – Wiesbaden 1978.
RGTC 6/2	G.F. del Monte, Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte – 1992.
RHA	Revue Hittite et Asianique – Paris 1930 ff.
RLA	Reallexikon der Assyriologie, Berlin 1928-1938, 1957 ff.
RS	Ras Shamra text, cited by inventory number.
SAOC	Studies in Ancient Oriental Civilization.
SCO	Studi Classici e Orientali, Pisa 1951ff.
SIMA	Studies in Mediterranean Archaeology, Sölvegaten.
SMEA	Studi micenei ed egeo-anatolici, Roma 1966 ff.
StBoT	Studien zu den Boğazköy Texten, Wiesbaden 1965 ff.
THeth	Texte der Hethiter – Heidelberg 1971ff.
TTK	Türk Tarih Kurumu – Ankara.
TUAT	Texte aus der Umwelt des Alten Testaments – Gütersloh 1982 ff.
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, Ankara 1998 vd.
VAB	Vorderasiatische Bibliothek, Leipzig. XX
VAT	Texte der Vorderasiatischen Abteilung der Staatlichen Museen in Berlin nach Museumsnummern.

VBoT	Verstreute Boghazköi-Texte, Herausgegeben von A. Gotze, Marburg 1930.
WVDOG	Wissenschaftliche veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, Leipzig 1900 ff.
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete-Vorderasiatische Archäologie, Leipzig/Berlin 1887 ff.
ZVS	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen.

TABLO, HARİTA ve LEVHALAR LİSTESİ

Tablo 1: Hitit Kral Listesi

Harita 1: İ.Ö. II. bin yılda Anadolu Haritası

Harita 2: İ.Ö. II. bin yılda Batı Anadolu Haritası

Harita 3: İ.Ö. 13. yy. Anadolu Haritası

Levha 1: ‘Tavagalava Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

Levha 2: ‘Tavagalava Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)

Levha 3: ‘Milavata Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

Levha 4: ‘Milavata Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)

Levha 5: ‘Ahhiyava Mektubu-I’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

Levha 6: ‘Ahhiyava Mektubu-I’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)

Levha 7: ‘Manapa-Tarhunta Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi

Levha 8: ‘Maşhuluva Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi

Levha 9: ‘Arzava Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

Levha 10: ‘Arzava Mektubu’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)

Levha 11: ‘Ahhiyava Mektubu-II’ - Hitit Çivi Yazılı Tablet Fotoğrafi

GRAMERE AİT VE DİĞER KISALTMALAR

A = Akkusativ

Abl = Ablativ

a.g.e = adı geçen eser

a.n. = alt not

ay. = arka yüz

Bk. (bk.) = Bakınız

c. = communis generis

D.-L. = Dativ-Lokativ

Dur. = Durativ

Erg. = Ergnzungsheft

Frag. = Fragman

h. = Hititçe

idg. = indogermanisch

Imp. = Imperativ

Inf. = Infinitiv

It. = Iterativ

Krş.(krş.) = Karşılaştırınız

Lat. = Latince

Lief = Lieferung

İ.Ö. = İsadan Önce

Med. = Medio-Passiv

N. = Nominativ

n. = neutrum

Nr. = Numara

öy. = ön yüz

Par. = Paragraf

Part. = Partizip

Pl. = Plural

Prs. = Präsens

Prt. = Präteritum

Res. = resim

Rs. = Rückseite

s. = sayfa

Sg. = Singular

Süt. = sütun

Tam.(tam) = Tamamlama

Terc. = Tercüme

Trans. = Transkripsiyon

Vd. = ve devamı

Vs. = Vorderseite

V = Volume

Yorum = Filolojik Yorum

Z = Satır

TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE

KULLANILAN İŞARETLER

- [] : Tabletın o kısmının kırık olduğunu gösterir.
- [()] : Yuvarlak parantez içindeki kısmın metnin dublikatı veya paralelinden tamamlandığını gösterir.
- [x] : Kırık metin yerlerinde sayısı hesaplanmayan işaretler için kullanılmıştır.
- [...] : Kırık metin yerlerinde sayısı takriben hesaplanabilen işaretler için kullanılmıştır.
- () : Tercümenin daha iyi anlaşılabilmesi için yapılan ilaveleri gösterir.
- + : Direkt "join" leri gösterir.
- (+) : İndirekt "join"leri gösterir.
- (+?) : "Join" in şüpheli olduğunu gösterir.
- <> : Metni yazan kâtip tarafından, yanlışlıkla unutulmuş işaretleri içine alır.
- ? : İşaretin okunuşunun kesin olmadığını gösterir.
- (?) : Tercümenin şüpheli olduğunu gösterir.
- (??) : Tercümenin çok şüpheli olduğunu gösterir.
- + , x : İki Sumerogram arasında artı veya çarpı işareti yer alıyorsa onun bir ligatür olduğunu gösterir.
- [x] : Kırık metin yerlerindeki işaretler için kullanılmıştır.

- . : Vokal sesler altında ilgili işaretin tahrip edilmiş olduğunu gösterir.
- .. : Vokal sesler altında ilgili işaretin çok tahribat görmüş olduğunu gösterir.
- ... : Yan yana üç yada üçten fazla nokta o kısmın sağlam olduğunu fakat gerek görülmediğinden alınmadığını gösterir.
- ___ , ___ : Tabletin paragraf ayrımını gösterir.
- _____ : Asıl metin ile dipnotlar arasını gösterir.
- X : Okunamayan işaret veya işaretleri gösterir.
- x +1 : Tabletin baş kısmının tam olmadığını, numaralamanın görülen bu ilk satırdan başlatıldığını belirtir.
- ‘ : Satır sayısı üzerinde kullanılır. Tabletin baş kısmının tam olmadığını, numaralandırmanın görülen ilk satırdan başladığını gösterir.
- ‘ ‘ : İlk satırı kırık olan ve görülen satırlarla arasındaki boşluktan dolayı tahmin olarak verilen satır numarasını gösterir.
- : Sumerce birden fazla işaretlerden oluşan kelimelerle işaretlerin arasına konur.
- : Hititçe ve Akadca kelimeleri içeren işaretlerin arasına konur.
- // : Birbirine paralel metinlerin kısaltmaları arasına konur.
- § : Paragrafın başını belirtir.
- = : İki metin arasında ikinci metnin, birincisinin duplikatı olduğunu gösterir.

GİRİŞ

Hititler, İ.Ö. II. bin yılda Anadolu'da ilk siyasi birliği kurmuşlar ve zamanla sınırlarını genişleterek büyük bir imparatorluk halini almışlardır. Hitit uygarlığından günümüze gelen çivi yazılı tablet arşivlerinde, kanunlar, kral yıllıkları, antlaşmalar, bağış belgeleri, dinsel metinler, kült envanterleri, mitolojik metinler, dualar, fal metinleri yer almaktadır. Bu metinlerin çoğu Hititçe olmakla beraber, Boğazköy'de ayrıca Hattice, Luvice, Palaca, Hurrice ve Akadça metinler de bulunmuştur. Bunların büyük bir kısmı ise iki dilde hazırlanmıştır. Ayrıca mühürler ve kaya anıtları üzerindeki Hiyeroglif yazıtlar, korunamadıkları için elimize geçememiş olan tahta tabletler, yazılı Hitit çağı (İ.Ö. 1650-1200) kültürünün diğer bir zenginliğini oluşturmaktadır.

Hititler'den günümüze gelen bu belgeler içerisinde önemli bilgi kaynaklarını mektuplar oluşturmaktadır. Hititler, çevrelerinde yer alan birçok ülke ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler kurmuşlardır. Bu kaynaklar içerisinde, Hititler'in hem çevredeki imparatorluk ve vasal ülke krallıklar ile yazışmaları hem de Hitit kralının devlet bünyesinde çeşitli görevlere sahip olan kişilere gönderdiği talimatlar bulunmaktadır. Hitit kralının gönderdiği mektupların yanı sıra Hitit kraliçesinin de komşu kral ve kraliçelere göndermiş olduğu mektuplar da söz konusudur.

Anadolu'da bulunan en eski mektuplar, İ.Ö. II. binin ilk çeyreğinde Asur ile Anadolu arasındaki ticareti yönlendiren Asur'lu tüccarlar tarafından Eski Asur lehçesinde yazılan ticari mektuplardır. Bu mektupların büyük çoğunluğu Kültepe'de ele geçmiştir¹.

Hitit çağına (İ.Ö. 1650-1200) ait mektuplar, Boğazköy/Hattuşa'da, Ortaköy/Şapinuva'da², Maşat Höyük/Tapigga'da³, Hatay'da Tel El Açana'da (Alalah), Suriye'de Ras Şamra'da (Ugarit), yine

¹ Alp 1997, 3.

² Ortaköy ilçesi, Orta Anadolu'nun kuzeyinde ve Çorum il merkezinin 53 km. güneydoğusunda, Boğazköy'ün ise kuş uçuşu 60 km. kuzeydoğusunda yer almaktadır. Güneyinde Alan Dağları, kuzeyinde ise Karadağlar'ın yer aldığı Ortaköy ilçesi, Çekerek Nehri'nin bir kolu olan Özderesi'nin de yer aldığı vadide, batıdan doğuya doğru alçalan terasların oluşturduğu bir plato üzerindedir. (Süel, M. 1998, 559-560; Süel, M. 2008, 10 vd.). Hitit çağındaki (İ.Ö. 1650-1200) adı Şapinuva olan Ortaköy ilçesinde açığa çıkarılan çivi yazılı tabletlerin sayısı 4000'i aşmıştır. Arşivlerde ele geçen Hititçe, Akadca, Hurrice, Hattice gibi çeşitli dillerde ve idari, dini, fal gibi çeşitli konulardaki tabletler kraliyet arşivine sahiptir. Bu devlet arşivinin ışığında Şapinuva'nın, Büyük Kral'ın idari merkezi olarak, Hitit Devleti'ne bir dönem başkentlik yapmış olduğu anlaşılmaktadır. (Süel 2001, 670).

³ Maşat Höyük, Zile'nin kuş uçuşu 20 km. güneyinde, Ankara'nın 312 km. kuzeydoğusunda ve bugün de aynı adı taşıyan (Maşat ovası) ovanın ortasındaki modern Maşat köyünün (bugün Yalinyazı) 1500 m. batısında yer almaktadır. 1973 yılında Tahsin Özgüç tarafından kazısına başlanılan Maşat Höyük'te 130'u aşkın çivi yazılı Hitit

Suriye’de Meskene’de (Emar) ve Mısır’da Tel-El Amarna’da⁴ açığa çıkarılmıştır. Boğazköy/Hattuşa’da keşfedilen mektupların sayısı, çoğu fragman olmak üzere 500’ü bulmaktadır. Ayrıca Maşathöyük/Tapigga’da keşfedilen, sayıları 114’ü⁵ bulan mektuplar III. Tuthaliya dönemine tarihlendirilmiştir⁶. Ele geçen mektupların büyük bir kısmı Hititçe yazılmıştır. Uluslararası yazışmalarda ise zamanın diplomasi dili olan Akadça kullanılmıştır. Bu tür diplomatik yazışmalarda az da olsa Hititçe mektuplara da rastlanmaktadır.

Hititlerin Batı Anadolu ile mektuplaşmalarını içeren belgeler şimdiye kadar Boğazköy/Hattuşa’da yedi ve Ortaköy/Şapinuva⁷’da açığa çıkarılan bir mektupla sınırlıdır. Ayrıca Batı Anadolu ile ilgili Mısır’da (Tel El Amarna) iki mektup keşfedilmiştir. Bu mektuplar, Mısır Firavunu III. Amenofis ile Arzava kralı Tarhundaradu’nun⁸ birbirlerine gönderdikleri belgelerdir.

Hititler’in Anadolu topraklarına hakim olduğu zaman diliminde siyasi ilişkilerini düzenlerken bazı hususlara dikkat ettiği ve bu çerçevede bir takım politikalar izlediği görülmektedir. Yürütülen devlet politikasında söz konusu krallığın jeopolitik konumu, tarihi ilişkileri ve kültürü göz önüne alınmaktadır. Hititler çevredeki büyük krallıklar ve vasallarla olan ilişkilerini antlaşmalar-mektuplar aracılığıyla, belirli koşullar altında düzenlemektedir. Antlaşma ve mektuplarda geçen şehir, dağ ve nehir isimleri ‘Hitit Çağı Anadolu Tarihi Coğrafyası’ hakkında önemli bilgileri gün ışığına çıkartırken, dönemin siyasi tarihini de ortaya koymaktadır.

Ülkenin neredeyse her yerine gönderilen mektuplar kendi içinde konularına göre ayrılmaktadır. Mektupların önemli bir bölümü Hititler ile büyük krallıklar ve vasal krallıklar arasındaki yazışmaları içermektedir. Bir bölümü ise talimat vermek veya bilgi istemek için gönderilen görevli mektuplarıdır. Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Hititler ve Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplaşmalar, hem krallıklar arası yazışmaları içerirken hem de görevli kişilerin Hitit kralına bilgi vermek amaçlı gönderdikleri belgelerdir. Mektuplaşmalar, bölgenin siyasi tarihi hakkında değerli bilgileri gün ışığına çıkartırken, mektupların içeriğinde Hitit Büyük kral isimlerinin geçmemesi belgelerin tarihlendirilmesinde büyük tartışmalara yol açmaktadır. Kronoloji sorunun yanı sıra Batı Anadolu tarihi coğrafyasında yapılan lokalizasyon denemeleri de kesin bir sonuca ulaşmamıştır.

tabletleri ele geçmiştir (Özgüç 1978, 1). Maşat Höyük’te ele geçen bu belgeler Sedat Alp tarafından yayınlanmıştır (Alp 1991).

⁴ Hawkins 2009, 76.

⁵ Alp 1991.

⁶ Alp 1997, 3-4.

⁷ Süel 2001, 671.

⁸ Hawkins 2009, 77.

Hitit-Batı Anadolu mektuplaşmalarının içeriklerine genel olarak bakıldığında, Batı Anadolu vasal krallıkları ile Hititler arasında savaşlar, sınırlar, kaçaklar ve geçmiş zamanda yaşanan olaylar konu edilmiştir. Bu dönem içerisinde Hitit Büyük kralları, Batı Anadolu vasal krallıklarıyla ilişkilerinde bölgenin soylu beylerini kral olarak atamış ve bazılarını evlilik yoluyla kendisine damat olarak almıştır. İzlenilen bu politikanın başarılı olduğunu söylemek güçtür, çünkü Hititler'in zayıf düştüğü her dönemde Batı Anadolu vasal krallıkları isyan etmiş ve Hititler'e baş kaldırmışlardır. Bu isyanlar askeri seferler ya da tehditlerle bastırılmıştır. İsyânların bastırılmasının ardından, Hitit kralı tarafından, isyan eden kişinin yerine başka bir kişiyi vasal krallığa atadığı görülürken bazen de isyan eden vasal kralı tekrar aynı ülkeye yönetici olarak gönderdiği anlaşılmaktadır.

Şimdiye kadar Batı Anadolu Krallıkları ile Hititler arasında gönderilen ya da alınan sekiz adet mektup tespit edilmiştir.

- ✓ Hitit kralının eşi Ahhiyava Ülkesi kralına gönderdiği veya o kraldan aldığı mektuplar; Tavagalava Mektubu, Ahhiyava Mektubu-I ve Ahhiyava Mektubu-II.
- ✓ Hitit kralının Batı Anadolu'daki vasal bir krala gönderdiği mektup; Milavata Mektubu
- ✓ Batı Anadolu Hitit vasalı bir kraldan, Hitit kralına gönderilen mektuplar; Manapa-Tarhunta Mektubu, Arzava Mektubu ve Maşhuiluva Mektubu.
- ✓ Hitit kralına Batı Anadolu'daki bir görevliden gönderilen mektup; Uhamuva Mektubu.

Hititler ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplarla ilgili çalışmamızın içeriğine bakacak olursak;

1. Bölüm'de; Hititlerin Anadolu topraklarında ortaya çıkışı ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki siyasi ilişkiler incelenmiş ve mektupların siyasi ilişkilerdeki yeri ve önemi konuları üzerinde çalışmalarımız yürütülmüştür.

2. Bölüm'de; Hitit, Batı Anadolu Krallıkları'ı arasındaki mektupların Hititçe çivi yazılı belgelerden okunarak, transkripsiyon ve tercüme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca mektupların içeriği, tarihlendirilmesi gibi konular işlenerek bilim adamlarının mektuplar hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

3.Bölüm’de; İ.Ö. II. bin yılın ikinci yarısındaki Batı Anadolu tarihi coğrafyası incelenmiştir. Konumları şimdiye kadar kesin olarak tespit edilemeyen Hitit çağındaki (İ.Ö. 1650-1200) şehirlerin lokalizasyon denemeleri ve görüşler ele alınmıştır.

4. Bölüm’de ise; çalışmada belirtilen kaynaklar, görüşler, iddialar toplanarak filolojik belgelere değinilmiş ve bunların ışığında bir sonuca varılarak çalışmanın öne çıkardığı problemler çözülmek istenmiştir.

1. BÖLÜM

İ.Ö. II. BİN YILDA HİTİT DEVLETİ İLE BATI ANADOLU KRALLIKLARININ SİYASİ İLİŞKİLERİ

İ.Ö. II. bin yıla ait hiçbir çivi yazılı tabletin ele geçmediği bir bölge olan Batı Anadolu'nun bu döneme ait tarihi bilgileri, çoğunlukla Hitit metinlerinden ve az sayıdaki Mısır⁹ (Amarna Mektupları), Alalah¹⁰ (Açana IV. Tabaka ele geçen iki metin) ve Meskene-Emar¹¹ yazılı kaynaklarından gelmektedir. Ayrıca Karabel veya Afyon civarında bulunan hiyeroglif yazıtlar¹² ve son yıllarda Bafa Gölü yakınlarında Beşparmak dağlarında keşfedilen Latmos yazıtı¹³ ve bölgede ele geçen hiyeroglifli mühürler, Batı Anadolu'nun siyasi tarihini vermekte çok zayıftır. Sadece bölgenin coğrafi yayılış alanıyla ilgili ipuçları verir.

Batı Anadolu bölgesinin tarihi hakkında, kaynak metinlerin yetersizliğinin yanında bir başka eksiklik de, bölgede yürütülen çok sayıdaki arkeolojik kazılara rağmen, Hitit-Batı Anadolu ilişkilerinin arkeolojik açıdan henüz açıklığa kavuşturulamamış olmasıdır. Batı Anadolu'da arkeolojik açıdan İ. Ö. II. bin yıl malzemesi veren yerler arasında; Panaztepe, Liman Tepe, Miletos, Bakla Tepe, Alaşehir, Larisa, Aphrodisias, Iasos, Beycesultan, Araplar, Eğriköy, Gavurtepe, Bademgediği Tepesi, Demircihöyük ve Paşaköy sayılabilir¹⁴. Kazılan kentlerdeki Hitit varlığı birkaç hiyeroglif yazıtı, mühürler ve bazı seramik parçaları dışında çok zayıftır. Ayrıca kazılan kentlerin Hitit çağındaki antik adları da belli değildir.

Batı Anadolu'ya ilişkin tarihi bilgiler, Hitit çivi yazılı belgelerinde sadece Hitit tarihiyle olan ilgisi ve önemi derecesinde yansımıştır. Bu belgelerin büyük bir çoğunluğu yalnızca o bölge ülkelerine karşı yürütülen askeri seferlerden ibarettir. Batı Anadolu ülkelerinin ekonomi, din, kült, edebiyat ve falcılığı ile ilgili bilgiler Hitit metinlerinde tamamen eksiktir. Tarihi metinler dışında sadece çok az sayıda mektup ve fal metinleri bölge tarihi ve ülkenin siyasi şahsiyetleriyle ilgili bilgiler içerir. İ.Ö. II. bin yılda Batı Anadolu'daki varlıkları bilinen krallıklar ve bu krallıkların Hititler ile olan siyasi ilişkilerini öğrendiğimiz Hitit çivi yazılı belgeleri şunlardır; Arzava Ülkesi (Telipinu Fermanı ve II. Murşili'nin Yıllıkları), Vuluşa Ülkesi (Alakşandu Antlaşması), Mira-Kuvaliya Ülkesi (Maşhuiluva Mektubu, Kupanta-Kurunta Antlaşması), Şeha Nehri Ülkesi ve Appaviya (Manapa-Tarhunta Antlaşması, Manapa-

⁹ Hawkins 2009, 77-78.

¹⁰ Wiseman 1956, AT: 177, 29

¹¹ Marin 2001, 40

¹² Ünal 2003, 2.

¹³ Peschlow 2002, 257.

¹⁴ Ünal 2003, 2.

Tarhunta Mektubu, Şeha Nehri Ülkesi'nin Suçları Metni), Hapalla Ülkesi (Targaşnalli Antlaşması), Zippaşla-Hariati Ülkesi (Madduvatta'nın Suçları Metni), Aşşuva Ülkesi (II. Tuthaliya ve I. Arnuvanda'nın yıllıkları), Valma Ülkesi (II. Murşili ve III. Hattuşili'nin yıllıkları), Karkişa ve Maşa Ülkeleri (Kupanta-Kurunta ve Manapa-Tarhunta Antlaşmaları), Lukka Ülkesi (III. Hattuşili'nin Yıllıkları ve Tavagalava Mektubu), Ahhiyava Ülkesi (Tavagalava, Manapa-Tarhunta ve Milavata Mektupları).

Bölgenin tarihiyle ilgili ilk bilgiler, Hitit devletinin kurulması ve Batı Anadolu'ya yayılma amaçlarının ortaya çıkmasıyla başlar. Bu belgelerin sayısı ve bilgileri o kadar az sayıdadır ki, Batı Anadolu'nun o dönemdeki tarihini aydınlatmak için yetersiz kalmaktadır. Bu kadar bilgi eksikliğine rağmen bazı belgeler, Batı Anadolu bölgesi ve tarihiyle ilgili ipuçları içermektedir.

Hitit çağında (İ.Ö.1650-1200) Batı Anadolu ile ilgili en erken bilgiyi, II. Muvatalli¹⁵ (İ.Ö. 1310-1282) döneminde Viluşa kralı Alakşandu ile yapılan antlaşmanın içeriğinde bulmaktayız. Metinde Hitit devletinin ilk kralı ve muhtemelen kurucusu¹⁶ olduğu düşünülen Labarna'nın ismi geçmektedir. Antlaşmanın tarihsel başlangıcı şöyledir¹⁷; “*Atalarımızın atası Labarna, Arzava Ülkeleri ve Viluşa Ülkesi ile savaştığı zaman, onları kölesi yapmıştı. Daha sonra Arzava Ülkesi yine düşmanlık yaptı. Viluşa Ülkesi ise Hatti Ülkesi'nden hangi meseleden dolayı ayrıldıysa, bu mesele zaman aşımına uğradığı için onu almadı ve Viluşa Ülkesi, Hatti Ülkesi'nden hiçbir şekilde ayrılmadı*”. Muvatalli'nin anlatımına göre Labarna, Arzava ve Viluşa ülkeleriyle savaşmış ve onları yenmiştir. Belgede yer alan Labarna'nın kim olduğu belli değildir. Labarna'yı, bazı araştırmacılar I. Hattuşili'den önceki kral olarak düşünürken, bazıları da belgede geçen kişinin I. Hattuşili olduğunu savunmaktadır¹⁸. Ancak I. Hattuşili'nin yıllıklarında ve o döneme ait tarihi belgelerde böyle bir savaş ya da kazanılan zafer ile ilgili bilgiler yer almamaktadır. Hitit devletinin kuruluş ve Labarna dönemleri, o çağlara ait ele geçen belge azlığından kesin olarak ifade edilememektedir. Acaba II. Muvatalli'nin tarafından yazdırılan Labarna'nın savaş ve fetihleri bir efsane midir? Yoksa Labarna, Batı Anadolu'yu fetheden ilk Hitit kralı mıdır? Bunun cevabı henüz verilememektedir.

Hitit çivi yazılı metinlerinde, Batı Anadolu'ya ilişkin ilk kesin bilgiler I. Hattuşili (İ.Ö. 1650-1620) dönemine tarihlenmektedir. I. Hattuşili'nin Akadça-Hititçe yazılmış iki dilli yıllıklarında, Arzava üzerine yapılan bir seferden bahsedilmektedir. Altı yıl boyunca yürüttüğü askeri seferlerin¹⁹ üçüncü yılında I. Hattuşili, Arzava'ya sefere çıktığını ve oradan ganimet olarak sığır ve koyun sürüleri

¹⁵ Friedrich 1930, 42.

¹⁶ Dinçol 1993, 98; De Martino 2003, 37.

¹⁷ Friedrich 1930, 50-51; Beckman 1996, 82.

¹⁸ Ünal 2003, 6.

¹⁹ KBo X 1 + KBo 2 (CTH 4) Imparati - Saporetti 1965,73.

getirdiğinden söz etmektedir; “Arzava’ya karşı yürüdüm ve ondan sığır ve koyun aldım²⁰”. Bu bilgi, Arzava topraklarının ekonomik coğrafyası için çok önemlidir. Ülke halkının hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir. I. Hattuşili, seferin ayrıntılarından, savaşa girip girmediğinden ve bir Arzava kralına karşı bir zafer kazanıp kazanmadığından bahsetmemektedir. Hitit kralının, hayvan sürülerini ve tutsakları yağmalayabilmek için Arzava’nın iç bölgelerine girmeden, onları sınır bölgelerinden elde etmiş olabileceği düşünülebilir. Ayrıca bu seferin ayrıntılarıyla anlatılmamasının sebebi, Hitit kralının büyük bir askeri yenilgiye uğramış olması da olabilir. I. Hattuşili, Batı Anadolu’da iken Hurriler Hattuşa üzerine yürümüş ve Hitit kralı Batı Anadolu seferlerini bitiremeden Hatti ülkesine dönmek zorunda kalmıştır²¹. Kralın Hurri tehlikesini atlattıktan sonra Batı Anadolu’ya dönerek başka bir sefer düzenleyip düzenlemediğini ise bilinmemektedir.

Orta-Doğu Anadolu ve Suriye’de yürütülen seferlerin içinde olan bir kralın birden yönünü batıya çevirmesi dikkat çekicidir. Özellikle Suriye üzerine baskılarını yoğunlaştıran Hattuşili neden seferlerin üçüncü yılında böyle bir harekâta geçmiştir? I. Hattuşili’nin selefi ve Hitit hanedanının muhtemel kurucusu olan Labarna’nın, Telipinu Fermanı’nda anlatılan askeri faaliyetleri, belki de Hattuşili’yi bu sefere yönlendirmiş olabilir. İ.Ö. 15. yy.’da Telipinu (İ.Ö. 1525-1500) tarafından yazdırılan ve *Telipinu Fermanı*²² olarak bilinen belgede, I. Hattuşili’nin selefi Labarna’nın seferleri şöyle belirtilmiştir²³: “*Büyük kral Tabarna Telipinu şöyle (der): Eskiden Labarna büyük kral idi. Böylece oğulları, erkek kardeşleri ve hısımları, aile fertleri ve askerleri birlik içinde idiler. Memleket küçük idi. O nereye sefere gittiyse düşman memleketlerini (kendi) kol (gücü) ile yenmişti. Kentleri sürekli olarak imha ediyordu. (Düşman) memleketlerini tamamen kuvvetten düşürdü. Onları denizden sınır (sınır komşuları) yaptı. Ancak o ne zaman seferden geri gelirse (dönerse) oğulları(ndan) her biri (bir başka) memlekete gider(di). Hupışna kentini, Tuvanuva kentini, Nenaşşa kentini, Landa kentini, Zallara kentini, Puruşhanda kentini, Luşna kentini ve memleketleri yönetiyorlardı. Büyük şehirler (de) bağlanmışlardı*”. Metinden Labarna ve kraliyet ailesinin Anadolu’da büyük bir fetih politikası izlediği görülmektedir. Labarna dönemindeki askeri faaliyetlerle Hitit toprakları, güneyde Akdeniz’e ve batıda Konya Ovası’na kadar genişletilmiştir²⁴. Metinde isimleri geçen Hupışna, Tuvanuva, Landa kentlerinin bir Luvi yerleşimi olduğu düşünülmektedir²⁵. Labarna’nın fethettiği şehirlerin bazıları Arzava ile Hitit toprakları arasında tampon bölgeyi oluşturmaktadır. Labarna döneminde ele geçirilen bu kentler, I. Hattuşili’yi küçük de olsa bu sefere çıkmaya zorlamış olabilir. Sınır ihlalleri ve sürtüşmelerin I. Hattuşili döneminde de devam ettiği düşünülürse, güneye sefere çıkan kralın yön değiştirerek batıya küçük bir sefer düzenlediği düşünülebilir.

²⁰ Bryce 1998, 74.

²¹ Ünal 2003, 6.

²² Hofmann 1984.

²³ CTH 19 § 1-4 Satır 2-12; Hoffmann 1984, 8-11.

²⁴ Bryce 1986-87, 91.

²⁵ Singer 1981, 124.

Seferin başka bir sebebi ise Hitit kralının sözünü ettiği ganimetlere bakılırsa, Batı Anadolu'ya karşı sınırlı güçle bir sefer düzenlendiği ve hedefin kıyı bölgelere ulaşma amacı gütmeyen iç bölgeler ile sınırlı bir yağmacılık faaliyeti olduğu söylenebilir²⁶.

I. Hattuşili dönemine tarihlenen başka bir belgede ise Arzava adı, Eski Hititçe yazılışı Arzaviya şeklinde geçmektedir. Saray kroniklerinden bir metin²⁷ içerisinde, Arzava ülkesindeki Hurma kentinde, Nunnu isimli bir kişinin yaptığı olumsuz işlerden söz edilirken, bu kişinin Hitit kralı tarafından görevlendirilmiş yerel bir yönetici olduğu anlaşılmaktadır²⁸. Metinde, Nunnu'nun Arzaviya'da (Arzava için Eski Hititçe yazılışı) olduğu ve Hitit kralına verilmesi gereken altını çaldığı ifade edilmektedir²⁹; *"(Bir zamanlar) Arzava Ülkesinde Hurma kentinden olan Nunnu isimli birisi yaşıyordu. (Hattuşa'ya haraç olarak) ne altın ne de gümüşü getirirdi. Eline geçirdiği herşeyi kendi evine taşırdı. Huntara'lı bir adam bu yaptıklarının farkına vardı ve onu kralın babasına bildirdi. Bunun üzerine onu buraya (Hattuşa'ya) getirdiler ve onun yerine Şarmaşşu'yu atadılar. Ama o bir türlü (oraya) gitmek istemez. Kralın babası "Altın Mızrak Adamını" (görevlendirdi ve) gönderdi. Şarmaşşu ve Nunnu'yu Tahaya Dağı'na götürdüler ve onları öküzler gibi koştular. Nunnu'nun bir akrabasını yakalayıp getirdiler ve onu Şarmaşşu ve Nunnu'nun gözleri önünde (ders olsun diye) öldürdüler. Sabah erkenden kralın babası kükredi: 'Onları kim götürdü? Elbiseleri ve baş örtüleri niçin kana bulanmamış bunların?' MEŞEDI'ler şöyle (cevap verdiler): 'Onların paltoları bir çıkın içinde sarılıdır.' (Gerçekten de çıkın içindeki elbiselerini açınca kral kan lekelerini gördü. (Ama buna rağmen) Şarmaşşu şöyle (ısrar etti): 'Majesteleri, gitmeyeceğim (işte ve akrabamın kanına da) bakmayacağım işte!' Kral şöyle dedi: 'Haydi defol git, sen bu (inatçılığı) kalbine kazımuşsun(??)!'"* Metinde anlatılana göre Nunnu, Hitit kralının Arzava'daki idari görevlisidir ve kralın hazinesine gitmesi gereken altını çalabilecek kadar önemli bir konumdadır³⁰. Metinden elde edilen verilerle I. Hattuşili hükümdarlığında, Arzava'nın bir bölümünün Hitit hakimiyetinde olduğunu söyleyebiliriz.

I. Hattuşili'den sonra Hitit tahtına geçen I. Murşili (İ.Ö. 1620-1590) devrinden Batı Anadolu ile ilgili hiçbir belge bulunmamaktadır. Sadece çok parçalı, oldukça tahrip olmuş ve tarihlenmesi tartışmalı bir belgede³¹, Arzava, Eski Hitit dönemi yazılış biçimiyle Arzaviya olarak geçmektedir. Metinde adı okunamayan bir kişi, Arzava Ülkesine gitmektedir ve Arzava sınırları içinde kabul edilen Zavanhura, Miniya ve Paramanzanaşsa kentlerine saldırmaktadır³². Bu metinde, Arzava Ülkesine giden ve yukarıda

²⁶ Ünal 2003, 5.

²⁷ KBo III 34, CTH 8A.

²⁸ Ünal 2003, 6.

²⁹ Heinhold-Krahmer 1977, 19-21; Beal 1992, 529.

³⁰ Gurney 1973, 246.

³¹ KBo III 46 ii 43, 54.

³² Heinhold-Krahmer 1977, 24.

adı geçen kentlerle savaşıyan kişinin kim olduğu bilinmektedir. Aynı metnin çok kırık olan devamında kim olduğu bilinmeyen ama I. Murşili olduğu düşünülen kişinin, askerlerini Arzava'ya götürdüğü ve kışı orada geçirdiği kayıtlıdır. Bu belge, Arzava'nın bir sefer mevsiminde gidilip dönülemez kadar uzakta olduğunu göstermektedir.

Batı Anadolu ile ilgili kayıtlar, I. Murşili dönemindeki parçalanmış ve anlaşılması zor metinden sonra Ammuna devrine kadar susmaktadır. Ammuna dönemindeki bilgiler ise Telipinu Fermanı aracılığıyla öğrenilmektedir. Belgede, Ammuna döneminde Zagga, Matila, Galmiya, Adaniya, Şallapa, Parduvata ve Ahhuluşa kentleri yanında Arzava'nın da Hatti ülkesine karşı düşman olduğu belirtilmektedir³³. Hitit tarihinin bu dönemi zaten kargaşalıklar ve iç çekişmelerle dolu olduğundan, bu düşmanca ayaklanmaları bastırmak için oralara gönderilen Hitit askerlerinin başarılı olduklarını söylemek güçtür.

Hititler'in, Batı Anadolu topraklarına gerçekleştirmiş olduğu en erken ve en kapsamlı askeri seferler, I./II. Tuthaliya (İ.Ö. 1450-1420) döneminde yapılmıştır. Askeri seferler, kralın yazdırdığı "Yıllıklar" aracılığıyla bilinmektedir³⁴. Oldukça geniş kapsamlı sayılabilecek, ama maalesef bazı yerleri kırık olan yıllıklarında Tuthaliya, babası öldüğünde ya henüz çocuk yaşta olduğundan ya da Hatti ülkesi dışında bulunduğundan düşmanların bunu fırsat bildiğinden yakındır. Bu taht değişikliği sırasında ortaya çıkan kargaşalıktan istifade eden Arzava'lılar (Eski Hititçe yazılış şekliyle Arzauva), toplanarak Hatti ülkesine karşı büyük bir askeri harekate geçerler. Saldırıya geçen kentler arasında; Şariyanda, Şarmana, Ulivanda, Parşuhalda kentlerinin isimleri sayılmaktadır³⁵. Ancak I./II. Tuthaliya Hatti ülkesine gelip babasının tahtına yerleştikten sonra durum Hititler lehine değişmiş, kral ordularını toplayarak Arzava ve onun müttefikleri üzerine yürümüştür. Hitit kralının, başlangıçta başarılı olmadığı ve düşman ülkelerinden hiçbir toprak işgal edemediği anlaşılmaktadır. I./II. Tuthaliya, sadece Limiya Irmağı ülkesi, Apkuişa, Şeha Irmağı Ülkesi, Pariyana, Hapalla, Arinna (Xanthos), Vallarima ve Hattarşa kentlerinin halkını zorla göçe zorlamış ve onları savaş ganimetiyle birlikte Hatti ülkesine sürgüne göndermiştir³⁶. Metnin devamında ise başkomutan olduğu anlaşılan Pariyalı Attaniya'nın, Batı Anadolu'ya yaptığı seferlerden bahsedilmektedir. Ayrıca metinde, Halpaziti isimli bir başka komutanın da Batı Anadolu bölgesine yaptığı işgallere de yer verilmiştir³⁷.

³³ Ünal 2003, 9.

³⁴ Carruba 1977, 137-156.

³⁵ KUB XXIII 27 i 14 vd.

³⁶ KUB XXIII 11 ii 2 vd = KUB XXIII 12 ii 1vd.

³⁷ Carruba 140-141.

Hitit kralı Batı Anadolu'daki askeri harekatı yönetirken, yokluğundan yararlanan bazı düşman ülkeler Orta ve Güneydoğu Anadolu'da karşı saldırılara geçmiştir. Bunun üzerine I./II. Tuthaliya, Batı Anadolu seferlerini bırakıp Hatti ülkesine dönmek zorunda kalmıştır³⁸. I./II. Tuthaliya, bir taraftan isyancı ülkelerle uğraşırken, diğer taraftan da ilk Batı Anadolu seferi sırasında üstesinden gelemediği güçlükleri halletmek için daha titiz ve etken yeni bir Batı Anadolu seferi düzenleme çalışmalarına başlamıştır. I./II. Tuthaliya'nın Batı Anadolu bölgesindeki yeni seferi, Hatti ülkesine karşı çıkan ve "Aşşuva Birliği" adıyla bilinen düşman ülkelerinin oluşturduğu geniş bir güç birliğine karşıdır. Arzava, Şeha ve Hapalla isimlerinin yer aldığı batı seferinden dönerken Hitit kralına karşı ayaklanan ülkeler ve savaş, yıllıklarda şöyle geçmektedir; "Hattuşa'ya dönerken bu ülkeler bana (düşman oldular) [...]*Juqqa, Kispuva, Unaliya, [.....], Dura, Halluva, Huvalluşiya*³⁹, *Kar(a)kişa*⁴⁰, [...]*unta, Adadura, Parišta, [.....], [...]*iva, Varşıya, Kuruppiya, Lusa (?), Alatra, Pahurina, Paşuhalta, [.....], Viluşiya*⁴¹, *Taruşa*. Metinde geçen ülke isimleri ve sonradan Aşşuva Ülkesi'ni⁴² yıkım ifadesi, bu ülkelerin ya Aşşuva'ya bağlı olduğunu⁴³ ya da Aşşuva Ülkesi önderliğinde adı geçen ülkelerin de katılımı ile bir isyan başlatıldığını akla getirmektedir. Başka bir görüşle 22 ülkenin yer aldığı bu bölgenin genel adının Aşşuva Ülkesi olabileceği ihtimalidir. I./II. Tuthaliya, birçok kentin katılımıyla oluşturulan Aşşuva Ülkesi'ne karşı giriştiği saldırıda, gece yürüyüşleri ve yeni kuşatma yöntemleri kullanarak onları yenmeyi başarmıştır⁴⁴. Kral, savaş alanında çarpışmaların en kritik anında kendisine Arinna Kenti Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Hatti Ülkesinin Koruyucu Tanrısı (LAMMA), Savaş Tanrısı Zababa, gene Savaş ve Aşk Tanrıçası İştâr ile Lelvani'nin yardım ettiklerine inanmaktadır⁴⁵. Bu zaferle Aşşuva Ülkesi Hititler tarafından kesin bir yenilgiye uğratılmıştır. Bundan böyle Aşşuva Ülkesi'nin metinlerde hiç geçmemesi, kralın ısrarla iddia ettiği böyle bir sonuca işaret etmektedir.*

³⁸ KUB XXIII 11 ii 13 vd.

³⁹ ten Cate 1970, 72.

⁴⁰ Karkışa'nın kuzeybatıdaki konumu için bkz. Garstang-Gurney 1959, 108.

⁴¹ ten Cate 1970, 77-78. ten Cate'e göre ülkenin adı Viluşiya, şehrin adı da Viluşa olabilir. Ona göre bu iki tanımlama ya yanlıştır ya da Viluşiya Ülkesi düşman iken Viluşa şehri Hitit'e bağlı kalmıştır.

⁴² Aşşuva Ülkesi, Hitit çivi yazılı metinlerinde KUR^{URU} Aşşuva, KUR Aşşuva, ^{URU} Aşşuva şeklinde yer almaktadır (RGTC 6, 52). Hitit çivi yazılı metinlerinden elde edilen bu bilgiler ışığında Aşşuva Ülkesi'nin ilk lokalizasyon denemesi 1929 yılında Forrer tarafından yapılmıştır (Alparslan 2002, 23). Forrer, Aşşuva'yı Lidya, Kuzey Karya, Güney Frigya ve Troya'yı da içine katarak Küçük Frigya'yı kapsayan bir bölge içine almıştır (Forrer, 1929). Starke'a göre Aşşuva, kıyıya yakın bir yerde olmalıdır (Starke 1997, 456). Genel görüşler bir araya getirildiğinde, Aşşuva'nın lokalizasyonu için Kuzeybatı Anadolu düşünülmektedir. Bu düşüncenin ana merkezinde ise I./II. Tuthaliya Yıllıkları'nda geçen Viluşiya ve Taruşiya ülke isimlerinin varlığıdır. Viluşiya, Hitit çivi yazılı metinlerinde Viluşa olarak geçen ülkenin eski adı olarak düşünülmektedir (Starke 1997, 458). Viluşa/(V)ilios/İlion ismi ile eşleştirilirken, Taruşiya da Troya ile eşitlenmektedir (Alparslan 2002, 25). Bu eşitlemelerden yola çıkılacak olursa Aşşuva Ülkesi'ni Kuzeybatı Anadolu'ya lokalize etmek gerekmektedir. Ancak bu düşünceler kesin olarak kanıtlanamamıştır. Genel olarak Aşşuva Ülkesi için klasik Lidya Bölgesi (Mellaart 1958, 22), Balıkesir civarı (Ünal 2002, 73), Marmara Denizi'nin güney bölgesi (Macqueen 1968, 178), Troad Bölgesi ve civarı (Forrer 1932a, 227; Bossert 1946, 1 vd.; Garstang-Gurney 1959, 107) gibi lokalizasyon denemeleri yapılmış ve önerilmiştir.

⁴³ Starke 1997, 455.

⁴⁴ Carruba 1977, 158.

⁴⁵ KUB XXIII 11 öy. 27-30.

I./II. Tuthaliya, Aşşuva seferinde yendiği her ülkeden topladığı ganimeti Hattuşa'ya götürmüştür. Aşşuva Ülkesini yerle bir eden Hitit kralı, ele geçirdiği ganimetlerden şöyle bahsetmektedir⁴⁶; “ *ve esir olarak 10.000 yaya asker ve 600 arabalı savaşçı, arabalar ve sürücülerin beylerini getirdim ve onları Hattuşa'ya yerleştirdim. Piyama-Kurunta'yı, onun oğlu Kukkuli ve akrabası Malaziti'yi ve onları da Hattuşa'ya getirdim. Ayrıca Piyama-Kurunta'nın oğullarını, torunlarını ve savaş arabalarını da Hattuşa'ya getirdim*”. Tuthaliya, 10.000 asker, 600 arabalı savaşçı, savaş arabası sürücüsü ve Aşşuva Ülkesinin ileri gelenlerini sığır, koyun ve savaş esirlerinden oluşan çok sayıda ganimetle birlikte Hatti'ye taşımış ve onları zorla iskan ettirmiştir⁴⁷. Bu kadar esir ve ganimetin Orta Anadolu'ya taşınması, Batı Anadolu'nun o dönem içerisinde ekonomik ve iş gücü açısından çökmesine neden olmuş olabilir.

Piyama-Kurunta, Kukkuli ve Malazitiyi esir alan I./II. Tuthaliya, metnin devamında yeni gelişmeleri aktarmaktadır⁴⁸; “ *Şimdi ben Hattuşa'ya geldiğimde, Piyama-Kurunta ve Malaziti'yi K.I.LAM⁴⁹ yapısında K.I.LAM'ın Fırtına tanrısına verdim. Fakat onun (Piyama-Kurunta) oğlu Kukkuli'yi, köle olarak aldım ve onu serbest bıraktım. Sonradan Kukkuli isyan etti. Aşşuva Ülkesi'nin 10.000 yaya askerleri ve 600 arabalı savaşçılarından oluşan beylerini de isyana teşvik etti. Onlar ayaklandılar. Tanrılar bana onları teslim ettiler. Onların olayı ortaya çıktı. Tanrılar onları parçaladılar ve Kukkuli'yi öldürdüler*”. I./II. Tuthaliya, Piyama-Kurunta ve Malaziti'yi “K.I.LAM'ın Fırtına Tanrısı”nın⁵⁰ hizmetine köle olarak verirken, Kukkuli'ye bağlılık yemini ettirmiş, onu bir antlaşmayla kendisine bağlamış ve vasal kral olarak Aşşuva Ülkesi'ne göndermiştir. Kukkuli, Aşşuva Ülkesi'ne gelir gelmez kılıç zoruyla etmek zorunda kaldığı sadakat yeminini unutmuş ve yeni bir isyan başlatmıştır. 10.000 asker ve 600 savaş arabacısı toplayan Kukkuli, Hititler'e karşı saldırıya geçmiştir. Hitit kralının daha yeni yakıp yıktığı, harabeye çevirdiği ve yağmaladığı Aşşuva Ülkesi'nde, bu kadar insan kaynağını nereden bulduğu hem bir mucize, hem de Aşşuva Ülkesi halkının Hititler'e karşı duyduğu nefretin işareti olabilir. I./II. Tuthaliya yapılan savaşta, yine Kukkuli'yi yenmiştir. Fakat bu kez Kukkuli esir olarak alınmamış ya savaş sırasında ya da savaştan sonra Hititler tarafından öldürülmüştür. Savaş sonucunda Aşşuva Birliği'nin kesin olarak yenildiğini ve bir daha asla yeniden oluşmadığını söylemek yanlış olmayacaktır⁵¹.

I./II. Tuthaliya'nın geniş kapsamlı bu Batı Anadolu seferiyle ilgili olarak elde bir başka belge daha mevcuttur. Bu da Boğazköy'ün Arslanlı Kapı yakınlarında, yol yapımı sırasında tesadüfen bulunmuş olan bronzdan bir kılıç ve üzerindeki Akadça yazıttır⁵². Çivi yazılı metnin okunmasıyla birlikte, bronz

⁴⁶ Carruba 1977, 159-160; KUB XXIII 11 öy. 33-38.

⁴⁷ KUB XXIII 11 ii 29 vd.

⁴⁸ Carruba 1977, 160-161. KUB XXIII 11 ay. 1-8

⁴⁹ K.I.LAM : Kapı yapısı

⁵⁰ "Pazar Yerinin Fırtına Tanrısı" bk. Ünal 2003, 13.

⁵¹ Bryce 2010, 59.

⁵² Ünal 1993, 727.

kılıç I./II. Tuthaliya dönemine tarihlendirilmiştir⁵³. Metnin çevirisi şöyledir; “*Büyük kral Duthaliya Aşşuva Ülkesi’ni yerle bir ettiği zaman, bu kılıçları efendisi Fırtına Tanrısına adak olarak sundu*”⁵⁴. Bu ifadeden, kralın bu kılıcı ya Batı Anadolu'dan ganimet olarak aldığı ya da onları adamak üzere bizzat kendisinin yaptırdığı anlaşılmaktadır. Bu kılıca tıpa tıp benzeyen, fakat yazıtsız ve daha küçük ebatta olan bir başka kılıç ise Kastamonu yakınlarında bulunmuştur⁵⁵. I./II. Tuthaliya, Aşşuva askeri zaferinin kesin sonuçlarıyla birlikte hükümdarlığı süresince, Aşşuva Ülkesi’ne bir daha sefere çıkmamıştır.

I./II. Tuthaliya ve oğlu I. Arnuvanda (İ.Ö. 1420-1400) dönemi, Hitit-Batı Anadolu ilişkilerinin önemli bir bölümü “Madduvatna’nın Suçları Metni” aracılığıyla öğrenilmektedir. Metnin hangi kralın devrine tarihlenmesi gerektiği uzun yıllardan beri tartışılmıştır ve sonunda I. Arnuvanda dönemine tarihlendirilmiştir. Metin, hem I./II. Tuthaliya hem de I. Arnuvanda dönemlerinde ortaya çıkan Madduvatta isimli bir Hitit vasal yöneticisi ile ilgili bir belgedir. Ancak metnin içeriği genel anlamda kralın babasıyla, yani I./II. Tuthaliya dönemiyle ilişkilidir. Metine göre Madduvatta, Batı Anadolu topraklarında asilzade ve zengin bir soyludur. Ama Ahhiya’lı Attarşiya onun baş düşmanıdır ve onu sürekli sıkıştırılmaktadır. Madduvatta, hayatını bu adamın elinden kurtarabilmek pahasına Hitit kralına kaçmış ve ona sığınmak zorunda kalmıştır. Madduvatta’nın durumu metinde şöyle geçmektedir⁵⁶;

“Ahhiyalı Attarşiya, sen Madduvatta’yı senin ülkenden kovmuştun. Ayrıca o senin peşini bırakmamıştı. Seni halen kovalıyordu. Sen Madduvatta’nın kötü sonunu planlıyordu. Hatta seni öldürmeyi bile planlamıştı. Sen Madduvatta majestem babama kaçmıştın. Seni majestem babam ölümden kurtarmıştı ve Attarşiya’yı senden uzakta tuttu. Her ne olursa olsun Attarşiya seni öldürene kadar peşini bırakmamıştı.

Majestem baban seni Attarşiya’ya karşı koruduğunda, majestem babam sen Madduvatta’yı senin karıların ile, senin çocukların ile, senin yaya ve arabalı savaşçılarını kurtarmıştı. Sana arabalar, x x’ler, tahıllar ve tohumlardan bol bol verdi. Şaraptan, biradan, ekşimiş ekmekten, peynirden bol bol vermişti. Majestem babam sen Madduvatta’yı karıların ile, çocukların ile, askerlerini açlıktan kurtarmıştı.

Majestem babam Attarşiya’nın kılıcından seni kurtardı. Sen Madduvatta’yı senin karıların ile, hizmetkarların ile, yaya ve savaş arabalı savaşçıların ile kurtardı. Eğer öyle olmasaydı, aç köpekler sizi yiyeceklerdi. Eğer Attarşiya’dan kurtulsaydınız, bu seferde açlıktan ölürdünüz.

⁵³ Ünal 1993, 727.

⁵⁴ Ünal-Ertekin Ediz 1991, 52; Ünal 2003, 15.

⁵⁵ Ünal 1999, 207-226.

⁵⁶ Beckman-Bryce-Cline 2011, 70-97.

Sonradan majestem babam geldi. Sen Madduvatta'yı yeminli yaptı ve sana yemin ettirdi. Yemin altına şu sözleri aldı: 'İşte bak ben majestem babam seni Madduvatta'yı Attarşiya'nın kılıcından kurtardım. Sen, majestem babamın ve Hatti ülkesinin ol! İşte bak sana Zippaşla dağı ülkesini beyliğine verdim. Sen Madduvatta askerleriyle (halkınla) Zippaşla dağı ülkesine sahip ol. Sen Zippaşla dağı ülkesine sırtını dayayarak o ülkeye sahip ol. Majestem babam sen Madduvatta'ya şöyle söylemişti: 'Haydi sen Hariyati dağı ülkesinde otur'. Böylece Hatti ülkesine yakın (olursun), Madduvatta Hariyati ülkesinde oturmayı reddetti ve geldi. Majestem babam Madduvatta'ya şöyle dedi: 'İşte bak sana Zippaşla dağı ülkesini verdim. Burada böylece otur. Ayrıca bundan başka diğer birinin uyruğu (olarak), diğer bir ülkede arzun ile (isteyerek) oturmayacaksın. Sana Zippaşla dağı ülkesi sınır olsun ve benim kölem ol. Senin askerlerin benim askerlerim olsunlar''.

Hitit kralı politik çıkarlarına uygun olarak Madduvatta'yı korumuş ve onu Attarşiya'nın kılıcından kurtarmıştır. Ayrıca onun karısı, çocukları ve askerlerine de Hatti ülkesine sığınma hakkı vermiş, kendilerine ekip biçecek tarlalar tahsis etmiş ve hatta yiyecek içecek ve ekecek tohumluk bile vermiştir. Hitit kralı, Madduvatta'ya sürekli olarak kalması ve oturması için Murat Dağı, Uşak, Kütahya ve Sandıklı Dağları civarında aranması gereken Zippaşla ve Hariyati Dağı⁵⁷ ülkelerini vermiştir. Keza bu bölge Hatti ülkesine yakındır ve dolayısıyla kral onun hareketlerini ve yapacağı düzenbazlıkları yakından takip edebilecektir. Madduvatta, Hitit kralına yemin ettiği halde ona ihanet etmiştir. Metin şöyle devam etmektedir;

“Sen Madduvatta Majestem babam ile olan yemini bozdun ... Madduvatta ülkenin tümünü silah altına aldı. Kupanta-Kurunta'ya karşı savaşa gitti. Fakat Kupanta-Kurunta olayı duyduğunda o da gitti. Arzava ülkesinin askerlerini sevk etti. Arzava ülkesinin askerleri Madduvatta'ya (doğru) hareket ettiler. Madduvatta'nın askerlerinin tümünü mahvettiler. Madduvatta oradan tek başına kaçtı. Ordunun askerlerinin çok azı kurtuldular. Onun tümünü yakıp yıktılar. Madduvatta'nın çocuklarını, Namralarını ve cariyelerini kayalıkların arkasına sevketti. O Kupanta-Kurunta sana arkasından ... onu evinde x'i yakaladı. Onun karılarını, çocuklarını ve Namralar'ının tümünü aldı. Hepsi tanrı yeminine karşı suçluydular. Tanrılar onları yakaladılar. Madduvatta yalnız başına kaçtı. Madduvatta'nın az sayıda insanları kurtuldular. Onun (ordusunun) tümünü tamamen parçaladılar.

⁵⁷ Garstang ve Gurney, Şiyanti Nehri Ülkesi'nin Zippaşla Ülkesi'ne yakın bir bölge olabileceğini düşünürken, Zippaşla için batıda Gediz vadisine kadar uzanan ve klasik adı Dindymus olan Murat Dağı'nı, Şiyanti Nehri için ise Büyük Menderes'in bir kolu olan Banaz Çayı'nı önermektedir (Garstang-Gurney 1959, 92). ten Cate, Madduvatta'nın önceden Hariati topraklarını reddetmesi ve Zippaşla'ya yerleşmesi nedeniyle (olasılıkla Hitit Ülkesi'nden daha uzakta olduğu için) Zippaşla dağlık ülkesinin Hitit Ülkesi'ne ve Hariati dağına göre daha batıda olduğunu düşünmektedir (ten Cate 1970, 63).

Fakat Majestem babam (bu olayı) işittiği zaman ve o Piseni'yi x x x yaya ve savaş arabalı savaşçıları ile Madduvatta'ya yardım için gönderdi. Onlar gittiler. Onun yanına geldiklerinde onlar, Madduvatta'nın karılarını, Namralar'ını ve mallarını Şallavaşşi şehri içinde buldular. Onları ona (Madduvatta'ya) geri verdiler. Kupanta-Kurunta'nın karılarını, çocuklarını, Namralarını, mal ve mülklerini Şallavaşşi şehrinin içinde buldular. Onu Madduvatta'ya verdiler. Kupanta-Kurunta'nın kaderi kötüye dönuştü. Ve Kupanta-Kurunta tek başına kaçtı. Kupanta-Kurunta'nın ordusunun tümünü parçaladılar ve Madduvatta'yı eski konumuna yeniden getirdiler”.

Madduvatta, metinde görüldüğü gibi Hitit kralının yakın takibinden kurtulmak isteyerek, kendisine tahsis edilen bölgenin dağlık ve çorak topraklar olduğunu da bahane edip, oralara yerleşmek istememiştir. Madduvatta bu sırada Hitit baskılarından kurtulma yöntemleri aramaktan da vazgeçmemiş olacak ki, Arzava'lı Kupanta-Kurunta'ya Hitit kralının haberi olmadan savaş açmıştır. Ancak onunla yapılan antlaşma metninde, iki taraftan birine bir düşmanın saldırması halinde karşılıklı yardım, asker gönderme, Hitit kralı aleyhinde dolaşan dedikoduların krala hemen bildirilmesi gibi konular da yemin altına alınmıştır. Madduvatta, tek taraflı olarak antlaşma hükümlerini bozmuş ve kendi başına kararlar almaya, işgal planları yapmaya başlamıştır. Belki de onun gerçekte tek istediği kendisini Batı Anadolu'nun tek hükümdarı ilan etmektir. Madduvatta, askerlerini toplayıp Kupanta-Kurunta üzerine yürüdüyse de ordusu büyük bir yenilgiye uğramış, sadece kendisi kaçıp hayatını kurtarabilmiştir. Karısı, çocukları, köleleri ve mal varlığı Kupanta-Kurunta'nın eline geçmiştir. Hitit kralı bu haberi işittikten sonra Pişeni komutasında bir askeri birliği Madduvatta'nın yardımına göndermiştir. Bu komutan Madduwatta'nın kansı ve çocuklarını tutsaklıktan kurtarmayı başarmıştır. Bir kez daha Hitit kralı, Madduvatta'yı yaptığı bu kadar ihanetle birlikte krallığa atadığı metnin devamından anlaşılmaktadır.

Madduwatta, krallığın başına tekrar geçtikten sonra metnin ilk kısmında bahsi geçen Ahhiya'lı Attarşiya isimli bir başka düşman tarafından saldırıya uğramıştır. Bu durum üzerine Hitit kralı, Madduvatta ve ülkesine Hititli generali Kişnapili'yi göndererek, Attarşiya ve ordusu yenmiştir. Attarşiya tehlikesi uzaklaştırıldıktan sonra bölgede yer alan Dalava⁵⁸ ve Hinduva⁵⁹ kentleri, Hitit kralına karşı bir isyan başlatmışlardır⁶⁰. Hala bölgede olan Hitit komutanı Kişnapili isyan eden kentlerin üzerine yürümüştür. Ancak Madduvatta, Kişnapili'ye kendisinin Dalava üzerine yürüyerek bu kentin Hinduva'ya yardım ulaştırmasını engelleyeceği yolunda bilgi vermiş ve rahatlıkla Hinduva kentine saldırmasını

⁵⁸ Dalava'nın lokalizasyonu kesin olarak, İ.Ö. I. bin Tlava'sı yani Klasik Dönem Tlos'u olarak yapılmıştır (Garstang-Gurney 1959, 82).

⁵⁹ Hinduva ise büyük olasılıkla Klasik Dönem Kandyba'sı olarak lokalize edilmektedir (Garstang-Gurney 1959, 80, 82).

⁶⁰ Beckman 1996, 147.

tavsiye etmiştir⁶¹. Fakat I. Arnuvanda, Madduvatta'nın sözünü tutmadığını ve hatta bu durumu kendi çıkarı için kullandığını şu şekilde anlatmaktadır⁶²;

“ ... sonra Madduvatta Dalava üzerine yürümedi; fakat aslında Dalavalılara 'Hatti askerlerinin Hinduva üzerine yürüdüklerini ve onların yollarını keserek onlara saldırmalarını' yazdı. Sonra Dalava askerlerin, yol üzerine yerleştirdiler. Bizim askerlerimizin yolunu kesmek üzere ilerlediler ve yollarını kestiler. Kişnapili ve Partahulla'yı öldürdüler. Ama Madduvatta onlara güldü.”

Hitit askerleri Hinduva Dağında savaş düzeni aldıklarında, Madduvatta bu hassas anda hemen tavır ve taraf değiştirerek yerli halkı Hititler'e karşı kışkırttığı anlaşılmaktadır. Onun bu propagandası özellikle Dalava halkı arasında etkili olmuştur. Madduvatta'nın tarif ettiği yol ve çizdiği stratejik plan çerçevesinde hareket eden isyancılar, bölgeye yabancı olan Hitit askerlerinin yolunu keserek onları pusuya düşürmüş ve darmadağın etmişlerdir. Hitit komutanı Kişnapili ve yardımcısı Partahulla savaş alanında düşman askerler tarafından öldürülmüştür. Madduvatta, bu olaylardan sonra daha da ileri giderek, Dalava ve Hinduva kentlerini kendisine bağlamış ve onlardan vergi almaya başlamıştır⁶³.

Madduvatta, yaşanan tüm bu olayların ardından eski düşmanı Kupanta-Kurunta ile barış antlaşması yapmış ve kızıyla evlenmiştir. Bunun üzerine Hitit kralı konuyu Madduvatta'ya sorduğunda, Kupanta-Kurunta'nın güvenini kazanmak için bunu yaptığını ve sonunda onu öldüreceğini söylemiştir. Bu evlilik sonucunda Madduvatta'nın muhtemel güç ve diplomasisinin kombinasyonu ile, Arzava'nın kontrolünü eline geçirmiştir⁶⁴. Artık Batı Anadolu'da sınırları güneyde en azından Dalava ve Hinduva'ya ulaşan bir Arzava krallığı oluşmuş ve Madduvatta da bu krallığının başına geçmiştir. Hitit metinlerinde bu olaylardan sonra Zippaşa kentinin adının geçmemesi, Madduvatta'nın bölgedeki hakimiyetini kanıtlar gibi ön plana çıkmaktadır. Sürekli Batı Anadolu'da Hitit çıkarlarını karşı faaliyetlerde bulunan Madduvatta, daha sonra Arzava ülkesi olan Hapalla Ülkesi⁶⁵'ne karşı saldırıya geçmiş ve ülkeyi hakimiyetine almıştır. Bunun üzerine I. Arnuvanda, Madduvatta'ya şöyle yazmıştır⁶⁶; “*Hapalla Ülkesi benim Güneşime ait olan bir ülkedir. Onu neden aldın? Onu şimdi bana geri ver!*”. Madduvatta, Hapalla Ülkesini Hitit kralına geri vermiş ancak batıda yer alan topraklar ve topluluklar üzerinde fetihlerini sürdürmeye devam etmiştir.

⁶¹ Beckman 1996,148.

⁶² Beckman 1996, 147-148.

⁶³ Kan-Dündar 2005, 5.

⁶⁴ ten-Cate 1970, 63-65; Bryce 1979, 145.

⁶⁵ Garstang ve Gurney, Hapalla'yı Afyon ve Eskişehir illeri arasına yerleştirir ve doğuda Pitaşsa, güneyde Mira-Kuvaliya, batıda Şeha Nehri Ülkesi-Appaviya ile sınırlar (Garstang-Gurney 1959, 100; Macqueen, Hapalla'yı kabaca Konya Ovası'nda bulunan Aşağı Ülke'ye ve genellikle Tuz Gölü'nün batısına lokalize edilen Pitaşsa'ya yakın bir bölgeye, Beyşehir ve Eğridir gölleri civarına yerleştirmektedir (Macqueen 1968, 173; 2001, 60).

⁶⁶ Beckman-Bryce-Cline 2011, 92

Madduvatta'nın Suçları Metni'nin sonunda, Madduvatta eski düşmanı Attarşıya ile anlaşarak Alaşıya'ya⁶⁷ sefer düzenler⁶⁸; *Majeste Alaşıya ülkesi konusunda şöyle söyledi; 'Majestenin Alaşıya ülkesi'nin insanları bana vergi öderler. Onları niçin vurdu?' Fakat Madduvatta şöyle söyledi; 'Alaşıya memleketini Attarşıya ve de Piggayalı adam vurdular. Ben onları vurdum. Baba majeste bana hiçbir zaman bildirmedi. Bana majeste de hiçbir zaman bildirmedi. Alaşıya memleketi benimdir! Onu bö[y]le bil! Şimdi majeste Alaşıya kenti Namralar'ını geri isterse, ona geri vereceğim. Attarşıya ve de Piggayalı adam, majesteye vasal iken fakat Madduvatta majestenin kölesi idi. O ... içinde? niçin düzenlendi''*. Buradan sonra metin parçalı hale gelerek bölümün sonucu belirsiz kalmaktadır. Madduvatta metni, Alaşıya Ülkesi'ne yapılan saldırı konusuyla son bulmaktadır. O dönem içerisinde Madduvatta'nın son derece zekice siyasi hamleleri ve ikili oyunları, onu bölgenin hakimi yapmıştır. Siyasi kişilik olarak da Madduvatta, Hitit tarihi içerisinde, kendine has ve son derece önemli bir yere sahiptir. Madduvatta'dan sonraki dönemlerde Arzava kralı olduğu anlaşılan Tarhunduradu da Arzava yayılım politikasını devam ettirmiş, Uda ile Tuvanua kentlerine kadar sınırları genişletmiştir⁶⁹.

Arzava kralı olarak bilinen Tarhunduradu'nun, son zamanlara kadar elde edilen bilgiler çerçevesinde hangi Hitit kralı ile çağdaş olduğu düşüncesi hep soru işaretleriyle anılmıştır. Ancak Ortaköy/Şapinuva⁷⁰ da ele geçen arşivlerdeki belgelerin birinde, Tarhunduradu⁷¹ isminin geçmesi bu problemlerin çözümüne yardım etmiştir. Şapinuva'da ele geçen belgelerden önce, Amarna arşivinde keşfedilen iki Hititçe mektup, Arzava kralı Tarhunduradu ve Mısır Firavunu III. Amenofis ile ilgilidir. Bilindiği üzere III. Amenofis I. Şuppiluliuma'dan yaklaşık 30 sene önce Mısır tahtına oturmuştur. EA 32 no'lu metin, Tarhunduradu'nun Amenophis'e yazmış olduğu uzunca bir mektuptur ve onun kendi kızını Firavunla evlendirme planlarıyla ilgilidir⁷². Tarhunduradu, Firavundan evlenme teklifini kabul edip etmediğini kendisine bir mektupla bildirmesini rica etmekte ve mektubunu Hititçe (*neşumnili*) yazmasını özellikle vurgulamaktadır. Buna karşın EA 31 no'lu metin, Firavunun verdiği yanıt mektubunu içerir.⁷³ Mektupta, alışılmış giriş, hitap, selam ve iyi dileklerin belirtilmesinden sonra, Arzava'lı prensesin mektupla birlikte gönderilen Mısırlı elçi İrşappa'ya teslim edilmesi, evlenmenin sembolik olarak işleve girebilmesi için Mısır örf ve adetlerine göre kızın başına yağ dökülmesi istenmektedir.

⁶⁷ Ayyıldız 2007, 15.

⁶⁸ Goetze, 1928, 36-39; Sommer 1932, 337-338.

⁶⁹ Kinal 1953, 34.

⁷⁰ Ortaköy/Şapinuva'da ele geçen çivi yazılı arşivler, Süel tarafından III. Tuthaliya dönemine tarihlendirilmektedir (Süel 1998b, 552-555).

⁷¹ Süel 2013, 87.

⁷² Hawkins 2009, 76.

⁷³ Hawkins 2009, 77.

Tarhundaradu ismine çok benzerlik gösteren, Tarhunnaradu ismi Boğazköy/Hattuşa ve Ortaköy/Şapinuva'da ele geçen belgelerde görülmektedir. tarhun- ve tarhunt- kelimelerinin aynı olması nedeniyle Tarhunnaradu ve Tarhunnaradu'nun aynı şahıs olduğu ileri sürülmektedir⁷⁴. Bu isimlerin aynı şahsın genç ve yaşlılık ismi olarak düşünülmemekte⁷⁵ ayrıca, bu iki ismin aynı şahsa ait olduğu ve Tarhunnaradu isminin, Tarhundaradu'nun Hitit metinlerinde geçen şekli olarak ifade edilmektedir⁷⁶.

Bu kritik ve karanlık dönemin tarihine ışık tutacak çok önemli bir mektup Ortaköy'de ele geçmiştir⁷⁷. Çalışmamızın önemli konularından birini oluşturan bu mektubun (Uhhamuva Mektubu⁷⁸) keşfi, Tarhunnaradu isimli tarihi kişinin tarihlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Mektuba göre Uhhamuva, Tarhunnaradu, Kupanta-Kurunta(ya) ve Piyamaradu I. Şuppiluliuma'nın babası III. Tuthaliya (İ.Ö. 1400-1380) ile çağdaşlardır⁷⁹. Mektupta ismi geçen Kupanta-Kurunta, I./II. Tuthaliya yıllıklarında ve Madduvatta metninde karşımıza çıkan kişi ile aynı olmalıdır. Bu yüzden I. Arnuvanda dönemine tarihlendirilmelidir⁸⁰.

Ayrıca Tarhunnaradu ismi, Boğazköy belgeleri içerisinde, tarihlenmesi çok münakaşalı bir metinde geçmektedir. Arzava, Şeha Nehri Ülkesi ve Hapalla ülkelerine karşı yapılan bu askeri sefer III. Tuthaliya ya da I. Şuppiluliuma'nın dönemine tarihlendirilmiştir⁸¹. Tarhunnaradu'nun o zamanlar Şeha Irmağı Ülkesi'nde kral olduğu anlaşılmaktadır⁸²; “*Şeha Nehri Ülkesi tekrar günah işledi. Şeha Nehri Ülkesi halkı şöyle dedi: ‘Majestenin büyük babası bizi kılıçla yenmedi. O Arzava Ülkeleri yendiği zaman o bizi kılıçla yenmedi’. Böylece Şeha Nehri Ülkesi ... savaş yaptı. Ahhiyava Ülkesi kralı geri çekildi. Şimdi o geri çekilince, ben büyük kral ilerledim. Sonra düşman tepeye geri çekildi. Ben Harana Dağının zirvesinde düşmanı zaptettim. Sonra 500 atlıyı Hattuşa'ya getirdim. Tarhunnaradu karıları [ve çocuklarıyla birlikte esir aldım ve] getirdim. Onu Güneş Tanrıçası'nın kenti Arinna'ya getirdim. [... Tab]arna, büyük kral (o) ülkeye gitmedi. M[uwaUR.MA??]'ın kendisini [Seha Irmağı ülkesinde kral]l yaptım ve [kendisine] savaş arabası [verdim]”.* Metinde söz konusu olan, Hitit kralının yakaladığı Tarhunnaradu ile Ortaköy mektubunda geçen Tarhunnaradu büyük ihtimalle aynı şahıstır⁸³ ve Ortaköy mektubu, konusu bakımından daha önce yazılmış olmalıdır. Ayrıca Ortaköy'de ele geçen belgeler

⁷⁴ Süel 2013, 87.

⁷⁵ Hawkins 2009, 79 vd.

⁷⁶ Yakubovich 2008, 109.

⁷⁷ Süel 2001 670 vd. ; Süel 2013, 85.

⁷⁸ Mektubun içeriği, detayları ve yorumları “**2.8. Uhhamuva Mektubu**” başlığı altında incelenecektir.

⁷⁹ Süel 2001, 673.

⁸⁰ Süel 2001, 674.

⁸¹ Süel 2001, 673.

⁸² Carruba 1977, 139-162; KUB XXIII 27 + 28.

⁸³ Süel 2013, 89.

içerisinde Tarhunnaradu ismi, Uhamuva Mektubu dışında başka belgelerde de geçmektedir⁸⁴. Or.90/1767 no'lu Ortaköy belgesinde şu ifadeler yer almaktadır⁸⁵; “... *Bana şöyle de söylediler: ‘Tarhunnaradu’yu ... yakaladılar ve onu x’in huzuruna ... zincire vurdular ...* “ Yukarıda bahsi geçen Boğazköy metni ile Ortaköy metninde Tarhunnaradu'nun yakalanması söz konusudur. Bu da muhtemelen iki belgede de aynı konunun işlenmiş olabileceğini göstermektedir. Ortaköy mektubunda geçen Tarhunnaradu'nun, Şeha Nehri Ülkesi Kralı olması muhtemeldir. Metinde geçen Majeste'nin dedesi ise muhtemelen I. Arnuvanda olmalıdır⁸⁶. Süel, Tarhunnaradu'nun Mısır firavunu ve Hitit krallarına göre çağdaşlıklarını şöyle belirtmiştir⁸⁷;

“Tarhundaradu – Amenofis III – Tuthaliya III çağdaş (Amarna Arşivi)

Tarhunnaradu – Amenofis III – Tuthaliya III çağdaş (Ortaköy Arşivi)

Tarhunnaradu – Amenofis III – Tuthaliya III çağdaş (Boğazköy Arşivi)”

III. Tuthaliya (İ.Ö. 1400-1380) dönemi Batı Anadolu ile ilişkileri Uhamuva Mektubu ve Boğazköy'de ele geçen Şeha Ülkesi'nin Suçları metni aracılığıyla bilinmektedir. III. Tuthaliya dönemi, Hitit bilim dünyasında Orta Hitit Dönemi olarak adlandırılmaktadır.⁸⁸ Bu döneme ait belgelere Boğazköy/Hattuşa'da açığa çıkarılan arşivlerde çok az rastlanılmıştır. 1990 yılında keşfedilip, kazıları başlatılan yeni bir Hitit merkezi olan Ortaköy/Şapinuva'nın tarihlendirilmesiyle, antik kentte keşfedilen çivi yazılı arşivlerin büyük bir bölümünün Orta Hitit dönemi yani III. Tuthaliya dönemine ait olduğu öğrenilmiştir⁸⁹. Şapinuva antik kentinden elde edilecek yeni keşifler III. Tuthaliya dönemi Batı Anadolu siyasi tarihine ışık tutacaktır. III. Tuthaliya'nın oğlu I. Şuppiluliuma'nın henüz prens iken Batı Anadolu'ya seferleri mevcuttur.

I. Şuppiluliuma (İ.Ö. 1380-1345) devrinden itibaren Batı Anadolu ile ilgili tarihi bilgilerin gerek sayısı ve gerekse niteliği artmaya başlar. Bu bilgiler artık tek tek olaylara dönük olmaktan ziyade kendi arasında daha tutarlı olup bir süreklilik kazanır. Bu döneme ait bilgiler, I. Şuppiluliuma'nın oğlu II. Murşili tarafından yazdırılan ve babasının kahramanlıklarını içeren metinlerden öğrenilmektedir

⁸⁴ Süel 2013, 86-88.

⁸⁵ Süel 2013, 89.

⁸⁶ Süel 2001, 674.

⁸⁷ Süel 2013, 89.

⁸⁸ Süel 2001, 670.

⁸⁹ Süel 1998b, 552-5.

(‘Şuppiluliuma’nın İcraatleri’ CTH 40). Pek çoğu zamanla tahribata uğramış ve kırılmış metinler Güterbock tarafından şöyle yayınlanmıştır⁹⁰;

- KBo XIV 3 iii 1 vd., iv 1 vdd. = Hitit topraklarında Arzavalılar'a karşı yapılan savaşlar
- KUB XIX 18 i 1 vdd. = Arzava'ya karşı yapılan savaşlar
- KBo XIV 4 i 1vdd. = Arzava'ya karşı savaşlar
- KBo XIV 6, 1 vdd. = Arzava'ya karşı savaşlar
- KBo XIV 7 + KBo XL 6 i 1vdd., iv 1vdd. = Arzava'ya karşı savaşlar.

Son yıllarda II. Murşili tarafından yazdırılan bu metinler yanında I. Şuppiluliuma'nın kendi yazdırdığı yıllıklarının da olduğu fark edilmiştir. Bunlardan Batı Anadolu ile ilgili bilgiler veren belgeler şöyledir;

- KBo XIX 53: Metinde sözü edilen düşmanlar ve coğrafi yerler, KBo XII 26 iv'dekilerle hemen hemen aynıdır.
- KBo XIX 49: Yer ve şahıs adlarına dayanarak Şuppiluliuma'nın Arzava'da yürüttüğü savaşlarla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

I. Şuppiluliuma'nın Batı Anadolu ile ilk ilişkileri, babası III. Tuthaliya tarafından Batı Anadolu sorununu çözmekle görevlendirilmesiyle başlamıştır (§14 38-40)⁹¹. I. Şuppiluliuma'nın ilk görevi, Aşağı Ülke'yi işgal etmekte olan Arzava güçlerini, Hitit topraklarına tehdit oluşturdukları bölgelerden atmaktır. Oğlu tarafından yazdırılan metinde Arzava güçlerine karşı kazanılan zafer şöyle anlatılmaktadır (§14 43-45)⁹²; “*Tanrılar babama Arinna'nın Güneş Tanrıçası'na, Fırtına Tanrısı'na, Hatti'nin Fırtına Tanrısı'na, Ordunun ve Savaş Alanının İştari'na yardım ettiler. Böylece babam döndürdü, Arzava düşmanı ... böylece düşman birlikleri öldü*”. I. Şuppiluliuma görevini yerine getirmiş ve Arzava güçlerini yenerek Aşağı Ülke'den sürmüştür. Ancak bu başarıdan sonra bile Arzava güçleri Hitit çıkarlarını krallığın sınırları içinde ve çevresinde tehdit etmeye devam etmişlerdir.

Kazanılan zaferler sonucunda, Arzava'dan getirilip kendi memleketlerine yerleştirilen askerler ve elçiler, zamanla taraf değiştirerek Arzava ülkesinin yanında yer almışlardır. Hitit-Batı Anadolu arasındaki tampon bölgede bulunan kentler, Hititler'den ayrılıp Arzava tarafını tutmaya başlamışlardır⁹³. Bunun üzerine I. Şuppiluliuma, Anzapahhaddu, Alaltalli/Alantalli ve Zapalli'den birisine haber yollayarak

⁹⁰ Güterbock 1956, 41-68, 75-98, 107-130.

⁹¹ Güterbock 1956, 67.

⁹² Güterbock 1956, 68.

⁹³ Güterbock 1956, 76-77.

kendisine ait olan tebanın iadesini istemiştir. I. Şuppiluliuma'nın bu isteği reddedilince, başkomutanı Himuili, askerleri ve savaş arabalarıyla birlikte Arzava üzerine saldırıya geçmiştir. Ancak Arzavalı lider Anzapahhudda onun üzerine saldırmış ve metnin açık seçik ifade ettiği gibi Himmuili ve askerlerini yenilgiye uğratmıştır⁹⁴. Bu metin yerinin Hitit tarih yazıcılığında özel bir yeri vardır, keza bir Hititli'nin yenilgiye uğratıldığıının geçtiği ilk ve son yerdir⁹⁵. Komutanının yenildiğini duyan I. Şuppiluliuma bizzat askerlerini toplayarak Arzava üzerine saldırıya geçmiş ve Arzavalılar ile savaşmıştır⁹⁶.

KBo XIV 42 ve KUB XIX 22 no'lu metinler, I. Şuppiluliuma'nın önde gelen komutanlarından Hannutti'nin Hapalla Ülkesi'ne karşı yürüttüğü seferlerle ilgilidir⁹⁷. Bu yetenekli komutan, I. Şuppiluliuma tarafından askerleri ve savaş arabalarıyla birlikte Aşağı Ülke'ye gönderilmiştir. Hitit ordularının üzerlerine yürüdüğünü gören Lalanda halkı korkuya düşmüş ve kayıtsız şartsız barış antlaşması yapmaya razı olmuştur. Hannutti yürüyüşüne devam ederek, isyancı Hapalla kentini ateşe vermiş ve ganimetleri Hatti ülkesine taşımıştır⁹⁸.

I. Şuppiluliuma zamanında Arzava ülkeleri, güneybatıda Hitit topraklarının güvenliğine karşı sürekli bir tehdit oluşturmuşlardır. I. Şuppiluliuma'nın ölümüyle Arzava Ülkeleri'nin Batı Anadolu'daki tehditi giderek büyümüş ve Hitit tahtına çıkan veliaht II. Arnuvanda'nın (İ.Ö.1345-1343) 2 sene sonra ölmesi, daha sonra genç yaşta kral olacak II. Murşili'nin işini çok zorlaştırmıştır. II. Murşili daha ilk yıllarından itibaren neredeyse tüm komşu krallıklarla mücadeleye girmiştir.

II. Murşili (İ.Ö. 1343-1310), babasının ölümünden sonra kral olan, ama veba salgını yüzünden daha iki yıl tahtta oturmadan erken yaşta ölen kardeşi II. Arnuvanda'dan boşalan krallık tahtına oturduğunda daha çocuk yaştaydı ve kral olmaya henüz hazır değildi. Dolayısıyla bu çocuk kralla tüm düşman ülkeleri alay ediyor, onun babasından devraldığı mirası nasıl koruyacağı merakla bekleniyordu. Hititler'e düşman olan ülkelerin sayısı da küçümsenemeyecek kadar fazlaydı; Mitanni, Kaşka, Arvanna, Kalaşma, Lukka, Pitaşsa ve Arzava bunların en başında gelmekteydi. II. Murşili tahta çıktığında, ülke hem siyasi güç hem de ekonomik düzen anlamında çöküşe geçmişti. Keza veba salgını ülkenin kaynaklarını bitirmişti. Babası zamanından beri Arzava seferleriyle ilgili olarak büyük bir tecrübeye sahip olan başkomutan Hannutti'nin beklenmedik erken ölümü de kralın elini kolunu bağlamıştı; belki o da o amansız vebaya verilen kurbanlardan biriydi.

⁹⁴ Güterbock 1956, 78.

⁹⁵ Riemschneider 1962, 120

⁹⁶ Güterbock 1956, 80.

⁹⁷ ten Cate 1966, 31.

⁹⁸ KUB XIX 22 (CTH 40 VI. 52B) ten Cate 1966, 28-29.

II. Murşili'nin saltanatı esnasında Batı Anadolu bölgesinden sadece çok sık olarak bahsedilmekle kalınmamakta, artık onun devrinde bu toprakların tarihi, politik yapısı ve kaderi de değişecek, Arzavalılar'ın özgürlükleri tamamen ellerinden alınacaktır. II. Murşili dönemi, kralın bizzat kendisi tarafından ayrıntılı olarak yazdırılan 'On yıl Annalleri' (CTH 61.1) ve 'Ayrıntılı Annalleri' (CTH 61.2) aracılığıyla bilinmektedir. Ayrıca Arzava beylerine imzalatmış olduğu antlaşmalar bu dönemin siyasi tarihini aydınlatmaktadır. Murşili, saltanatının ilk on yılının olaylarını anlatan yıllıklarının, tahta çıktığı ilk yılında 2., 3. ve 4. yıllarında ve genişletilmiş yıllıklarının 8., 12. ve sonraki yıllarında Batı Anadolu ile olan ilişkilerinin ayrıntılarını vermektedir⁹⁹. Bunun yanısıra Hapalla'lı Targaşnalli, Şeha Nehri Ülkesi kralı Manapa-Tarhunta ve Mira-Kuvaliya kralı Kupanta-Kurunta ile yapmış olduğu vasal antlaşmaları bu dönem ile önemli bilgileri içerir.

II. Murşili tahta çıktığı zaman, batıdaki en büyük rakibi Arzava Ülkesi'dir. Arzava Ülkesi, bu dönemde Batı Anadolu'nun büyük bir bölümünü kontrol altına alarak, zaten güç kaybetmiş olan Hitit Devleti'ni tehdit edebilecek duruma gelmiştir. Arzava'nın yanında, Ege Dünyası'nda önemli bir kuvvet durumunda olan Ahhiyava Ülkesi de özellikle Batı Anadolu kıyılarını kontrol altında tutmaya çalışıp, bölgedeki gücünü arttırmaktadır. Annallerde Arzava'nın adı, ilk olarak II. Murşili tarafından yazdırılan yıllıkların ikinci senesinde geçmektedir. Metinde, Hitit ordusunun bir bölümünün Aşağı Ülke'de, yani Arzava Ülkesi sınırlarına yerleştirildiğinden bahsetmektedir¹⁰⁰; "... Bu orduları Kargamış'a götürmüştü. Onlar Asurlu'nun karşısında idiler. Bu ordular ise, Aşağı Ülke'ye gitmişti ve o Arzava Ülkesi düşmanı karşısında idi. Onlar ülkeyi koruyorlardı. ..." II. Murşili tahta çıktıktan kısa bir süre sonra, babası I. Şuppilulima döneminden beri Aşağı Ülke'nin yöneticisi durumunda olan Hannutti ölmüştür. Bu denli önemli bir idarecinin ölmesi, doğal olarak bir otorite boşluğu yaratarak, Aşağı Ülke'nin sınır komşusu durumunda olan Arzava'yı bir saldırı için teşvik etmiş olmalıdır. Bu olumsuzluklara rağmen II. Murşili önceliğini, kuzey sınırında yer alan Kaşka gruplarına vermiştir. Batı ve güney sınırlarında ise ilk amaç, mevcut durumu korumaya ve düşmanın ilerlemesini önlemeye çalışmaktır¹⁰¹.

Batı Anadolu seferleri, II. Murşili'nin üçüncü hükümdarlık yılında başlar¹⁰²; "*İlkbahar olduğunda; Uh[haziti, Ahhiyava kralının tarafına geçtiği için ve Millavanda, Ahhiyava kralına ...*". Metinden, Arzava ile Ahhiyava arasında bir yakınlaşmanın oluştuğu görülmektedir¹⁰³. Bunun yanı sıra

⁹⁹ Ünal 2003, 26.

¹⁰⁰ Goetze 1933, 28 vd.; KUB XIV 16 I 22 vd.

¹⁰¹ De Martino 2003, 59-60.

¹⁰² Goetze 1933, 36 vd.

¹⁰³ Forrer 1929, 45; 1929, 98; Sommer 1932, 309.

Milavanda¹⁰⁴,nın ve Şeha Nehir Ülkesi¹⁰⁵,nin da bu koalisyonun içinde yer almaktadır. Arzava kralı Uhhaziti'nin artık hergün beklenen Hitit saldırılarına karşı Ahhiyava kralıyla işbirliğine giderek, daha ilkbaharın erken aylarında Hititler üzerine saldırdığı ve Milavanda'yı ele geçirdiği anlaşılmaktadır. Uhhaziti, Muşşili'nin deneyimsizliğinden ve acizliğinden de yararlanıp ve ondan daha erken davranarak, Arzava'nın hudutlarını belki de tıpkı I. Şuppiluliuma devrinde olduğu gibi Anadolu'nun içlerine kadar genişletmek istemiştir. II. Muşşili o sıralarda Kaşka ülkesinde seferde olduğundan, iki komutanını, Gulla ve Malaziti'yi, Milavanda'ya göndermiştir¹⁰⁶. Gulla ve Malaziti kenti fethederek oradan toplanılan esir, sığır ve koyunu ise, Hattuşa'ya götürmüşlerdir. Bu olaylar olurken, daha I. Şuppiluliuma zamanında ülkesinden kaçıp Hatti'ye sığınan Maşhuiluva¹⁰⁷ her nasılsa Hititler'e bağlı kalmıştır. Maşhuiluva ortak düşman Mira'ya savaş ilan etmiş ve Hitit yardımıyla Impa'yı işgal bile etmiştir. II. Muşşili'nin Ayrıntılı Annallerin'de, Mira kralı Maşhuiluva ile Arzava Kralı Uhhaziti'nin oğlu Piyama-Kurunta arasında meydana gelen ve Maşhuiluva tarafından kazanılan bir savaştan söz edilmektedir¹⁰⁸.

II. Muşşili, Kaşka seferlerinin sonuna ulaştığında artık tüm gücünü Batı Anadolu'ya çevirmek için fırsat kollamaktadır. Bu sırada Hitit kralının kendisine ait olduğunu düşündüğü bazı halk gruplarının¹⁰⁹ Arzava'ya kaçması söz konusu idi. Hitit kralı bunların geri verilmesini, Arzava kralı Uhhaziti'den talep ettiyse de, Uhhaziti'nin cevabı sadece olumsuz olmakla kalmayıp, aynı zamanda hakaretler de içermektedir. O sırada II. Muşşili ile Uhhaziti arasındaki diplomasi bu şekilde devam ederken, kuzeyde Palhuişa kentinde bazı huzursuzluklar yaşanmaktadır. Başta başkent in güvenliğini sağlamak amacıyla, II. Muşşili bir kez daha kuzeye yönelmek zorunda kalmıştır¹¹⁰. Kuzeyde güvenliği sağladıktan sonra, II. Muşşili'nin Batı Anadolu seferi için planları kusursuzca işlemektedir. Ordusu ile beraber yola çıkan II. Muşşili, Uhhaziti'yi uyararak onu savaşa şöyle davet etmiştir¹¹¹; *“ona yazdım: ‘Sana gelen esirlerim, onları senden geri istediğim halde, onları bana geri vermedin. Beni çocuk (diye) çağırдың ve beni aşağıladın. Hadi şimdi! Savaşacağız’”*. II. Muşşili, yardımcı birliklerle Kargamış'tan

¹⁰⁴ Milavanda, ya da Milavata, antik dönemdeki Miletos kenti ile eşitlenmektedir (RGTC 6, 268, RGTC 6/2, 104). Bu konu ile ilgili kaynaklar oldukça fazla sayıdadır. Son zamanlarda yapılan coğrafi çalışmalar ve kaynakları için bk. Starke, 1997.

¹⁰⁵ O dönemde Şeha Nehir Ülkesi'nin başında Manapa-Tarhunta bulunuyordu. Manapa-Tarhunta daha evvel kardeşi Ura-Tarhunta tarafından ülkeden kovulmuş ve II. Muşşili'nin desteğiyle Karkışa'ya kaçabilmişti. II. Muşşili'nin tekrar destek vermesi ile, yeniden Şeha Nehir Ülkesi tahtına geçtiyse de, görüldüğü gibi II. Muşşili'ye ihanet ederek, Arzava'nın yanında yer aldı (KUB XIV 15 IV).

¹⁰⁶ Güterbock 1983 135.

¹⁰⁷ Mira kralı Maşhuiluva, I. Şuppiluliuma'nın kızı, Muvatti ile evliydi. Bu özelliği onu aynı zamanda Hitit kralı II. Muşşili ile akraba ve Hitit kraliyet ailesinin bir üyesi yapıyordu. Bu özellik Vuluşa Kkalı Alakşandu ile Hitit Kralı II. Muvatalli arasında imzalanan antlaşmada vurgulanmıştır (CTH 76 A III 31 vd.; B III 46 vd.; Friedrich 1930, §17; Beckman 1996, 85.

¹⁰⁸ Goetze 1933, 38 vd.

¹⁰⁹ Goetze 1933, 40 vd.

¹¹⁰ Goetze 1933, 42-43 vd.

¹¹¹ Goetze 1933, 46 vd.

yola çıkan kardeşi Şarrikuşuh (Piyaşşili) ile garnizon kenti Şallapa¹¹²,da buluşmuşlar ve iki kardeş büyük bir birleşik ordunun başında Batı Anadolu'ya doğru yola çıkmışlardır¹¹³. Bu askeri sefer alışılmış olanların dışında maceralı ve olağanüstü olaylarla dolu olarak geçmiştir. II. Murşili ve komutasındaki ordu Uşak'ı geçip Kula'ya (Lavaşa Dağları¹¹⁴) doğru yaklaşırken gökyüzünde tuhaf bir takım şeyler olmuştur¹¹⁵. Hititler'in, Gediz vadisine inmesini önlemek amacıyla ordusunun başında olan düşman kral Uhhaziti de bu doğa olayından çok korkmuş ve hasta yatağına düşmüştür. Uhhaziti'nin hastalığı bir türlü düzelememiş, bir zaman sonra kaçmış olduğu bir adada ölmüştür; Metin yeri bu olayı şöyle anlatır¹¹⁶;

"Yürüyüşüm sırasında Lavaşa Dağına geldiğimde, beyim güçlü Fırtına Tanrısı ilahi gücünü gösterdi. Bir ateş topu (^{Gls} kalmisana-) fırlattı. Bu ateş topunu benim askerlerim gördüğü gibi, Arzawa ülkesi de onu gördü. Ateş topu gitti gitti ve Arzawa ülkesini vurdu; Uhhaziti'nin kenti Apasa'yı da vurdu. Uhhaziti'yi dizleri üzerine çöktürdü ve o hastalandı"

Yıllıkların daha geniş olarak anlatıldığı bir nüshasında bu olayın ayrıntıları başka türlü verilir. Buna göre gök olayının meydana geldiğinde II. Murşili, Lavaşa Dağı'nda değil de Şehiriya Irmağı¹¹⁷ üzerinde bulunmaktadır. Kardeşi Kargamış kralıyla yola devam eden kral, Aura¹¹⁸ kentine ulaştığında, Maşhuiluva onlara gelip ve her ikisinin de baş düşmanı Uhhaziti'nin hastalanmış olduğu onlara söyler. Bunun üzerine kral, Şarrikuşuh ve Maşhuiluva ile birlikte buradan yürüyüşe geçip, Arzava'lı

¹¹² Genellikle Akşehir'in hemen kuzeyine (ya da Konya civarına) lokalize edilmiştir (RGTC 6, 333, RGTC 6/2, 134). Valma kenti, ünlü Bronz Tablette de Tarhuntaşa Ülkesi'nin sınırları anlatılırken geçmektedir (öy. I 64). Metne göre Parha (Perge) kentin kuzeyinde olması gerekmektedir. 1998 yılında Ali Dinçol başkanlığında yürütülen ve bu satırların yazarının da katıldığı bir araştırmanın sonucuna göre, Valma'nın yeri Eğridir Gölü'nün hemen kuzeyine lokalize edilmiştir (Dinçol et al. 2000, 12 vd.)

¹¹³ KBo III 4 ii 7vd.

¹¹⁴ Daha evvel Sakarya Nehri'nin yukarı kısımlarına ya da Hasan Dağı'na lokalize edilmiştir (RGTC , 245, RGTC 6/2, 94). Ancak muhtemel olan Şehiriya-Sangarios-Sakarya eşitlemesini göz önünde bulundurarak, Hasan Dağı önerisinin yerine belki Sündiken Dağları ya da Emir Dağı düşünülebilir.

¹¹⁵ Annallerde bu olay için kullanılan terim "^{Gls} kalmiş(a)na-" olarak geçer ve annal metinlerinin ilk kapsamlı edisyonunu yapan Götze tarafından "Donnerkeil", yani "yıldırım kaması" olarak çevrilmiştir (Goetze 1933, 46 vd.). Son Hititçe sözlükte "Ağaç kütüğü, Gök olayı, meteor?" olarak geçen kelime, bilim insanları tarafınca farklı şekilde yorumlanmıştır. Son olarak Ünal, Murşili Annelleri'nde geçen bu olağanüstü olayı bir volkan patlaması ile açıklamak istemektedir. Ünal bu görüşünü İzmir-Uşak çevresine verilen eski isminin "katakekaume" yani "yanık topraklar" olduğunu ve Ege Adaları'nda M.Ö. II. binyılın ortalarında olduğu tespit edilen volkan patlamaları ile desteklemek istemektedir (Ünal 2003, 27 vd.).

¹¹⁶ KBo III 4 ii 15vd.

¹¹⁷ Ağırlıklı olarak bugünkü Sakarya, antik dönemdeki Sangarios Nehri ya da onun bir kolu ile eşitlenmektedir (RGTC 6, 544 vd.; RGTC 6/2, 209); Bu ırmak, Kula civarındaki çaylardan ve Gediz'in kollarından birisi olmalıdır (Ünal 2003, 29).

¹¹⁸ Çoğunlukla Afyon (ya da Amorium) civarına lokalize edilmektedir (RGTC 6, 57, Freu, 1980: 284 vd.).

düşmanlarının bulunduğu güneydoğuya doğru dönüp Valma kenti yakınlarında Aştarpa Irmağı üzerinde düşmanla karşılaşılır¹¹⁹¹²⁰. II. Murşili bu olayı şu şekilde anlatır¹²¹;

"O (Uhhaziti) oğlu Piyama-Kuruntay'ı askerleri ve savaş arabalarıyla birlikte bana karşı gönderdi. Valma yakınlarında Aştarpa Irmağı üzerinde benimle savaşa tuttu. Ben de onunla savaşa girdim. Efendim Arinna'nın Güneş Tanrıçası, beyim güçlü Fırtına Tanrıçası, Me-zulla ve diğer tüm tanrılar bana yardım ettiler. Böylece Uhhaziti'nin oğlu Piyama-Kurunta'yı askerleri ve savaş arabalarıyla birlikte yendim ve onu vurdum. Onu kovaladım Arzava ülkesinin içlerine kadar girdim."

Oğlu ve ordusunun bozguna uğratıldığını işiten ve hasta yatağında bulunan Uhhaziti bir kayığa binerek Ege Denizindeki sayısız adalardan birine kaçmıştır. Arzava kralı ailesini, oğlu Piyama-Kurunta ve Tapalazunauli'yi de beraberinde götürmüştür. Murşili, Uhhaziti'nin kaçışını şöyle anlatır¹²²; "Arzava Ülkesi'nin tümü ise kaçtı, kimi halk Arinnanda Dağı'na, gitti ve Arinnanda Dağı'nı tuttu; kimi halk Puranda Kenti'ne gitti ve Puranda Kenti'ni tuttu; kimi halk ise, Uhhaziti ile deniz üzerinden gitti". Böylece II. Murşili önünde hiçbir engel görmeden Apaşa¹²³'ya girmiştir. Uhhaziti ile birlikte kaçıp kurtulamayan kent halkı, II. Murşili şehre girdiğinde kaçabilmişlerdir¹²⁴. Geride kalanlar yakınlardaki sarp ve uçurum Arinnanda Dağı'nın¹²⁵ zirvesine ve yine yükseklerde yer alan Puranda kentine sığınmış ve oralarda kendilerini savunmak için önlemleri almışlardır. Kaçan insanların arasında Hitit kralının Lukka kentleri Attarimma, Şumda ve Hurşanaşsa'dan kaçıp buralara gelen tebaları da yer almaktadır. Kralın daha seferin başında Uhhaziti'den istemiş olduğu insanlar işte bunlar olmalıdır. Murşili Arinnanda dağına kaçan insanların durumunu şöyle anlatmaktadır¹²⁶;

"Adı geçen Arinnanda Dağının içine girmek zordur. (bir yarımada gibi) denizin içine doğru uzanır. Ayrıca çok yüksektir, gidilecek yollar yoktur ve kayalıktır. At (arabalarıyla) yukarı çıkmak imkansızdır. Kaçan köleler onun hepsini tutmuşlardı ve askerlerin hepsi de orada yukarıdaydı. At (arabalarıyla) yukarı çıkmak imkansız olduğundan, ben kral ordumun önünde yaya olarak Arinnanda Dağı'nın tepesine doğru yürüdüm. Köleleri aç ve susuz [kalmaya zorladım]. Açlık ve susuzluk tahammül

¹¹⁹ KBo III 4 ii 22 vd.

¹²⁰ II. Murşili yıllıklarından edinilen bilgilere ve yapılan tahminlere göre Hatti ile Ege Denizi (Arinnanda Dağı) arasındaki uzun yaya yolu şu güzergahlar üzerindeydi: Hatti - Şehirya Irmağı - Lavaşa Dağı - Şallapa - Aura - Valma - Aştarpa Irmağı - Arzava ülkesi ve Ege Sahilleri (Heinhold-Krahmer 1977, 112).

¹²¹ Goetze 1933, 50 vd.

¹²² Goetze 1933, 51-52.

¹²³ Bugün genellikle antik dönemdeki Ephesos ile eşitlenmektedir (RGTC 6, 26 vd.; RGTC 6/2, 8).

¹²⁴ KBo III 4 ii 33vd.

¹²⁵ RGTC 6, 36 vd., RGTC 6/2, 11.

¹²⁶ Goetze 1933, 56 vd.

edilemez hale gelince, köleler aşağıya indiler ve ayaklanma kapanarak: 'Beyimiz! Ne olursun bizi mahvetme! Beyimiz, bizi köleliğe kabul et ve al bizi Hattusa'ya götür!' (diye yalvardılar)".

Bu savaşlar ve amansız kuşatmadan sonra kralın çevre bölgelerden toplayarak Hatti'ye götürdüğü kölelerin toplam sayısı 15500 olarak verilmektedir. Bir başka metne göre Hatti'ye götürülen kölerin sayısı 66000'e ulaşmaktadır¹²⁷. Arinnanda dağındaki insanları Hattuşa'ya gönderen II. Murşili, Puranda kentine kaçan diğer grubu yakalamak için onların peşine düşer. Kentin teslim olmasını isteyen II. Murşili, kentten ret cevabını alır. Sonbahar yaklaştığı için ordusunu Aştarpa¹²⁸ nehrinin kıyısına çeker ve kışı orada geçirir¹²⁹.

Hitit ordusunun Arzava'dan ayrılıp gitmediğini gören Uhhaziti bir türlü geri dönememiş ve aynı kış kaçmış olduğu adada ölmüştür. Uhhaziti'nin oğulları Tapalazunauli Batı Anadolu sahillerine ve oradan da kuşatma tehlikesi altındaki Puranda'ya geri dönerken, Piyama-Kurunta babasıyla gittiği adadan büyük ihtimalle ayrılamamıştır.

II. Murşili, yıllıklarının dördüncü yılında da Batı Anadolu'ya seferlerini sürdürmüştür. Hitit kralı Puranda üzerine yürüyüp kenti kuşatır¹³⁰. Kuşatmanın öncesinde Uhhaziti'nin oğlu Tapalazunauli, Batı Anadolu'yu ele geçirmek, güçleri birleştirmek ve Hitit kralına karşı koymak için Puranda şehrine gelmiştir. Tapalazunauli kuşatmaya karşı koyarak, kenti terk edip aşağıya ovalık yere inmiş ve düşmanını orada beklemiştir. II. Murşili karşısında büyük bir yenilgiye uğrayan Tapalazunauli ve ordusu, II. Murşili tarafından Puranda'ya kadar kovalanmıştır. Kenti ablukaya alan II. Murşili kente su getiren kanalları tahrip ederek ve halkı susuz bırakır. Gece karanlığından yararlanan Tapalazunauli aile bireyleri ve kuleleriyle birlikte kentten kaçmayı başarmıştır. Onu takibe çıkan II. Murşili, sadece onun aile bireyleri ile kölelerini yakalayabilmiş; Tapalazunauli ise kaçmıştır¹³¹. Puranda kentini ele geçiren II. Murşili, toplam olarak 16000 tutsak alır; bu rakama subay, savaş arabası sürücüleri ve askerlerin aldıkları tutsaklar dahil değildir¹³². Puranda kentinin fethinden sonra Tapalazunauli'nin kardeşi Piyama-Kurunta, kaçmış olduğu adadan gelip, Ahhiyava kralı ile birleşerek ortak şeyler yapmaya başlamıştır¹³³. Bunun üzerine II. Murşili bir kayıkla Ahhiyava kralına bir elçi göndererek Piyama-Kurunta'nın teslimini ister; şaşılacak bir şekilde Ahhiyava kralının da bu isteğe uyduğu görülmektedir.

¹²⁷ KUB XIV 15 iv 50 vd.

¹²⁸ Batı Anadolu'dan geçen nehirlerden biridir. Araştırmacılar tarafından farklı şekilde lokalize edilmeye (Psidy'a'daki Kestros, Frigya'daki Kaystros, Maiandros gibi) çalışılmıştır (Heinhold-Krahmer 1977, 368; RGTC 6, 525 vd., RGTC 6/2, 205).

¹²⁹ KBo III 4. II 48; Goetze 1933, 60 vd.

¹³⁰ KBo III 4 II 59-60; Goetze 1933, 62 vd.

¹³¹ KBo III 4 II 75-77; Goetze 1933, 64 vd.

¹³² Goetze 1933, 60-65 vd.

¹³³ KBo III 4 iii 1 vd.

Arzava üzerine yaptığı seferleri başarıyla sonuçlanan II. Murşili, rotasını kuzeye Şeha Nehri Ülkesi'ne çevirmiştir. II. Murşili tahta ilk çıktığı zamanlarda Şeha Nehri Ülkesi kralı Manapa-Tarhunta, Hitit Kralına ihanet ederek Arzava tarafına geçmiştir. Bu ihaneti cezalandırmak amacıyla Şeha Nehir Ülkesi'ne doğru ilerleyen II. Murşili, yolda Manapa-Tarhunta'dan af dileyen bir haber alır¹³⁴. Bu Murşili'nin kararını değiştirmemiş olsa da, Manapa-Tarhunta'nın af dilemesi için kendi annesini (ya da tüm yaşlıları¹³⁵) göndermesi, Hitit Kralının yumuşamasına ve seferinden vazgeçmesine yol açar. II. Murşili, sadece Şeha Nehri Ülkesi'ne kaçmış olan 4000 esirin iadesini ister ki, bu isteği de yerine getirilir¹³⁶.

II. Murşili'nin Arzawa'da üstüste aralıksız iki yıl süren askeri uğraşları en azından Mira-Kuvaliya, Şeha Nehri Ülkesi, Appaviya ve Hapalla'yı Hitit hakimiyeti altına sokmuştur. Belki de bu seferlerden hemen sonra Aura kentinde, Şeha Nehri Ülkesi ve Hapalla ile vasallık antlaşmaları imzalamıştır. Anallere göre II. Murşili yeni düzenini kurmak için öncelikle Mira'ya hareket eder. Burada Arşani¹³⁷, Şarava¹³⁸, ve İmpa adlı kentlerin tahkimatını sağlar ve bu kentlerle beraber Hapanuva¹³⁹'yu da birer garnizon haline getirir. Mira'nın başına ise, Maşhuluva'yı getirir. Aynı şekilde Kuvaliya Ülkesi'ni de Maşhuluva'nın yönetimi altına bırakır¹⁴⁰. Şeha Nehir Ülkesi ve Appaviya, Manapa-Tarhunta'ya¹⁴¹ ve Hapalla, Targaşnalli'ye¹⁴² verilir. Bununla beraber her üç ülkenin kralı, II. Murşili ile ayrı ayrı antlaşma yapmış olsa da, sadece Hapalla ve Şeha Nehri Ülkesi ile yapılan antlaşma metinleri ele geçmiştir. Elimize geçen ve Maşhuluva'nın halefi durumunda olan Kupanta-Kurunta ile yapılan bir antlaşma metni, Mira Ülkesi ile hazırlanan antlaşmanın bir örneği olmasından dolayı önemlidir¹⁴³. Bunların aksine II. Murşili'nin, Maşhuluva ile antlaşma imzalayıp imzalamadığı bilinmemektedir. Kral kanlı olaylar ve dramatik sosyolojik çalkantılarla dolu iki yıllık seferlerinin sonuçlarını şöyle özetler¹⁴⁴:

"Ondan sonra Miraya geçtim. Mira topraklarım Mashuluva'ya; Şeha Irmağı ülkesini Manappatarhunda'ya, Hapalla topraklarını Targaşnalli'ye verdim. Bu ülkeleri yerinde ve anında yendim ve onları asker vermeye zorladım. Bundan böyle bana muntazaman asker vereceklerdir". Bundan sonra Aura kentinde antlaşmaların imzalanması kısmı gelir.

¹³⁴ Goetze 1933, 68.

¹³⁵ Heinhold-Krahmer 1977, 120.

¹³⁶ Goetze 1933, 69-70 vd.

¹³⁷ RGTC 6, 39.

¹³⁸ RGTC 6, 350.

¹³⁹ RGTC 6, 81

¹⁴⁰ KUB XIV 15 IV 50 vd. + KBo XVI 104; KBo III 4 III 23 vd.

¹⁴¹ KBo III 4 III 23 vd.; Goetze 1933, 72 vd.

¹⁴² Heinhold- Krahmer 1977, 123 vd.

¹⁴³ Heinhold-Krahmer 1977, 132 vd.

¹⁴⁴ KBo III 4 iii 23 vd. ve biraz daha ayrıntılarıyla KUB XIV 15 + KBo XVI 104 iv 50 vd.

Hem Manapa-Tarhunta ve Targaşnalli Antlaşması'ndan, hem de daha sonra yapılan Kupanta-Kurunta Antlaşması'ndan çıkarılan sonuçlara göre, Uhhaziti yönetiminde olan 'Arzava Ülkesi', siyasi bir güç olarak II. Murşili'nin zaferinden sonra, tamamen yok olmuştur¹⁴⁵. Topraklar ise, büyük ölçüde Arzava Ülkeleri olarak sayılan ülkeler arasında bölünmüştür. Antlaşmaların hepsinde vasallarin birbirlerini, Hitit ülkesini, Hitit Kralı'nı ve haleflerini korumaları gerekmektedir. İstendiğinde Hitit Kralı'na yardımcı askeri kuvvetler göndermeleri, kaçakları teslim etmeleri, ayaklanmaları, Hitit Kralı hakkındaki zararlı söylentileri ve iftiralara ihbar etmeleri istenmektedir. Buna karşılık II. Murşili de vasallarının yeminlerini bozmadıkları sürece, onları korumayı ve onlardan gelen kaçakları teslim etme sözünü vermiştir. Arzava krallıkları ile yapılan antlaşmaların genel özelliklerini Heinhold-Krahmer şöyle sıralamıştır¹⁴⁶;

“ 1. Giriş

2. İki devlet arasında o zamana kadar gelip geçmiş tarihi olayların gelişmesi

3. Antlaşma hükümleri; burada şu konulara yer verilir: Sınırların belirlenmesi:

3.a. Vasal kralın kendisine verilen toprakları koruması ve Hatti'nin sınırlarına zarar vermeme yükümlülüğü; vasal kral büyük kralı ve onun ahvadını da korumakla yükümlüdür.

3.b. Bu yükümlülükler vasal kralın ahvadı için de geçerlidir.

3.c. Bu yükümlülükleri çiğnemek demek, yeminleri çiğnemek, sadakati bozmak anlamına gelir. Büyük kralın safından ayrılıp başkasını tarafına geçmek, ülkeye kaçan mültecileri geri vermemek de yeminlerin çiğnenmesi anlamına gelir ve savaş nedenidir.

3.ç. Hatti topraklarında veya dışarıda krala karşı beslenen düşmanlık duyguları veya isyan hazırlıkları belirlediğinde, vasal kral istek üzerine yardımcı askeri birlikler gönderecek ve özel durumlarda bizzat kendisi bu askerlerin başında bulunacaktır.

3.d. Yardımcı asker temin etme şartları.

¹⁴⁵ Klengel 1999, 192.

¹⁴⁶ Heinhold-Krahmer 1977, 132 vd.; Ünal 2003, 39.

3.e. Dedikodular ve isyanlarla ilgili haberlerin hiç vakit kaybetmeden büyük krala yetiştirilmesi.

3.f. Vasal kralın ülkesinde yerleştirilen Hitit garnizon askerlerinin iyi bakımı.

3.g. Vasal kral Hatti ülkesinden kendisine ulaşan dedikodulara inanmamalı, krala mutlak surette itimat edip olayların gelişmesini beklemelidir.

3.ğ. Hatti'ye karşı yapılan karalama ve suçlamalar hemen bildirilmelidir.

3.h. Vasal krallar Hatti'den kaçıp gelecek tüm mültecileri anında teslim edecektir. Hititler ise normal kaçakları iade etmeyecek, sadece zenaatkarlar ile komploya girişen kişiler iade edilecektir.

3.ı. Hititler vasal krala ülkesinde isyan çıkması durumunda yardım edeceklerdir.

3.i. Vasal kralların hepsi de kendi aralarında birbirlerine bağlı kalacaklardır, karşılıklı dayanışma içinde olacaklardır.

3.j. Vasal kral herhangi bir düşmanın ülke topraklarının içinden geçmesine izin vermeyecektir.

3.k. Vasal Hatti'den istemiş olduğu yardımcı kuvvetleri düşmana teslim edemez veya belirlenen amaçların dışında kullanamaz.

3.l. Suppiluliuma veya Mursili tarafından Hatti'ye getirilmiş olan köleler kaçtıklarında, hemen iade edileceklerdir.

4. Antlaşma metninin belirli aralıklarla okunup, asla unutulmaması. Yemin tanrılarının tanık olarak çağınması ve tanrılar listesi.”

II. Murşili'nin vasal antlaşması yapmadığı Maşhuiluva, Hitit tarihinde önemli bir yere sahiptir. I. Şuppiluliuma döneminde Maşhuiluva, I. Şuppiluliuma'nın kızı prenses Muwatti ile evlendirilmiştir. Hitit hanedanına damat olarak giren Maşhuiluva'ya Mira-Kuvaliya krallığı verilmiştir. Bilindiği gibi II. Murşili Arzava kralı Uhhaziti ile savaşırken Maşhuiluva'nın birçok yardımını görmüştür. Maşhuiluva'nın Hitit prensesi Muvatti ile olan evliliğinden çocuğu olmamıştır; bundan dolayı Murşili'den de izin alarak kardeşinin oğlu, yani yeğeni Kupanta-Kurunta'yı evlatlık olarak alır ve ülke halkı ona,

karısına ve evlatlığına yemin ettirir¹⁴⁷. Bunun yanı sıra Maşhuiluva'nın Hitit kralına yazmış olduğu bir mektup da ele geçmiştir¹⁴⁸. Mektup hakkında bilgi ve yorumlar, **2.5. Maşhuiluva Mektubu** başlığı altında incelenecektir.

Hitit sarayının damadı, Batı Anadolu'daki en önemli şahsiyetlerden biri olan Maşhuiluva Hitit tarih yazıcılığında çok önemli bir yer tutar ve adı çok sayıda metin yerinde geçer. II. Murşili'nin yıllıklarının 12. yılıyla ilgili olan kısmı ile Kupanta-Kurunta Antlaşması onunla ilgili olayları ayrıntılarıyla birlikte verir. Bu arada onun Pitaşşa ve Hatti topraklarında halkı nasıl isyana teşvik ettiği, neredeyse savaş etmeye kalkıştığı anlatılır.¹⁴⁹ II. Murşili tüm bu olanları işittiğinde ona asla kötülük yapmamış, sadece yaptığı ihanetleri düzeltmek yoluna gitmiştir. II. Murşili, garnizon kenti Şallapa'ya vardığında Maşhuiluva'ya haber yollayarak, onun kendisine gelmesini istemiş, ama o suçunu ve başına neler geleceğini bildiğinden, gelmeyi reddetmiş ve Maşa Ülkesi'ne¹⁵⁰ kaçmıştır. II. Murşili, Maşhuiluva'nın kaçmış olduğu Maşa Ülkesi'ne gitmiş ve misilleme olarak ülkeyi vurmuştur. Hitit kralı, Maşa halkına elçiler göndererek Maşhuiluva'nın kendi tebası olduğunu öne sürmüş ve onu kendisine teslim etmelerini istemiştir. II. Murşili'den korkan Maşa halkı Maşhuiluva'yı yakalamış ve onu Hitit kralına teslim etmiştir¹⁵¹. Yakalanan Maşhuiluva Hatti'ye getirilmiş ve orada muhtemelen ihanetinin bedelini ödeyerek idam edilmiştir¹⁵².

Maşhuiluva'nın Hatti'ye götürülerek idam edilmesinden sonra Mira-Kuvaliya Ülkesi'nde onun evlat edinmiş olduğu Kupanta-Kurunta hüküm sürmeye başlamıştır. II. Murşili onunla yapmış olduğu antlaşmada, asla amcası gibi nankör davranmaması şeklinde uyarılarda bulunmuştur¹⁵³. Antlaşmada Mira-Kuvaliya ülkesinin sınırları da tespit edilmiştir. Arzava ülkelerinde Kupanta-Kurunta ile çağdaş olan diğer krallar şunlardır: Hapalla'da Targaşnalli, Viluşa'da Alakşandu, Şeha Nehri Ülkesi'nde Manapa-Tarhunta¹⁵⁴.

Şeha Nehri ülkesinde Appawiya'da, I. Şuppiluliuma'nın saltanatı sırasında Muwa.UR.MAH isimli birisi hüküm sürmektedir. Sonraki yıllarda onun üç oğlu arasından Manapa-Tarhunta, babası yerine tahta geçmiştir. Kardeşlerden Ura-Tarhunda yemin çığnemiş olduğu bahanesiyle Şeha halkı tarafından

¹⁴⁷ Karauğuz 2002, 120-121.

¹⁴⁸ KBo XVIII 15.

¹⁴⁹ Heinhöhl-Krahmer 1977, 194vd., 196

¹⁵⁰ Maşa Ülkesi, genellikle Kuzeybatı Anadolu'ya lokalize edilen Viluşa Ülkesi ile komşu olabileceği düşünülmektedir (Ünal 2003, 40). Ayrıca Garstang-Gurney, Maşa Ülkesi'ni ise Isparta ili civarındaki Göller Bölgesi'ne yerleştirmektedir (Garstang-Gurney 1959, 109).

¹⁵¹ KUB XIV 24.

¹⁵² Korosec 1931, 93, 97.

¹⁵³ Karauğuz 2002, 122-123.

¹⁵⁴ Heinhöhl-Krahmer 1977, 207 vd.

ülkesinden kovulmuştur. Diğer kardeş de yine ülkesinden kovulmuş ve II. Arnuvanda ve II. Murşili'nin de yardımlarıyla Karkışa'ya sığınabilmiştir. Böylece Hititler tarafından da tutulan Manapa-Tarhunta taht için tek aday olarak kalmıştır¹⁵⁵. II. Murşili döneminde Manapa-Tarhunta ile birçok sorun yaşansa bile II. Murşili'den sonra tahta çıkan II. Muvatalli döneminde Manapa-Tarhunta'nın hala kral olduğu düşünülmektedir.

II. Muvatalli'nin (İ.Ö. 1310-1282) Batı Anadolu'daki faaliyetlerinin kesin kanıtı Alakşandu Antlaşması'dır. Bu antlaşma II. Muvatalli'nin başkenti Tarhuntaşşa'ya taşınmasından önceki bir zaman yapıldığı düşünülmektedir. II. Muvatalli dönemine tarihlendirilen diğer belgeler ise Manapa-Tarhunta Mektubu¹⁵⁶, Piyamaradu ve Miralı Kupanta-Kurunta'dan bahseden bir fragman¹⁵⁷ ile Piyamaradu, Kupanta-Kurunta'nın oğulları ve Zumara kent adının geçtiği diğer bir fragmandır¹⁵⁸.

II. Muvatalli döneminde (İ.Ö. 1310-1282) Şeha Nehri Ülkesi'yle ilişkilere işaret eden ve II. Muvatalli'den sonraki bir döneme (IV. Tuthaliya) tarihlenen Şausgamuva Antlaşması vardır. II. Muvatalli döneminde Şeha Nehri Ülkesi'yle ilişkilere kesin bir kanıt teşkil eden antlaşma metninde, Amurru kralı Şausgamuva, Şeha Nehri Ülkesi kralı Maşturi'ye benzetilir. Çünkü her ikisi de Hatti hanedanlığına evlilik yoluyla girmiş iki vasal kraldır. IV. Tuthaliya, kız kardeşini Şausgamuva'yla evlendirmiş, II. Muvatalli ise kız kardeşi Maşanauzzi'yi Maşturi'yle evlendirmiştir¹⁵⁹. Şeha Nehri Ülkesi kralı olan Manapa-Tarhunta'nın ölümünden ya da tahttan indirilmesinden sonra, Hititler'e karşı isyan içinde olan ülkenin başına geçmek isteyen birkaç aday vardır. II. Muvatalli, ülkeyi tekrar kontrolü altına aldıktan sonra, adaylardan birini yani Maşturi'yi kral olarak tayin etmiş ve kız kardeşi ile evlendirmiştir. Maşturi'nin soyu metinlerde açık olarak belirtilmemekle beraber, Maşanauzzi'nin, erken bir tarihte Manapa-Tarhunta'ya gelin olarak verildiği bilinmektedir. Böylece Maşturi'nin, Manapa-Tarhunta'nın soyundan geldiği ve onun oğlu olduğu ileri sürülebilmektedir¹⁶⁰.

Piyamaradu ve Mira-Kuvaliya kralı Kupanta-Kurunta'dan bahseden bir fragman olan KBo XIX 78 no'lu metinde "Mira Kralı" ibaresi vardır. Ancak Arzavalı vasallar, II. Murşili metinlerinde "Bey" olarak adlandırılırken, II. Muvatalli dönemine tarihlenen bu metinde "Kral" olarak tanımlanmışlardır¹⁶¹. Heinhold-Krahmer, KBo XIX 78 metninde geçen Piyamaradu olaylarını, II. Muvatalli'ye tarihleme fikrinden yola çıkarak, 5. satırda geçen 'Güneşimin Kardeşi' ifadesiyle, II. Muvatalli'nin kardeşi

¹⁵⁵ Karauğuz 2002, 132-134.

¹⁵⁶ Mektubun içeriği, detayları ve yorumları, "2.4. Manapa-Tarhunta Mektubu" başlığı altında incelenecektir.

¹⁵⁷ CTH 214; KBo XIX 78.

¹⁵⁸ CTH 214; KBo XIX 80.

¹⁵⁹ III. Hattuşili ya da IV. Tuthaliya dönemine tarihlenen bir başka metinde (KUB XXI 33) Maşanauzzi'nin, Maşturi'nin babası Manapa-Tarhunta'ya gelin olarak verildiğinden bahsedilmektedir.

¹⁶⁰ Starke 2001a, 345-346

¹⁶¹ Heinhold-Krahmer 1977, 210.

III. Hattuşili'nin kastedildiğini düşünmektedir¹⁶². Böylece, III. Hattuşili bu metinde, Mira-Kuvaliya kralı Kupanta-Kurunta ve Piyamaradu ile beraber zikredilmiş olmaktadır. II. Muvatalli dönemine tarihlenen Manapa-Tarhunta Mektubu'nda¹⁶³ adı geçen Piyamaradu, muhtemelen krallıktan düşmüş ve batıya kaçmış eski bir kraldır. Batı Anadolu'da zamanla Hitit otoritesine karşı bir güç oluşturmaya başlamıştır. Bunu yaparken de tahminen Ahhiyava kralı tarafından desteklenmiştir. Piyamaradu bir evlilik aracılığıyla Ahhiyava kralıyla bir bağ oluşturmuş, kızını Ahhiyava'lı olan Milavanda/Milavata vasal kralı Atpa ile evlendirmiştir. Milavanda/Milavata kenti, muhtemelen II. Muvatalli döneminde, Ahhiyava'ya bağlanmıştır. Bryce, Piyamaradu'nun, Muvatalli'nin krallığının ilk yıllarında Viluşa'nın kontrolünü elinde tuttuğunu söylemektedir¹⁶⁴. Bunu da olasılıkla Manapa-Tarhunta Mektubu'na dayanarak ileri sürmektedir. Ancak, Piyamaradu'nun Viluşalı'lar tarafından isteyerek mi kabul edildiği ya da ülkeyi zorla mı ele geçirdiği bilinmemektedir¹⁶⁵.

II. Muvatalli bu dönemde, krallığın güney sınırlarını tehdit etmeye başlayan Mısır tehlikesini haber almış ve ilgisi o yöne kaymış olmalıdır. Bu arada Hitit otoritesinin, Piyamaradu'nun provakasyon faaliyetlerine cevap vermedeki başarısızlığı, bölgedeki Hitit karşıtı hareketlerin artmasına yol açmıştır. II. Muvatalli, Manapa-Tarhunta¹⁶⁶ mektubunda anlatıldığı üzere, Gaşşu komutanlığında Hitit gücünü, Piyamaradu'yu Viluşa'dan çıkarmak üzere görevlendirmiştir. Bryce'a göre, bu görevin başlıca amacı Piyamaradu'yu bölgeden çıkarmak ve Hattuşa'ya tutuklu olarak getirmektir. Ancak Piyamaradu'ya karşı Hitit ataklarının sonuçlarını gösteren bir metin maalesef ele geçmemiştir. Bununla beraber, Viluşa'yı kontrol etmek için devam eden Hitit askeri hareketlerinden, isyanın geçici olarak bastırıldığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen Piyamaradu'nun kendisi Ahhiyava kralını korumak üzere geri çekilmiş, böylece Hitit ordusu bölgeden ayrıldığında, Hitit otoritesine karşı aktivitelerine devam edebilmiş olmalıdır¹⁶⁷.

Ancak son yıllarda Ortaköy-Şapinuva kazısında bulunan Uhhamuva Mektubu tüm bu tarihllemeleri değiştirme yönündedir. Uhhamuva adlı bir görevlinin, Hitit Kralı'na hitaben yazdığı mektubun on üç satırlık transkripsiyonu, Süel tarafından yayınlanmıştır¹⁶⁸. Mektup içerisinde, Piyamaradu ile Kupanta-Kurunta isimleri de geçmektedir. Süel, mektubun, Orta Hitit Dönemi'ne ait olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumda III. Tuthaliya (İ.Ö. 1400-1380), mektupta adı geçen Uhhamuva,

¹⁶² Heinhold-Krahmer 1977, 211.

¹⁶³ Hoffner 2009, 293.

¹⁶⁴ Bryce 1998, 244.

¹⁶⁵ Bryce 1998, 244-245.

¹⁶⁶ Manapa-Tarhunta Mektubu'nun, II. Muvatalli dönemine tarihlendirilmesi doğru ise.

¹⁶⁷ Bryce 1998, 246-247.

¹⁶⁸ Süel 2001, 671-672.

Kupanta-Kurunta ve Piyamaradu çağdaştır¹⁶⁹. Heinhold- Krahmer'e göre, Uhamuva Mektubu'nda geçen Piyamaradu ile Tavagalava mektubunda geçen Piyamaradu'nun eşitlenmesi, Süel'in ortaya koyduğu belgelerle mümkün görünmemektedir¹⁷⁰.

II. Muvatalli dönemi Batı Anadolu ile ilgili başka bir belge ise Viluşa¹⁷¹ kralı Alakşandu ile yapılan antlaşma metnidir. Hattuşa arşivinde altı nüsha olarak ele geçen metin, giriş kısmından sonra II. Muvatalli öncesi dönemde Hitit-Viluşa ilişkilerinin anlatımıyla devam eder¹⁷². Metnin giriş kısmında, Viluşa ve Hatti ülkesi arasındaki ilişkinin, yaklaşık 300 yıllık bir zaman dilimine sığan, tarihsel gelişimi anlatılmaktadır. II. Muvatalli bu antlaşmayla Viluşa Ülkesi'ni kendisine bağlamıştır. Alakşandu'nun kim olduğu ve şeceresi de karanlıklardadır. Tahribata uğramış bir metin¹⁷³ göre Kukunni'nin kendi çocuğu olmadığı için Alakşandu'yu evlatlık edindiği kabul edilmekte ise de, bu durum hiç bir şekilde kesin değildir¹⁷⁴. Hititler genel olarak bir ülkeyi yeni işgal ettiklerinde, taht değişikliklerinde ilgili devlet veya bölgeyle antlaşma imzalanmaktadır. Alakşandu ile imzalanan antlaşmanın ise hangi nedenle yapıldığı bile bilinmemektedir. II. Muvatalli'nin antlaşma metninin içinde Alakşandu'ya yardıma gelmiş olduğu ve onun düşmanını vurmuş olduğu haberinden hareketle, antlaşma öncesi bölgede birtakım askeri hareketlerin cereyan etmiş olduğu açık seçik anlaşılmaktadır¹⁷⁵.

II. Muvatalli'den sonra Hitit tahtına çıkan III. Murşili'nin (Urhi-Teşup) (İ.Ö. 1282-1275), amcası III. Hattuşili ile yaşadığı taht çatışması Batı Anadolu bölgesinde güç kaybına yol açmıştır. II. Muvatalli tarafından Şeha Nehri Ülkesi yöneticisi olarak atanan Maşturi, Urhi-Teşup'u ikinci sınıf oğul olarak görmüş ve III. Hattuşili'yi (İ.Ö. 1275-1250) taht için desteklemiştir. Diğer Arzava kralları, Kupanta-Kurunta ve isimsiz başka bir Arzava kralı¹⁷⁶ Urhi-Teşup'a sadık kalmıştır. Ancak taht çatışması III. Hattuşili'nin zaferi ile son bulmuştur ve Urhi-Teşup sürgüne gönderilmiştir. III. Hattuşili'nin

¹⁶⁹ Süel, 2001, 670-678.

¹⁷⁰ Heinhold-Krahmer 2005, 562.

¹⁷¹ Viluşa'nın lokalizasyonu için birçok görüş öne sürülmüştür. Bunları sıralamak gerekirse: Eskişehir Ovası (Ünal 1991, 27), Batı Anadolu'da Gediz'in güneyi (Klengel 1999,). Ancak son çalışmalar, Viluşa'nın Kuzey Batı Anadolu'da, yani Antik Troas Bölgesi'nde olduğu düşüncesinin hâkim olmasına neden olmuştur. (Koşak 1981, 12, 14; Gurney 1992, 221; Cline 1996, 142; Starke 1997, 456; Hawkins 1998, 23). Viluşiya/Viluşa-(V)İlios yer adlarının arasındaki benzerliğe dayanarak eşitliklerini ilk defa ortaya koyan Kretschmer'dir. Bu eşitlemenin doğruluğu, artık genelde kabul edilmektedir (Heinhold-Krahmer 2004, 376). Ancak tüm çalışmalara rağmen, bu eşitlik için kesin bir kanıt ise henüz yoktur (Starke 1997, 448). Güterbock'a göre, değişim Viluşa > Viluva > Viluas > Vilios şeklinde gerçekleşmiştir (Güterbock 1986, 35). Alakşandu-Aleksandros (Güterbock 1986, 34 vd.), Kukunni-Kyknos (Güterbock 1986, 34 vd.) eşitlemeleri de göz önüne alındığında, Viluşa=(V)İlios eşitlemesi yakın gözükmemektedir.

¹⁷² Friedrich 1930, 42-102; Beckman 1996, 82-88; Heinhold-Krahmer 1977, 91, 159, 161 vd.; Starke 1977, 30; Haas 1994, 295 ; Yoshida 1996, 26; Hawkins 1998, 23; Klengel 1999, 34, 42, 107, 146, 177, 203; Cohen 2001, 78 ; de Martino-Imparati 2001, 348 vdd.; Bryce 2003, 35 vd.

¹⁷³ KUB XXI 1 i 35 vd.

¹⁷⁴ Friedrich 1930, 50; Beckman 1996, 83.

¹⁷⁵ Heinhold- Krahmer 1977, 152, 160.

¹⁷⁶ KUB XXXI 69 öy. 7 = KUB XV 6 ii (CTH 590).

yıllıklarında Batı Anadolu bölgesi ve şehir isimleri çok az yer almaktadır. Yer aldığı bölümlerde kırıktır ve sonuçları belirsizdir. Bu döneme tarihlendirilen ama kesinlik kazanmamış olan Tavagalava Mektubu¹⁷⁷ en önemli belgedir. Mektup, ismi tespit edilememiş bir Ahhiyava kralına gönderilmiştir. Mektupta Piyamaradu ismi ön plana çıkmaktadır ve bu isim daha önceki dönemlerde de bilinmektedir. Mektupta bazı konular işlenmiştir ancak sonuç kısmı belirsiz kalmıştır. Mektup, tezimizin **2.1. Tavagalava Mektubu** konu başlığı altında detaylı bir şekilde incelenecektir. III. Hattuşili'nin ölümünün ardında yerine Hitit krallığına oğlu IV. Tuthaliya geçmiştir.

IV. Tuthaliya (İ.Ö. 1250-1220), Batı Anadolu bölgesinde ciddi olarak bozulmakta olan bir miras almış olmalıdır. Ahhiyava'nın Hitit iç işlerine sürekli müdahale halinde olması henüz çözüme kavuşmamıştı. Tuthaliya dönemindeki yazıtlarda Lukka ile düşmanlıklar mevcuttur. Modern Konya'nın kuzeydoğusunda keşfedilen Yalburt yazıtında, Hitit kralı IV. Tuthaliya'nın İ.Ö. 13. yy. sonlarına doğru Lukka ülkesine ve Viyanavanda'ya karşı askeri sefer yürüttüğünü bildirmektedir. Yalburt yazıtı¹⁷⁸ hiyeroglif yazısıyla yazdırılmıştır. IV. Tuthaliya, Şeha Nehri Ülkesi kralı vasal Maşturi'nin bir saray darbesiyle devrilmesinden sonra Batı Anadolu siyaseti açısından zor durumda kalmıştır. Ahhiyava'nın bölgede artan baskısı ve bazen de saldırgan rolü göz önüne alındığında, Hititler'in kurduğu Batı Anadolu vasal sisteminin çökme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu düşünülebilir. Tuthaliya, kendisine isyan eden Lukka ve Şeha Nehri ülkeleri krallıklarına karşı sefere çıkar ve ayaklanmayı bastırır. Tahtı gasp eden kişiyi ve ailesini tutsak alır ve onları Hatti'ye gönderir¹⁷⁹.

IV. Tuthaliya'nın Lukka ve Şeha Nehri Ülkesi karşısında kazandığı başarılar yine de sonuçsuz kalacaktır. Batı Anadolu'daki gelişmeler hakkındaki diğer önemli bilgiler Milavata Mektubu¹⁸⁰ olarak adlandırılan belge tarafından sunulmaktadır. Ne yazarın ne de hitap ettiği kişinin ismi metinde yer almamaktadır. Ancak araştırmacılar mektubu, IV. Tuthaliya dönemine tarihlemekteler¹⁸¹. Mektubun, bir Batı Anadolu yöneticisi olan alıcısının kimliği hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır¹⁸². Son zamanlarda, Hawkins, bunun artık Mira tahtını IV. Tuthaliya'nın son yıllarında gasp ettiği bilinen Tarkasnava ile özdeşleştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür¹⁸³. Mektup, **2.2. Milavata Mektubu** konu başlığı altında detaylı bir şekilde incelenecektir.

¹⁷⁷ Mektup, çalışmamızın '2.1.Tavagalava Mektubu' kısmında detaylı bir şekilde incelenecektir.

¹⁷⁸ Yazıtla ilgili, Hawkins 1995, 66-85. Viyanavanda, II. Murşili'nin iki yıllık Arzava seferi sırasında Mira-Kuvaliya krallığının sınırında bulunuyordu, Bryce 1974a, 105-106.

¹⁷⁹ KUB XXIII 13.

¹⁸⁰ KUB XIX 55 (CTH 182).

¹⁸¹ Güterbock 1983, 137; Bryce 1985, 21-22.

¹⁸² Singer 1983,216; Bryce 1985, 21-22.

¹⁸³ Hawkins 1998, 19; Bryce 1998, 308.

IV. Tuthaliya'nın ölümüyle birlikte Batı Anadolu bölgesiyle ilgili bilinen kayıtlar 1998'te Hattuşa'da keşfedilen Südburg yapısındaki bir hiyeroglifli yazıt dışında sona ermiş olabilir¹⁸⁴. Hawkins'e göre, yazıt IV. Tuthaliya'nın oğlu ve bilinen son Hitit kralı II. Şuppiluliuma (İ.Ö. 1210-1200) tarafından, Viyanavanda, Tamina, Maşa, Lukka ve İkuna ülkelerinin işgal edilmesinden bahsetmektedir¹⁸⁵. Bütün bu ülkeler ya Güneybatı Anadolu'daki topraklarında ya da yakınlarındadırlar. II. Şuppiluliuma'nın kendi alanında diğer yerlerde karşılaştığı sorunlara karşın, bu bölgedeki faaliyetleri, kralın, Hititler'in batı toprakları üzerindeki kontrolü sağlamak üzere, krallığın tam da son günlerinde babasından ve büyük babasından miras aldığı kararlılığı işaret ediyor gibi görünmektedir. Bunun yanı sıra, batıda yürüttüğü bütün seferler anayurdun güneyinde kalan Hitit topraklarını bunlara karşı batıdan yürütülen saldırılardan korumak ya da tampon bölge oluşturmak için tasarlanmış olan koruma eylemleri olarak yorumlanabilir. Hitit kayıtları II. Şuppiluliuma dönemi ile birlikte sona ermektedir. Bu zaman diliminden sonraki Hitit-Batı Anadolu ilişkilerine ait bilgiler bilinmemektedir.

¹⁸⁴ Hawkins 1995b, 13.

¹⁸⁵ Melchert 2002, 139-140.

II. BÖLÜM

HİTİT DEVLETİ İLE BATI ANADOLU KRALLIKLARI ARASINDAKİ MEKTUPLAŞMALAR

2.1. Tavagalava Mektubu

KUB XIV 3 – CTH 181

Hitit Büyük Kralı III. Hattuşili'den (?) Ahhiyava Kralına Gönderilen Mektup (Levha 1-2)

Metin: VAT 6692. **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor. **Fotoğraf:** Forrer 1929, Tafel I-II; Sommer 1932, pl. I-II. **Kopyası:** KUB 14.3. **Yayın:** Sturtevant 1928, 221-228, Forrer 1929, 95-232; Sommer 1932, 2-194, Hoffner 2009, 302-312, Beckman-Bryce-Cline 2011, 102-119. **Tercüme:** Garstang and Gurney 1959, 111-14; Bernabé and Álvarez-Pedrosa 2004, 246-50; Miller 2006, 240-47. **Tartışma:** Huxley 1960; Macqueen 1968; Bryce 1979; 2003a, 76-78, 82, 85; 2003b, 65, 199-212; Bryce 2003c; Güterbock 1983 (yeni baskısı Hoffner 1997, 201-4); Heinhold-Krahmer 1983, 81-97; 1984 (yeni baskısı Hoffner 1997, 205-10); 1990 (yeni baskısı Hoffner 1997, 211-16); 1992 (yeni baskısı Hoffner 1997, 217-22); Singer 1983; Popko 1984 (tarihleme); Heinhold-Krahmer 1986, 2002, 2004; Ünal 1991; Starke 1997; Parker 1999 (I 71-74 and II 61-62); Gurney 2002. Metin için kısa bir not: Alparslan 2005, 34-37; Bachvarova 2002, 36-37; Bryce 2003c, 65 n. 17; Cohen 2001, 79 n. 35; 2002, 119-20, 126-27; de Martino and Imparati 2001, 352; 2006, 170-71; de Roos 2005, 54-55; Easton et al. 2002, 97, 99-100; Freu 1992, 82-83; 2004a, 307; Goedegebuure 2002, 67-68; Hagenbuchner 1989, 318-19 (no. 216)); Hajnal 2003, 38 n. 55; Hawkins 1998, 17 n. 73, 23 n. 136, 28-29 n. 176, 181; Heinhold-Krahmer et al. 1979, 175-76; 1983, 88; 2001, 192; 2004a, 38; Hoffmann 1992, 289-90; Hoffner 2007, 393; Jasink 2003, 274 n. 21; 2005, 211 n. 10 (KUB 14.3, KUB 19.3); Klengel 1999, 206 [B7], 246 [A23]; Mountjoy 1998, 48; Singer 1983b, 212; Starke 1990, 127, 377; Gander 2010, 38, 97-101.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Hoffner 2009, 302.

2.1.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi¹⁸⁷

Transkripsiyon

öy. I

- 1 [nam-m]a?-aš pa-it nu ^{URU}At-ta-ri-im-ma-a[n] ar-ha
- 2 [har-g]a-nu-ut na-an ar-ha wa-ar-nu-ut *IŠ-TU* BÀD É.MEŠ LUGAL
- 3 [nu] *A-NA* ^mTa-wa-ga-la-wa LÚ.MEŠ ^{URU}Lu-uk-ka₄-a G[IM-]an ZI-ni
- 4 [a]r-nu-e-er na-aš ke-e-da-aš KUR-e-aš ú-et ú-uq-qa *QA-TAM-MA*
- 5 ZI-ni ar-nu-e-er nu! ke-e-da-aš KUR-e-aš GAM ú-wa-nu-un
- 6 nu GIM-an *I-NA* ^{URU}Šal-la-pa ar-hu-un nu-m[u U]N-an IGI-an-da
- 7 u-i-ya-at ARAD-an-ni-wa-mu da-a nu-wa-mu ^{LÚ}tu-uh-kán-ti-in
- 8 u-i-ya nu-wa-mu *IT-TI* ^DUTU-ŠI ú-wa-te-ez-zi nu-uš-ši
- 9 ^{LÚ}*TAR-TE-NU* u-i-ya-nu-un i-it-wa-ra-an-za-an-kán *A-NA* ^{GIŠ}GIGIR
- 10 GAM-an ti-it-ta-nu-ut nu-wa-ra-an u-wa-ti a[-pa-a-š]a?-kán
- 11 ^{LÚ}*TAR-TENU* ka-ri-ya-nu-ut nu-za *Ú-UL* me-m[a-aš] ^{LÚ}*TAR-TE-NU*-ma
- 12 *Ú-UL* *A-NA* LUGAL a-ya-wa-la-aš ŠU-an-ma-an ha[r-ta?] nu-uš-ši-za EGIR-an
- 13 *Ú-UL* me-ma-aš na-an *A-NA* *PA-NI* KUR.KUR.MEŠ te-pa-wa-[a]h-ta!
- 14 nu a-pa-a-at nam-ma-pát *IQ-BI* LUGAL-*UT-TA*-wa-mu ka-a pédi-iš-ši

¹⁸⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Hoffner 2009, 302-312.

- 15 pa-a-i ma-a-an-wa *Ú-UL*-ma nu-wa *Ú-UL* ú-wa-m[i]
- 16 GIM-an *I-NA* ^{URU}Wa-li-wa an-da ar-hu-un nu-uš-ši *AŠ-PUR*
- 17 ma-a-an-wa am-me-el *EN-UT-TA* ša-an-he-eš-ke-ši nu-wa ka-a-ša
- 18 *I-NA* ^{URU}I-ya-la-an-da ku-it ú-wa-mi nu-wa-kán ŠÀ ^{URU}[I-y]a-la-an-da
- 19 tu-e-el UN-an le-e ku-in-ki ú-e-mi-ya-mi [zi-i]k-ka₄-wa-za-kán
- 20 EGIR-pa an-da le-e ku-in-ki tar-na-at-ti ta-pa-r[i-ya-wa]-mu-za-kán
- 21 le-e an-da ki-iš-ta-ti am-me-el-wa *ARAD.MEŠ* [ú-ki-la EG]IR?-an?
- 22 ša-an-ah-mi GIM-an-ma *I-NA* ^{URU}I-ya-la-an-d[a ar-hu-un]
- 23 nu-mu LÚ.KÚR 3 *AŠ-RA* za-ah-hi-ya ti-ya-at nu [2+]1? [ku-it *AŠ-R*]A?
- 24 ar-pu-u-wa-an nu-kán GÌR-it ša-ra-a pa-a-u-u[n nu a-pí-ya]
- 25 ^{LÚ}KÚR hu-ul-li-ya-nu-un nu-kán UN^{MEŠ}-tar a-pí-y[a?...]
- 26 ^mLa-hur-zi-<iš->ma-mu a-pé-el ŠEŠ-ŠU še-na-ah-ha [pé-ra-an ti-iš-ke-et?]
- 27 nu ŠEŠ-YA pu-nu-uš-pát ma-a-an *Ú-UL* kiš-an ^mL[a?-hur-zi-iš-ma-k]án
- 28 za-ah-hi-ya an-da *Ú-UL* e-eš-ta am-mu-uk-ka₄-an [*I-NA* ŠÀ^{B1}]
- 29 KUR ^{URU}I-ya-la-an-da *Ú-UL AK-ŠU-UD* a-pé-e[z-...]
- 30 ša-ku-wa-aš-ša-ri INIM ^{URU}I-ya-la-an-da *Ú-U*[L-wa x - x]
- 31 *I-NA* ^{URU}I-ya-la-an-da pa-a-i-mi
-
- 32 nu-ut-ta ke-e ku-e INIM.MEŠ *AŠ-PUR* nu GIM-an [ki-ša-at?]

33 nu LUGAL.GAL li-in-ku-un ^DU iš-ta-ma-a[š-ke-ed-du DINGIR.MEŠ-ya]

34 iš-ta-ma-aš-kán-du GIM-an ke-e *A-WA-TE* ^{ME}[š ki-ša-at?]

35 GIM-an-ma KUR ^{URU}I-ya-la-an-da ar-ha [har-ga-nu-nu-un]

36 nu KUR ^{TUM}ku-it hu-u-ma-an ar-ha har-g[a-nu-nu-un a-pí-ya-ma]

37 ^{URU}At-ri-ya-an 1-EN HAL-ŠU A-NA ^{URU}[...]

38 ha-an-da-aš da-li-ya-nu-un nu-kán EG [IR?-pa I-NA ^{URU}...]

39 ša-ra-a ú-wa-nu-un KUR ^{URU}I-ya[-la-an-da-za-kán an-da ku-it-ma-an]

40 e-šu-un nu-kán KUR ^{TUM}hu-u-ma-a[n...]

41 ← ha-aš-pa-ha A-NA NAM.RA[^{MEŠ}-ma EGIR -an-da Ú-UL pa-a-u-un]

42 GIM-an wa-a-tar NU.GÁL e?[-eš-ta ...]

43 nu-mu-kán KARAS^{HLA} t[e?-pa-u-wa-za e-eš-ta nu A-NA ...]

44 EGIR-an-da Ú-UL pa-a-u-u[n nu ...]

45 ša-ra-a ú-wa-nu-un ma-a-n[a-an...]

46 EGIR-pa-ma-a-na-an Ú-UL [...]

47 nu-za-kán I-NA ^{URU}A-ba?-x[-...]

48 nu I-NA ^{URU}Mi-el-la-wa-a[n-da ...]

49 anda-wa-mu-kán e-h[u nu ki]š?-a[n A-NA ŠEŠ-YA-ya MA]-HAR? ZAG

50 AŠ-PUR ke-e-da-ni-y[a-wa-ra-a]n me-mi?-ni AŠ-BAT ki-i-wa-mu

51 ^mPí-ya-ma-ra-d[u-uš KUR-TU₄ k]u?-it wa-al-ah-he-eš-ke-ez-zi

52 nu-wa-ra-at ŠE[Š-YA I-DE nu-w]a-ra-at Ú-UL-ma I-DE

53 GIM-an-ma-mu [^{LÚ}TE-MU ŠA ŠEŠ-Y]A? an-da ú-e-mi-ya-at

54 nu-mu Ú-UL[... ku-in-ki] ú-da-aš Ú-UL-ya?-mu up-pé-eš-šar

55 ku-it-ki [up-pé-eš-ta ki-iš-ša-an-m]a IQ-BI A-NA ^mAt-pa-wa IŠ-PUR

56 ^mPí-y[a-ma-ra-du-un-wa-ká]n? A-NA LUGAL ^{URU}Ha-at-ti ŠU-i da-a-i

57 ú?[- o o o o o] (eras.)-nu?-un

58 n[u I-NA ^{URU}Mi-el-l]a-wa-an-da pa-a-u-un pa-a-u-un-ma

59 [...] x x x [...] me-mi-ni ha-an-da-aš A-NA ^mPí-ya-ma-ra-du-wa

60 [ku-e] A-WA-TE^{MEŠ} me-ma-ah-hi nu-wa-ra-at ARAD^{MEŠ} ŠEŠ-YA-ya

61 [iš-t]a-ma-aš-ša-an-du nu-kán ^mPí-ya-ma-ra-du-uš ^{GIŠ}MÁ-za

62 [ar-h]a ú-et na-an A-NA A-WA-TE^{MEŠ} ku-e-da-aš har-ku-un

63 [na-a]t ^mAt-pa-aš-ša iš-tama-aš-ke-et ^mA-wa-ya-na-aš-ša

64 [iš-]ta-ma-aš-ker nu-uš-ma-ša-aš ^{LÚ}E-MI-ŠU-NU ku-it

65 [n]u-wa me-mi-an ku-wa-at ša-an-na-an-zi

66 na-aš li-in-ga-nu-nu-un nu-ut-ta me-mi-an ša-ku-wa-šar

67 me-ma-an-du Ú-UL-kán ^{LÚ}TAR-TE-E-NU pa-ri-ya-an

68 u-i-ya-nu-un i-it-wa-kán pa-ri-ya-an pé-en-ni

- 69 nu-wa-ra-an ŠU-an e-ep nu-wa-ra-an-za-an-kán *A-NA* ^{GIŠ}GIGIR
- 70 G[AM-]an? ti-it-ta-nu-ut nu-wa-ra-an-mu IGI-an-da ú-wa-ti
- 71 [Ú-*U*]L me-ma-aš ^mTa-wa-ga-la-wa-aš-pát-kán ku-wa-pí LUGAL.GAL
- 72 [*A-N*]A? ^{URU}Mi-el-la-wa-an-da ta-pu-ša ú-et
- 73 [DUMU.ŠEŠ-*Y*]A? –ma ^m^DLAMMA-aš ka-a e-eš-ta nu-ut-ta LUGAL.GAL
- 74 [IGI-an-d]a u-un-né-eš-ta Ú-*UL*-aš šar-ku-uš LUGAL-uš e-eš-ta

öy. II

- 1 na-aš Ú-*UL*-ma [↵ za-ar-ši-ya] [...]
- 2 a-pa-a-aš-mu ku-wa-at Ú-*UL* [x x x] x [x x x x]
- 3 ma-a-an-ma ki-i me-ma-i [INI]M? [ku?-na-na?-aš?-wa?] na-ah-hu-un
- 4 nu-uš-ši Ú-*UL* DUMU-*YA* ^{LÚ}TAR-*TE*-[*NU*?] x? IGI ?-an-da u-i]-ya-nu-un
- 5 na-an ki-i wa-tar-na-ah-hu-un [i?-it?-wa-aš-ši]
- 6 li-in-ki nu-wa-ra-an ŠU-an [e??-ep??] nu-wa-ra-an-mu
- 7 IGI-an-da ú-wa-ti ku-na-an-na-aš-[ma?]-aš me-mi-ni ku-e-da-ni
- 8 na-ah-ta (x) e-eš-har *I-NA* ^{URU}KÙ.BABBAR-*TI* a-a-ra [na?-at!?] Ú-*UL*

-
- 9 GIM-an-ma-mu ^{LÚ}*TE*₄-*MU* ŠA ŠEŠ-*YA* m[e]-m[i]-an *IQ-BI*
- 10 a-pu-u-un-wa UN-an da-a le-e-wa-ra?-an? [...]
- 11 nu ki-i *AQ-BI* ma-a-an-wa-mu am-me-el x x x x x [^{LÚ}*TE*₄-*MU*]

- 12 *IQ-BI* na-aš-šu ŠEŠ-*YA* ma-a-an-wa a-pé-el-la x x x a-pì-ya
- 13 me-mi-an *AŠ-MI* ki-nu-na-wa-mu ŠEŠ-*YA* LUGAL.GAL am-me-el
- 14 an-na-ú-li-iš *IŠ-PUR* nu-wa am-me-el an-na-ú-li-ya-a[š]
- 15 me-mi-an *Ú-UL* iš-ta-ma-aš-mi nu ú-ki-la x x x x
- 16 pé-en-na-ah-hu-un ma-a-an ma-a-an x[...]
- 17 ma-an ŠEŠ-*YA* nam-ma *IQ-BI* am-me-[el-wa me-mi-]an *Ú-UL IŠ-MI*
- 18 *Ú-UL*-wa-ra-aš-mu ka-a-ri t[i-ya-]at x x x EGIR -an *UL*
- 19 pu-nu-šú-un-maan *Ú-UL* ŠEŠ-*YA* ki-i [...] ka-a-ri
- 20 ti-ya-at ú-uk-ma pa-a-u-un-pát nu-kán a?-[p]í-[y]a? ku?-w[a]?-pí? pa-ra-a
- 21 ti-ya-nu-un nu *A-NA* ^mAt-pa-a *AQ-BI* [...]x-ya-wa-at?-ta ku-it
- 22 *IŠ-PUR* i-it-wa-ra-an *A-NA* LUGAL [KUR] ^{UR}[^UKÙ.BABBAR-ti pé]-[e]-hu-te
- 23 nu-wa-ra-an ú-wa-tí nu-wa-za-kán [k]a?-[r]u?[-ú? GIM-an ... am-m]e?-[e]l?
- 24 me-mi-an GAB-ši \leftarrow pa-ši-ha-a-it m[a?-....]za-kán
- 25 me-mi-an GAB-ši \leftarrow pa-ši-ha-a-ti x[-...] x
- 26 na-ah-mi-wa nu-wa ka-a-ša 1-EN *BE-L*[*U?*...]
- 27 na-aš-ma-wa ŠEŠ u-i-ya-mi nu-w[a-ra-aš ... pé-]di-eš-ši
- 28 [e]?-ša-ru a-[pa]a-aš-ma nu-u-wa-pát me-m[i-iš-ke-et ...]
- 29 [na]-ah-he-eš!-ke-mi-wa nu-mu ^mAt-pa-a [...]
- 30 [^D]UTU-ŠI-wa ŠU-an *A-NA* DUMU.NITA pa-a-i [...]

- 31 [ap]-é-e-da-ni pé-eš-[ta] nu a-pád-da x[-...]
- 32 [x-]x ma-a-an me-ek-ki-pát i-ya-at[(-) ...]-ya
- 33 [...]x-ši-ya GAM-an da-li-ya-nu-un [...]
- 34 [li?-in?-g]a-nu-nu-un nu-uš-ši ŠU-an *AD-DIN?* x [...] x
- 35 [...]x te-hi nu-wa-ra-at-ta INIM [...]at-ta x x x

36.-55. satırları arası çok kırıklı ve tahrip olduğu için okunamıyor.

- 56 nu nam-ma-pát *A-NA* ŠEŠ-*YA* ha-an-da-aš *Ú-UL* ma-a[n-qa i-ya-nu-un nu ma-a-an]
- 57 ŠEŠ-*YA* ku-wa-at-qa da-ri-[y]a-nu-zi *A-NA* LUGAL KUR *HA[T-TI-wa pa?-a?-i?-mi?]*
- 58 nu-wa-mu-kán KASKAL-ši da-a-ú nu ka-a-aš-ma ^mDa-ba-l[a-^DU-an]
- 59 [^{LÚ}*KAR-TAP-PU* u-<i->ya]-nu-un ^mTa-ba-la-^DU-aš-ma *Ú-UL* k[u-iš-ki]
- 60 [EGIR -ez-zi-iš] UN-aš DUMU-an-na-aš-mu ^{LÚ}*KAR-TAPPU* *A-NA* ^{GIŠ}GIGIR
- 61 [GAM-an ti-iš-ke-ez]-zi *A-NA* ŠEŠ-*YA*-ya-aš-kán *A-NA* ^mTa-wa-ka-la-wa ^G[^{IŠ}GIGIR -ni]
- 62 [GAM-an ti-iš-ke-et] nu *A-NA* ^mPi-ya-ma-ra-du < za-ar-ši-ya-an *Ú[-UL AD-DIN]*
- 63 [^m za-ar-ši-ya-aš-ma *I-NA*] KUR *Hat-ti* kiš-an ma-a-an NIND A ši-ya-an-ta-a[n]
- 64 ku-e-da-ni up-pa-an-zi nu-uš-ši-kán HUL *UL* ták-[k]i-iš-ša-an-zi
- 65 < za-ar-ši-ya-ma še!-er ki-i ar-nu-nu-un e-hu-wa nu-wa-mu-za ar-ku-w[a-ar]
- 66 i-ya nu-wa-ták-kán KASKAL-ši te-eh-hi KASKAL-ši-ma-wa-ták-kán GIM-an te-eh-hi

- 67 nu-wa-ra-at *A-NA ŠEŠ-YA* ha-at-ra-a-mi nu-wa!?-ta ma-a-an *ZI-an-za*
- 68 wa-ar-ši-ya-zi e-eš-du-wa ma-a-an-ma-wa-at-ta *ZI-an-za-ma*
- 69 *Ú-UL* wa-ar-ši-ya-zi nu-wa ú-it *GIM-an EGIR-pa-ya-wa-at-ta*
- 70 *I-NA KUR* ^{URU}Ah-hi-ya-wa-a am-me-el *UN-aš QA-TAM-MA* pé-hu-te-ez-zi
- 71 ma-a-an-ma-wa *Ú-UL*-ma nu-wa-aš-ši ka-a-aš ^{LÚ}*KAR-TAP-PU*
- 72 pé-di-ši e-ša-ru ku-it-ma-na-aš ú-iz-zi ku-it-ma-na-aš
- 73 a-pí-ya *EGIR* -pa ú-ez-zi ka-a-aš-ma ^{LÚ}*KAR-TAP-PU* ku-iš
- 74 *ŠA MUNUS.LUGAL*-za ku-it *ŠA MÁŠ^{TI}* har-zi *I-NA KUR* ^{URU}*Hat-ti ŠA MUNUS.LUGAL*
- 75 *MÁŠ^{TU}* me-ek-ki šal-li na-aš-mu *Ú-UL* im-ma ^{LÚ}*HA-<TÁ->NU*
- 76 nu-uš-ši a-pa-a-aš pé-e-di-eš-ši e-ša-ru ku-it-ma-na-aš ú-ez-zi
- 77 ku-it-ma-na-aš *EGIR*-pa ú-[ez-zi]

ay. III

- 1 *ŠEŠ-YA*-ya-an-za-an ha-an-za e-ep na-an tu-e-el [*UN-aš*]
- 2 ú-wa-te-ed-du nam-ma-aš-ši [*ŠE*]*Š-YA* ← z[a-ar-]ši-ya-an
- 3 ki-iš-ša-an a-ša-an-ta-an up-pí [o o o o] x x x x-wa
- 4 nam-ma ku-it-ki wa-aš-ta-ti nu-w[a-ták-kán *I-NA KUR-KA*] nam-ma
- 5 an-da tar-na-ah-hi na-an *LÚ?*/*ŠEŠ?* x [x x] x[...]-zi
- 6 na-an *KASKAL*-ši *GIM*-an te-hi n[a-at *ŠEŠ-YA* ša-ak-d]u
- 7 ma-a-an-ma ke-e!-ya *Ú-UL* [ha-iz-zi]

- 8 nu ŠEŠ-YA ke-e-el x-x x x x-an i-ya
- 9 NAM.RA.MEŠ-kán me-ek-ki [x-]x-x-ya ta-pu-ša
- 10 ú-et 7 LI-IM NAM.RA^{MEŠ}[-y]a-mu ŠEŠ-YA x-x
- 11 nu am-me-el UN-aš ú-ez-zi nu-za ŠEŠ-YA [...]
- 12 BE-LU^{MEŠ} pé-ra-an GAM da-a-i GÉŠPU-za-kán ku-it [x x x]x?
- 13 ta-pu-ša ú-wa-te-et nu ŠEŠ-YA [...]
- 14 am-me-el-la UN-aš ar-ta-ru n[u? ...]
- 15 me-ma-i AŠ-ŠUM MU-NAB-TI-wa-ka[n] x[... šar?-ra?-ah?-hu-un?]
- 16 na-aš a-pí-ya e-eš-du ma-a?-[an-ma-aš ki-i me-ma-i]
- 17 GÉŠPU-ah-ta-w[a]-m[u] n[a-aš-mu EGIR-pa an-da ú-id-du]
- 18 ma-a-an x [...]
- 19 ar-ha ta[r?-...]

20.-40. satırları arası çok kırıklı ve tahrip olduğu için okunamıyor.

- 41 [A-NA^m...]-...-DINGIR^{LIM}-ya-at DUMU^mŠa-hu-r[u-un-nu-]wa-kán
- 42 [ma-ah-ha-an ki-ša-at]^{LÚ}MU-NAB-TUM-kán A-NA ŠEŠ-YA[-ya ...]
- 43 EG[IR-pa an-d]a ú-ed-du ma-a-na-aš BE-LU ma-a-na-aš [ARAD-ma]
- 44 tar-na-na-at LUGAL.GAL-za am-me-el an-na-ú?-[li-i]š

- 45 kar-ga-ra-an-ti a-pé-e-da-ni a-pa-[a-at x-]x-a-i[t]
- 46 am-me-el-ši-kán ku-wa-pí ^{LÚ.MEŠ}MU-NAB-T[I par-r]a??-an-da?
- 47 pa-it nu-kán ^mŠa-hu-ru-nu-wa-aš A-N[A] DUMU-ŠU [...]
- 48 a-pa-a-aš-ma ša-ra-a ti-ya-at na-aš-kán a-pé-e?[-da-ni]
- 49 an-da pa-it [a-pa-a]-aš-ma-za-an-kán E[GI]R-pa a[r?-ha?]
- 50 tar-na-aš ŠEŠ-YA-[y]a?-an a-pé-e-da-ni INIM-ni [x-]x-ši
- 51 ma-a-an[-ma-mu-kán] ARAD-YA [k]u-i[š]-ki hu-u-ya-zi nu-kán? [...] EGIR-pa-an-da
píd-da-eš-ke?-[ši!?]
- 52 nam-ma ka-a-ša-aš-ši-ya ki-i-wa me-mi-iš-ke-ez-zi
- 53 ŠÀ ^{KUR}Ma-a-ša-wa-kán ^{KUR}Kar-ki-ya pár-ra-and[a]
- 54 pa-a-i-mi NAM.RA.MEŠ-ma-wa-za DAM-YA! (metin: -SÚ) DUMU.MEŠ É![-TUM-ya]
- 55 ka-a ar-ha da-li-ya-mi na-aš GIM-an ka-a-[a]š
- 56 me-mi-aš DAM-SÚ -ši ku-wa-pí DUMU.MEŠ É-TUM-ya
- 57 ŠA ŠEŠ-YA ŠÀ KUR-TI ar-ha da-li-ya-zi?
- 58 na-an-kán tu-el KUR-e-an-za ha-an-ti-ya-i[z-z]i
- 59 a-pa-a-aš-ma KUR-TI-YA wa-al-ah-he-eš-ke-ez-zi
- 60 [m]a-a-an-ma-ši-ya-at-kán [← ú?-ša]-a-i-ha
- 61 na-aš EGIR-pa I-NA KUR-KA ú-i[z-]zi
- 62 ŠEŠ-YA-za ma-la-a-ši x-x-x x-x ... x x x -eš?

-
- 63 nu-uš-ši ŠEŠ-YA a-pa-a-at l-an [ha-at-ra-a-i]
- 64 ma-a-an<-wa> Ú-UL nu-wa ša-ra-a ti-i-y[a]
- 65 nu-wa I-NA ^{KUR}Hat-ti ar-ha i-it
- 66 EN-KA-wa-at-ta EGIR-an kap-pu-u-[wa-i]t
- 67 [m]a-[a-an-ma-wa] UL nu-wa I-NA ^{KUR}[Ah-hi-ya-wa-a]
- 68 [a]r-ha [e]-hu nu-wa-at-ta ku-e-da-ni pé-[di]/ [GAM?-an?] a-ši-ša-nu-mi

ay. IV

- 1 [...]
- 2 [...] x x x [... t]i-i-ya
- 3 [... dam-me-]e-da-ni pé-di GAM e-eš [nu-wa-za] A-NA LUGAL ^{KUR}Ha-at-ti
- 4 [k]u-w[a]-pí ku-ru-ur nu-wa-za da-me-da-za KUR-e-za ku-ru-ur e-eš
- 5 am-me-ta-za-ma-wa-za-kán KUR-e-za ar-ha le-e ku-ru-ur
- 6 ma-a-an-wa-ši I-NA ^{KUR}Kar-ki-ya ^{KUR}Ma-a-[š]a ZI-za
- 7 nu-wa a-pí-ya i-it LUGAL ^{KUR}Ha-at-ti-wa-an-na-aš-kán ú-uk
- 8 ku-e-da-ni A-NA [INI]M ^{URU}Wi₅-l[u]-[š]a še-er ku-ru-u[r]
- 9 e-šu-u-en n[u-wa-m]u a-p[é-e-d]a-ni INIM-ni la-a[k-nu-ut]
- 10 nu-wa ták-šu-la?-u[-en x-]x-x[-x-an-n]a-aš ku-ru-ur UL [a-a-r]a
- 11 nu-uš-ši a-[pa-a-at ŠU-PUR m]a-a-an-ma-[an] ^{URU}Mi-el-la-wa-an-da-ma

12 ar-ha d[a-li-ya-ši n]u-kán ARAD^{MEŠ}-YA a-pé-e-da-ni

13 ← kar-ga-r[a?-an-ti ...a]n-da [píd-da-iš-kán-zi]

14 nu ŠEŠ-YA [... A-N]A^{KUR}Mi-el-la-wa-an-da

15 IGI[-an-da ...-]ya-an har-mi

16 [.....] ^mPí-ya-ma-ra-du

17 [.....] nu-mu ŠEŠ-YA me-mi-ya-ni

18 [.....] na-at-mu ŠU-PUR

19 nu Š[A^{URU}Wi₅-lu-ša-pát ku-e-da-ni me-]mi-ni še-er ku-ru-ri-ah-hu-u-en

20 nu-za-k[án ku-it ták-šu-la-u-en nu n]am-ma ku-it

21 ma-a-a[n^{LÚ}TAP-PU ku-iš-ki A-NA^{LÚ}]TAP-PÍ-ŠU pé-ra-an wa-aš-túl

22 tar-na-i [nu^{LÚ}TAP-PU ku-it A-NA^{LÚ}TAP-P]Í-ŠU pé-ra-an

23 wa-aš-túl ta[r-na-i na-an ar-ha] Ú-UL pé-eš-ši-ya-iz-zi

24 am-mu-uq-qa [ku-it am-me-el wa-aš-tú]l A-NA ŠEŠ-YA pé-ra-an

25 tar-na-ah-hu-[un ... am-mu-uk] Ú? A-NA ŠEŠ-YA

26 le-e nam-m[a ku-ru-ur ...] x

27 nu ma-a-an ŠEŠ[-YA]-an da-[.....]

28 nu-mu EGIR-pa ŠU[-PUR]

29 ŠA ARAD-YA ku-wa-[pí]

30 ar-ha pé-eš-ši-y[a?-.....]

31 na-at UN^{MES}-an-ni-ma[.....]

32 ŠEŠ-YA-ma-mu ka-ru[-ú ki-iš]-š[a-an IŠ-PUR ...]

33 GEŠPÚ-wa-mu up-pé-eš-ta a[m-mu-uk-ma-za nu-u-wa]

34 TUR-aš e-šu-un ma-a-an x [...]

35 ú-uk AŠ-PUR Ú-UL-ma?-x[...]

36 ma-a-an-mu QA-TAM-MA a-x[...]

37 a-pé-e-ni-šu-u-an-za-kán me[-mi-aš ...]

38 KA×U-za i-ya-at-ta-ri x [...]

39 LÚ ÉRIN^{MES} šu-ul-li-ya-zi [...]

40 mar-le-eš-ša-an-za nu a-pé-ez [...]

41 me-ma-i am-mu-uk-aš-kán ku-wa[...]

42 a-pé-e-ni-iš-šu-u-an-za me-mi-aš ^DU[TU-az? ...]

43 ma-a-an-kán a-pa-a-aš me-mi-aš am-mu-uk [...]

44 GEŠPÚ up-pa-ah-hu-un ki-nu-na-ma [ŠA ŠEŠ-YA ku-iš]

45 me-mi-aš KA×U-za ú-et A-NA LUGAL.GAL [...]

46 ú-et nu-za a-pa-a-at DI-NU pí-an GAM [ti-ya-u-e-ni nu ŠEŠ-YA]

- 47 tu-el ku-in-ki ARAD-DUM u-i-ya nu-u[t-ta...]
- 48 ú-da-aš a-pa-a-aš INIM-aš har-kán-na x-x na-an-kán ka-a ha-an-ti [...]
- 49 SAG.DU-an ku-ra-an-du ma-a-an-ma-a[t-ta tu-el UN-aš INIM-an wa-ah-nu]-ut
- 50 nu-kán a-pu-u-un UN-an SAG.DU-an ku[-ra-an-du-pát SAG.DU-an-m]a
- 51 ku-in ku-ra-an-zi na-an-kán mar-ri[-ya-an-du ...]
- 52 nu a-pa-a-at e-eš-har ku-wa-pí pa-iz-z[i ...]
- 53 ARAD-KA me-mi-iš-ta nu-kán a-pa-a-aš me-[mi-aš ma-a-an tu-el]
- 54 KA×U-za Ú-UL ú-et na-an-kán ARAD-DUM EG [IR ?-...]
- 55 UL-an-kán tu-uk SI×SÁ-it ma-a-na-an LU[GAL.GAL am-me-el]
- 56 an-na-wa-li-iš me-mi-iš-ta ARAD-DUM-ma-na-an[-...-t]a
- 57 a-pa-a-aš-kán INIM-aš 1-an-ki ma-[an-qa] ne-pí-š[a-aš ...] x

3 DUB Q[A?-TI

Tercüme

öy. I

- 1 Sonra o (Gulla) gitti ve Attarimma şehrini tamamen
 - 2 yıktı. Krala ait evlerin surlarıyla beraber onu (şehri) tamamen yaktı yıktı.
 - 3 Tavagalava'ya o ülkeye gittiğinde Lukka'lılar
 - 4 ona isteklerini bildirdiler
 - 5 ben de ülkeye aşağı gittiğimde aynı şekilde bana da isteklerini bildirdiler.
 - 6 Şallapa şehrine ulaştığım zaman, (o) bana bir adamını
 - 7 gönderdi. (o şöyle dedi): “ Beni köleliğine al.
 - 8 Majesteyi bana getirecek bir veliaht (tuhkanti) gönder”. Ona
 - 9 TARTENU'yu (generali) gönderdim. (Şöyle dedim): “Git onu beraberinde arabaya
 - 10 koy. Onu buraya getir!” ve o da
 - 11 TARTENU'yu susturdu ve ona hayır dedi. Fakat TARTENU da
 - 12 kralı temsil etmez mi? kralın temsilcisi değil midir? (TARTENU birkez daha) Onun elini
tuttu/yüceltti/değer verdi. Ona tekrar hayır dedi.
 - 13 ve onu ülkelerin huzurunda küçük düşürdü.
 - 14 O ayrıca şöyle dedi: “Beni krallığa
 - 15 ver/tayin et. Eğer vermezsen, gelmeyeceğim”.
-

16 Valivanda şehrine vardığımda ona (Piyamaradu) yazdım:
17 “ Eğerki sen benim beyliğimi istersen. İşte
18 ben İyalanda şehrine geliyorum ve İyalanda şehri içerisinde
19 senin adamını hiçbir şekilde görmeyeceğim/bulmayacağım. Sen de
20 tekrar hiç kimseyi oraya götürmeyeceksin/bırakmayacaksın. Benim idari bölgemde
21 hiç kimse olmayacak. Ben bizzat kendi kölelerimi
22 seçeceğim/yerleştireceğim. İyalanda şehrine varınca
23 üç yerde düşman bana savaş açtı. Bu yerler savaş için
24 güç yerlerdir. Yaya olarak yukarı çıktım. Orada
25 düşmanı yendim. İnsanlar oraya ...
26 onun kardeşi Lahurzi bana tuzak kurdu.
27 Kardeşim bu konuyu soruştur. Şöyle değil miydi? Lahurzi de
28 savaş alanında değil miydi? ben onu
29 İyaladan şehri içinde yakalamadım mı? Oradan o gitti...
30 İyalanda şehri konusu uygun/doğru/çözülmüş ise
31 ben İyalanda şehrine gitmeyeceğim.

32 Sana bu konuları yazdım ve ne zamanki bu olay oldu
33-34 Ben büyük kral yemin ettim. Bu konu olduğunda Fırtına Tanrısı işitsin tanrılar işitsinler.

-
- 35 İyalanda şehrini mahvettiğim zaman
- 36 tüm ülkeyi mahvettim fakat oraya Atriya şehrini 1 garnizon olarak x şehrine
- 38 bıraktım. Tekrar İyalandaya şehrine
- 39 gittim. İyalanda ülkesinin içerisinde
- 40 olduğumda, tüm ülkeyi ...
- 41-42 mahvettim. Fakat suyun olmaması sebebiyle NAMRA'ların arkasından gitmedim.
- 43 (Gitseydim) benim askerlerim azalacaktı...
- 44 arkasından gitmedim...
- 45 Yukarı çıktım...
- 46 Arkasından...
- 47 Abaviya şehrinde ...
- 48 Millavanda şehri içerisinde Piyamaradu'ya yazdım:
- 49 "Bana gel!". Sınırın önünde de kardeşime şöyle
- 50 yazdım: "Oradaki sözünü tuttum.
- 51 Piyamaradu ülkeyi vuracak
- 52 kardeşim ister bil ister bilme.
-
- 53 Kardeşimin elçisi ile karşılaşınca

54 bana selam getirmedi ayrıca da hiçbir hediye
55 getirmedi ve şöyle dedi: “Atpa’ya yazdı.
56 Piyamaradu’yu Hatti ülkesinin kralının eline koyacak”
57 ...
58 Milavanda ülkesine gittim. Gittiğimde
59 ... Bu meselede Piyamaradu ile ilgili
60 Bu sözleri söyleyeceğim. Kardeşimin halkı
61 işitsinler. Piyamaradu gemiyle
62 uzağa gitti. Orada söylediğim sözleri
63 Atpa işitti. Ayavana da
64 işittiler ve o onun damadı olduğundan
65 bu konuyu neden sorguluyorlar.
66 Ona yemin ettim ve sana bu meselenin gerçeğini
67 söylesinler. Ben TARTENU’yu
68 göndermedim mi? (Ona şöyle dedim): “İleri git! öteye gönder.
69 Onu elinden tut ve onu arabaya
70 bindir, onu huzuruma getir.
71 Söz yok! Tavagalava ne zamanki büyük kralın
72 Milavanda şehrinde yanına geldi.

73 Eskiden Kurunta orada idi/vardı. Sana büyük kral

74 önüne gönderdi. O saygın bir kral değil miydi?

öy. II

1 Ona yaşam garantisi verilmedi mi? ...

2 O beni niçin ...

3 Eğer o şu sözü söylese: “Öldürülmekten korktum”.

4 Ben onun huzuruna oğlum TARTENU’yu göndermedim mi?

5 Ona (Tartenu’ya) şunu emrettim: “ Ona git

6 yemin et ve onun elini tut. Onu benim

7 huzuruma getir”. O öldürme meselesinden

8 korktu. Hatti ülkesinde cinayet doğru değildir.

9 Fakat kardeşimin elçisi bana konuyu (şöyle) söylediğinde:

10 “O insanı (Piyamaradu’yu) al”...

11 bende şunu dedim: “ Eğer bana benim ...

12 (şöyle) söylese ya da kardeşim eğer onun ...

13 sözünü duydum. Fakat şimdi benim dengim kardeşim

14 bana (şöyle) yazdı: Benim dengimin

15 sözünü ben duymadım.” Ben kendim...

- 16 sevk ettim. Eğer ...
- 17 Eğer kardeşim şöyle söylerse: “ O benim sözümü işitmedi
- 18 O benim isteđimi yerine getirmedi ...sonradan
- 19 kardeşime bunu soramam: ... “isteđimi
- 20 yerine getirdin mi?” Ben gittim. Ne zamanki ben oraya
- 21 gittim. Atpa’ya (şöyle) dedim: “ ... sana
- 22 yazdı. Git! Onu Hatti ülkesi kralına götür.
- 23 Onu getir. Eskiden benim
- 24 sözümü dikkate almadığında ...
- 25 sözü dikkate almaz...:
- 26 “Korkuyorum. İşte bir beyi
- 27 ya da kardeş göndereceđim. Onlar ... onun yerine
- 28 otursunlar.” Fakat o konuşmaya devam etti: “
- 29 Benim korkularım devam ediyor. Atpa bana (şöyle dedi):
- 30 “Majestem elini oğluna ver....
- 31 Ona verdi ve bunun yanı sıra...
- 32 eğer bir şey çok olsaydı ...
- 33 onu terk ederdim...
- 34 yemin ettirdim ve ona elimi verdim.

35 herşeyi yoluna koyacağım. Sana konuyu...

36-55 satırları arası kırık ve okunmamaktadır.

56 Bundan sonra eğer kardeşime uygun bir şekilde yapmazsam ve
57 Eğer kardeşim belki de şöyle söyleser: “Hatti ülkesi kralına gideceğim,
58 onu bana yola göndersin!”. İşte arabacı Dabala-Tarhunta’yı
59 gönderdim. Dabala-Tarhunta’nın
60 arkasında hiçbir adam yok. O Arabacıyı arabaya
61 yerleştiresin. Senin kardeşinin, Tavagalava’nın arabasına
62 yerleştiresin. Piyamaradu için özgürlük vermedim.
63 Onun Hatti ülkesine gelme konusu şöyledir: Eğer onlar şiyanta ekmeğini
64 gönderirlerse ve ona kötülük planlamazlarsa
65 Güvenli geçiş ile ilgili bu (mesajı) bildirdim: Gel! Benden affını
66 iste! Böylece seni yola yerleştireceğim. Seni yola yerleştirdiğimde
67 Kardeşime yazacağım: ‘Eğer (bu konuyla ilgili)
68 memnunsan böyle olsun! Eğer senin düşüncelerin
69 farklı ise, o gelsin
70 Ahhiyava ülkesinden benim adamımla aynı şekilde gönderilsin.

- 71 Eğer böyle olmazsa, İşte arabacının
72 yanına otursun, onunla gelsin. Onunla
73 oradan geri gelsin.” Arabacı
74 Hatti ülkesi kraliçesinin soyundandır. Hatti ülkesi kraliçesinin
75 soyu çok saygındır. O benim damadım değildir.
76 O onun yanına otursun ve gelsin.
77 O onunla birlikte geri gelsin.

ay. III

- 1 Sen kardeşim onu kontrol altında tut. Onu senin adamın
2 bana getirsin. Ayrıca kardeşim ona güvenlik konusunda
3 şöyle ...”
4 Herhangi bir suç olursa senin ülkende sonra
5 bırakacağım. ...
6 Onu yola yerleştireceğim. Sen kardeşim bunu bil!

-
- 7 Eğer o buna inanmazsa,
8 kardeşim bunu ... yap.
9 Namra’lar benim ülkeme
10 geldi. Kardeşim bana /7 bin Namra ...

- 11 Benim adamım gelecek ve sen kardeşim
- 12 onu beylerin önüne yerleştireceksin. (Piyamaradu) zorla
- 13 getirildi. Kardeşim ...
- 14 adamlarım yanında olsunlar. Ve ...
- 15 Şöyle derse: “Kaçak yüzünden sözümden döndüm”
- 16 O orada olsun. Fakat o şöyle derse:
- 17 “O beni zorladı” O bana geri gelsin.
- 18 Eğer ...
- 19 ...

19-40 satır arası çok kırıktır.

- 41 ... Şahurunuva'nın oğlu
- 42 Olduğunda, kaçak kardeşime ...
- 43 geri getirsin! İster o bey ister köle olsun.
- 44 O izin verdi. Büyük kral benim eşitim
- 45 kendi arzunla ...
- 46 Benim kaçaklarım ona kaçtığında
- 47 Şahurunuva onun oğluna ...

48 O yükseldi ve ona
49 gitti. O geri
50 izin verdi. Kardeşim ona konuya ...
51 Eğer benim kölem herhangi birine kaçarsa o yükümlülüğünü ödeyecek.

52 Ayrıca o (Piyamaradu) şöyle dedi:
53 “Maşa ve Karkiya ülkesine
54 gideceğim. Fakat Namraları, karımı, çocukları, evi
55 burada bırakacağım.” O
56 söylediği gibi karısını, çocukları, evi
57 kardeşimin ülkesinde bırakınca
58 senin ülken onu korudu.
59 Fakat o tekrar benim ülkeme saldıracak.
60 Eğer ben onu önleyebilseydim.
61 O senin ülkene geri gelecekti.
62 Kardeşim onayladı.

63 Kardeşim şimdi ona en azından şunu yaz:
64 “Eğer böyle değilse, yola çık

- 65 Hatti ülkesine git!
66 Senin beyin seninle ilgili karar verdi.
67 Eğer gitmezen, Ahhiyava ülkesine
68 gel! Seni bu yere yerleştireceğim.

ay. IV

- 1 ...
2 ...
3 “ ... Başka bir yerde ol! Hatti ülkesi kralı ile
4 düşmanken, başka bir ülkeden düşmanca yaklaştın.
5 Fakat benim ülkemde ona düşmanlık yoktur.
6 Eğer sen Maşa ve Karkiya ülkelerini istiyorsan,
7 oraya git! Hatti ülkesi kralı ve ben
8 Viluşa ülkesi meselesi yüzünden düşman
9 idik. O beni bu konuda ikna etti.
10 Biz barış yaptık. Düşmanlık bizim için doğru değildi.”
11 Ona bunu yaz! Eğer Milavanda ülkesini
12 terkederse, benim kölelerim oradan
13 gönüllü olarak ... giderler.
14 Kardeşim ... Milavanda ülkesine

15 ... sahip olacağım.

16 Piyamaradu

17 ... bana kardeşim konuda

18 bana yaz!

19 Biz Vılışa ülkesi konusu yüzünden savaştık.

20 Barış yaptık ve ayrıca

21 Eğer herhangi bir yerde bir adam onun adamına suç

22 işlerse ve ki o adam onun adamına suç

23 işlerse, onu affetmeyecek.

24 Ben benim suçumu kardeşime

25 itiraf ettim. ... ben ve kardeşime

26 ... düşman

27 Eğer kardeşim ...

28 Bana tekrar yaz ...

29 Kölelerimin ...

30 reddeder ...

31 İnsanlar ...

-
- 32 Kardeşim bana önceden şöyle yazdı: “ ...
- 33 Bana zorla gönderdi. Ben
- 34 küçüktüm. Eğer ...
- 35 ben yazdım ...
- 36 Eğer bana aynı şekilde ...
- 37 Bu şekilde konu ...
- 38 Ağızdan çıktı
- 39 Askerler savaşacak ...
- 40 korkaksa, ondan ...
- 41 söyledi. Ben ...
- 42 Bu şekilde konuyu Majestem ...
- 43 Eğer o konuyu ben ...
- 44 Zorla gönderdim. Fakat şimdi kardeşimin
- 45 sözü ağızdan geldi. Büyük krala ...
- 46 geldi. Mahkemenin huzuruna çıkalım. Kardeşim
- 47 senin herhangi bir köleni gönder. Sana...
- 48 getirdi. Bu konuya sahip olmak için ... onu bu hususi ...
- 49 başını kessinler. Fakat eğer sana senin adamın konuyu değiştirerek aktardıysa

- 50 Onun adamın başını kessinler. Fakat başı
51 kesilirse onu parçalasınlar.
52 O kan aktıkça ...
53 Senin kölen söyledi. O söz eğer senin
54 ağzından çıkmamışsa ve onu köle tekrar
55 O senin için karar vermedi mi? Eğer büyük kral benim
56 eşitim söylemişse, fakat köle onu sana
57 bu sözcük 1 kere herhangi bir şekilde gökyüzü ...
-

3. tablet bitti.

2.1.2. Mektup Hakkında Bilgi

Boğazköy’de bulunmuş çivi yazılı belgelerden mektup türünde olanların içerisinde en önemlilerinden biri “Tavagalava Mektubu” dur. Mektup form, anlatım ve içerik yönlerinden diğer mektuplardan farklıdır. Tablet Hugo Winckler ve Makridi tarafından yapılan kazılar sonucunda keşfedilmiştir¹⁸⁸. Ancak tabletin buluntu yeri ile ilgili bilgiler maalesef bilinmemektedir. Tablet şu anda Almanya’nın Berlin şehrindeki Vorderasiatisches Museum’da (Orta Doğu Müzesi) sergilenmektedir¹⁸⁹. Tabletın sonunda katip ‘3 tablet bitti’ anlamına gelen bir dipnot koymuştur. Bu da mektubun 1. ve 2. nüshalarının olduğunu ve sonuncu nüshanın elimize ulaştığını göstermektedir. Tablet, ön ve arka yüzlerinde ikişer sütun olmak üzere toplam dört sütundan oluşmaktadır. Ayrıca tablet üzerinde kırılmış ve tahribata uğramış yerlerde bulunmaktadır¹⁹⁰.

Hitit büyük kralının Ahhiyava ülkesi büyük kralına yazmış olduğu, ‘Tavagalava Mektubu’ aslında mektuba adını veren kişiyle pek alakalı değildir. Mektup, Hitit topraklarına girip sorun çıkaran, Hitit krallığının dostça önerilerini reddeden ve daha sonrasında Ahhiyava topraklarına kaçan Piyamaradu ile ilgilidir¹⁹¹. Mektupta Hitit kralı Ahhiyava kralından ya Piyamaradu’yu kendi istekleri için ikna etmesini ya da Ahhiyava ülkesinde onun isteklerini reddetmesini ister¹⁹².

Bilim adamları tarafından ‘Tavagalava Mektubu’ olarak adlandırılan belge, Hitit Kralı tarafından Ahhiyava Ülkesi kralına yazılmıştır. Mektupta Hitit kralı, Batı Anadolu’da küçük vasal bölgesini yağmalayan ve yöneticilerine karşı ayaklanma çıkaran Piyamaradu’nun hareketlerinden duyduğu rahatsızlıktan bahsederken; Ahhiyava ülkesi topraklarında dostça karşılanan ve hareketleri desteklenen Piyamaradu’nun, Hititler’in eline geçmesinin engellenmesinden duyduğu rahatsızlıktan da söz etmektedir. Mektubun hiçbirinde ne yazarın ne de alıcının isimleri geçmemektedir. Birçok bilim adamı mektubun yazarı ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Ortaköy/Şapinuva¹⁹³ Hitit merkezinde ele geçen Uhhamuva Mektubu’nda yer alan şahıs isimleri arasında Piyamaradu adının geçmesi mektubun yazarının daha erken dönemlere tarihlenebileceğini akla getirmektedir. Süel¹⁹⁴, Tavagalava Mektubu ile Uhhamuva Mektubu’nda adı zikredilen Piyamaradu’nun aynı şahıs olduğunu ve yazarın I. Şuppiluliuma olduğunu iddaa etmektedir. Macqueen¹⁹⁵ ve Mellaart¹⁹⁶ yazarın II. Murşili olabileceğini ileri sürerken, Ünal¹⁹⁷ ve

¹⁸⁸ Hoffner 2009, 298.

¹⁸⁹ Hoffner 2009, 298-299.

¹⁹⁰ Beckman-Bryce-Cline 2011, 120.

¹⁹¹ Hoffner 2009, 300.

¹⁹² Hoffner 2009, 301.

¹⁹³ Süel 2002, 157-58.

¹⁹⁴ Süel 2001, 677-678.

¹⁹⁵ Macqueen 1968, 180.

¹⁹⁶ Mellaart 1974, 507.

Gurney¹⁹⁸ ise II. Muvatalli'yi önermişlerdir. Güterbock¹⁹⁹, Bryce²⁰⁰, Singer²⁰¹, Popko²⁰², Hoffner²⁰³ ise Tavagalava Mektubu'nun yazarının III. Hattuşili olabileceğini düşünmektedirler. Bilim dünyasındaki ortak düşünce mektubun sahibinin III. Hattuşili olabileceğidir. Ancak bu saptama ile ilgili kesin kanıtlar yoktur ve hala bu tarihlendirmeler soru işaretleriyle anılmaktadır. Benzer bir şekilde, Ahhiyava kralının da kimliği bilinmemektedir. Ancak mektupta, Ahhiyava kralının kardeşi Tavagalava'ya göndermeler yapılmaktadır. 'Tavagalava' isminin de çoğunlukla Yunanca Eteokles ismini temsil ettiği varsayılmaktadır (Mikence E-te-wo-ke-le-we)²⁰⁴. Mektup, Tavagalava'ya çok kısa göndermelerde bulunur ve daha çok yazarının Piyamaradu hakkındaki şikayetleri ile alakalıdır²⁰⁵.

Mektup, Ahhiyava kralının geçmişte Piyamaradu'ya vermiş olduğu desteği hafifçe eleştirir, ancak asıl amacı gelecekte Hitit topraklarına karşı yapılacak saldırıları durdurmak için Ahhiyava kralını kendi tarafına çekmektir. Mektubun başladığı noktada, Hitit kralı, Piyamaradu tarafından ülkeden çıkarılan Lukka halkının, muhtemelen Ahhiyava ülkesine yeniden yerleştirilmek için Tavagalava'ya başvurduğunu; Tavagalava'nın durumla ilgilenmemesi üzerine Lukka halkının Hitit büyük kralından yardım istediğini, bu yüzden Lukka topraklarında çıkan ayaklanmayı bastırmak üzere batıya sefer düzenlediğini iddia etmektedir. Mektuptan açıkça anlaşıldığına göre, Piyamaradu Hitit karşıtı hareketlerin kışkırtıcısı ve lideri, aynı zamanda Hititler'in batıdaki mücadelesinin başlıca hedefi olarak görülmektedir. Hitit büyük kralının batıya yürüyüşü sırasında elçiler vasıtasıyla başlattığı diplomatik anlaşma çabası, mektupta anlatılana göre Piyamaradu'nun barış koşullarıyla ilgili kaçamak sözleri ve meydan okuyan tavrı nedeniyle sonuca ulaşamamıştır.

Hitit kralı Piyamaradu'yu yakalamak için Milavanda'ya gider ve kral, Şallapa şehrine geldiğinde, Piyamaradu krala bir haberci gönderir. Piyamaradu, Hitit kralına vassal olarak sığınmak ve sığınırken onun statüsüne uygun bir soylunun ona eşlik etmesini istemektedir. Hitit kralı bu istekleri kabul edip, soylu bir kişiyi (belki de veliaht – metinde 'tartenu' olarak geçer) Piyamaradu'ya gönderdiği zaman, o soylu kişiyi huzuruna kabul etmez ve bir kral olarak tanınmak ister. Bunun üzerine Hitit kralı Valivanda şehrine gelir ve Piyamaradu bir haberci daha yollar. Piyamaradu İyalanda şehrini terk edeceğini söyler ve Hitit kralı Piyamaradu'ya izin verir. Ancak Hitit kralı İyalanda şehrine geldiğinde Piyamaradu'nun kardeşi Lahurzi Hitit kralını pusuya düşürür. Piyamaradu'nun ordusu İyalanda şehrinde Hitit ordusuna

¹⁹⁷ Ünal 2003, 41.

¹⁹⁸ Gurney 2002, 140.

¹⁹⁹ Güterbock 1983, 135.

²⁰⁰ Bryce 1985, 14.

²⁰¹ Singer 1983, 209.

²⁰² Popko 1984, 200.

²⁰³ Hoffner 1982, 134.

²⁰⁴ Hoffner 2009, 297

²⁰⁵ Singer 1983, 211.

karşı güçlü bir direniş göstermiştir. Ancak tüm çabalara rağmen Piyamaradu yenilmiş ve şehir düşmüştür. Piyamaradu bu durumda yeni bir manevra yaparak Milavanda ülkesine kaçmıştır.

Hitit kralı Piyamaradu'yu Milavanda topraklarına kadar takip eder, ancak Piyamaradu teslim olmayı reddettiği zaman Hitit kralı, Millavanda topraklarına girmiştir. Hitit büyük kralı, Ahhiyava kralına Milavanda'nın kralı Atpa'nın, (Piyamaradu'nun damadı) Piyamaradu'yu teslim etmesini talep eden bir mektup göndermiştir. Ancak Hitit kralı Milavanda topraklarına girdiğinde Piyamaradu çoktan bir gemiyle Milavanda kentini terk etmiştir. Piyamaradu muhtemelen, Hitit birlikleri çekildiği anda Hitit topraklarına saldırabileceği uzaklıkta, Anadolu'nun batı sahillerini kontrol altında tutan Ahhayiva krallığında yer alan bir adaya yerleşmiş olmalıdır²⁰⁶. Bu yüzden Hitit kralı, Ahhiyava kralına bu konuda yerine getirmesini istediği üç seçenek sunmuştur: a) Piyamaradu'yu Hitit hükümdarlığına teslim olmaya ikna etmek; b) Ahhiyava topraklarında kalmasına izin verilmesi, ancak bundan sonra herhangi bir Hitit karşıtı harekete kalkışmamasının sağlanması; c) Ailesini ve servetini de yanına alması koşuluyla, başka bir ülkeye gitmeye zorlanması.

Hitit kralının teklifinin sonucu bilinmiyor; fakat pek muhtemelki sonradan gerçekleşen bazı olaylara bakıldığında, Batı Anadolu'daki Hitit karşıtı saldırılar bu isteklerin karşılanmadığının göstergesiydi. Mektuptan sonra Ahhiyava kralı ve halefleri bölgedeki güçlerini artırmaya devam ettiler. Milavanda krallığı Ahhiyava kralının vassali olmaya devam etti. Millavanda bundan sonra Ahhiyava yayılım politikasının önemli noktalarından biriydi ve Ahhiyava egemenliğinin Anadolu topraklarındaki en büyük merkezi haline geldi.

Mektupta, Hitit-Ahhiyava arasında düşmanlığa neden olan kuzeybatı Anadolu'da yer alan Viluşa ülkesi ile sorunları çözüldüğü ve barış sağlandığını öğrenmekteyiz. Ancak mektup Piyamaradu konusu ile sınırlı kalmıştır. Fakat yine de, bu noktada aralarındaki düşmanlığın boyutlarını ve doğasını, savaşa meyilli olup olmadıklarını, bir çatışma mı yoksa diplomatik kanallar vasıtasıyla yürütülen ikili bir anlaşmazlık olup olmadığı bilenememektedir.

Mektupta dikkat çekici bir başka nokta ise Hitit büyük kralının Ahhiyava kralına genellikle 'Büyük Kral' ve 'Kardeşim', 'dengim' şeklinde hitap etmesidir. Bu terimler uluslararası monarşik terminolojide öylesine kullanılmazdı. O dönemde, 'Büyük Krallık' Hitit, Mısır, Babil, Mitanni ve (Mitanni'nin yıkılışından sonra) Asur'lu hükümdarları kapsayacak şekilde kullanılırdı. Sadece 'Büyük Krallar' denk olduğu krala 'kardeşim' olarak hitap ederdi. Tavagalava Mektubu'nda yer alan Ahhiyava kralı, Hitit büyük kralının hitap şekline göre Geç Bronz Çağ Grek dünyasının, Anadolu'da adalara ve

²⁰⁶ Beckman-Bryce-Cline 2011, 121.

önemli topraklara sahip küçük krallıklarının hükümdarlarından biri olmalıdır²⁰⁷. Mektubun yanı sıra IV. Tuthaliya dönemine tarihlenen Şausgamuva Antlaşması'nda Ahhiyava kralı 'Büyük Kral' sözcüğü ile anılmaktadır. Ancak bu yazılış antlaşma yapılırken silinmiştir.

Tavagalava Mektubu'nun tarihlendirilmesi halen şüphelidir. Yukarıda belirttiğimiz gibi mektubun tarihlendirmesiyle ilgili dört kralın ismi geçmektedir. Ancak kesin bir tarihleme yapılamamaktadır. Şapinuva'da ele geçen Uhamuva Mektubu'nun yayınından önce Tavagalava Mektubu, genel görüş olarak III. Hattuşili dönemine tarihlendirilmekteydi. Ancak Uhamuva Mektubu'nun keşfi ile birlikte bu görüşün yeniden incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Tavagalava Mektubu'nun ana konusunu oluşturan Piyamaradu, Batı Anadolu'daki krali bir aileden gelmektedir²⁰⁸ ve Hitit büyük kralının vasali olmayı talep etmektedir. Piyamaradu'nun bir kardeşi Lahurzi ve iki damadı Atpa – Ayavana vardır. Damatları Milavanda şehrinin yöneticileridir. Sommer ve Bryce, Piyamaradu'nun Hititli isyancı bir lider olduğuna inanırken, Forrer, Starke ve Heinhold-Krahmer ise onun Batı Anadolu'da Hititler'e isyan eden vasal bir prens olduğuna inanmaktadır²⁰⁹. Piyamaradu'nun ismi aynı zamanda Ortaköy/Şapinuva'da keşfedilen bir kral mektubunda da geçmektedir. Bu mektup Uhamuva Mektubu'dur ve Orta krallık sonlarına tarihlendirilmektedir²¹⁰. Ancak Ortaköy/Şapinuva'da keşfedilen mektupta adı zikredilen Piyamaradu ile Tavagalava Mektubu'nda yer alan kişinin aynı şahıs olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Piyamaradu ile ilgili çıkarılabilecek genel sonuçları şöyle sıralayabiliriz;

a) Piyamaradu Hititlere bağlı idi. Onun soyu ve durumu çok yakından bilinmese de, yüksek rütbeli bir adamdı²¹¹.

b) Hitit kralının kumandasında bizim tarafımızdan bilinmeyen sebeplerden ötürü, deniz yoluyla kaçarak Ahhiyava'nın topraklarına çekildi²¹².

c) O büyük ihtimalle Ahhiyava kralına²¹³ bağlı olan Milawanda'da kralı Atpa'nın²¹⁴ kayınpederiydi²¹⁵.

²⁰⁷ Beckman-Bryce-Cline 2011, 122

²⁰⁸ Starke 1997, 453.

²⁰⁹ Hoffner 2009, 300.

²¹⁰ Süel 2001, 670-671.

²¹¹ Forrer 1929, 174-175; 221; Sommer 1932, 79; 149; 192

²¹² Forrer 1929, 214; Sommer 1932, 192.

²¹³ Forrer 1929, 214; 221; Sommer 1932, 372.

²¹⁴ Sommer 1932, 83; Forrer 1929, 98.

d) Piyamaradu'nun kaçısından sonra (zamanı belli değil) Milavanda'da yerleşime sahip olduğu görünmektedir²¹⁶.

e) Buradan belki de Ahhiyava'nın hakim olduğu topraklardan Hitit hakimiyet bölgesinde bulunan ülkelere tekrar tekrar saldırı. Karkışa ve Maşa'ya gitmeyi planladı²¹⁷

²¹⁵ Sommer 1932, 79; Forrer 1929, 133; 217.

²¹⁶ Forrer 1929, 229; Sommer 1932, 79 ; 192.

²¹⁷ Sommer 1932, 157-158; 193; Forrer 1929, 177; 230.

2.2. Milavata Mektubu

KUB XIX 55 + KUB XLVIII 90 – CTH 182

Hitit Büyük Kralı IV. Tudhaliya'dan (?) Mira-Kuvaliya Kralı Tarkaşnava'ya (?)

Gönderilen Mektup (Levha 3 - 4)

Metin: Bo 3287 + VAT 7477. **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor. **Fotoğraf:** Forrer 1929, pl. III. **Kopya:** KUB 19.55 + KUB 48.90. **Yayımlar:** Forrer 1929, 233–61; Sommer 1932, 198–240; Hoffner 1982.; Hoffner 2009, 317-321; Beckman-Bryce-Cline 2011, 124-131. **Tercüme:** Beckman 1999,144–46 (no. 23A). **Tartışma:** Hagenbuchner 1989, 367 (no. 256); van den Hout 1995, 91; Forlanini 1998, 244; Hawkins 1998, 19 n. 85; Klengel 1999, 247 [A24], 284 [A25.3] ;Cohen 2001, 79 n.33; 2002, 110; Liverani 2001, 68; Bachvarova 2002, 241; Lebrun 2002, 170; Bryce 2003a, 80; Hajnal 2003, 27, 38 n. 56; Heinhold-Krahmer 2004a, 38–39; Bryce 2006, 183; de Martino 2006, 171; Gander 2010, 120, 159-161.²¹⁸

2.2.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²¹⁹

Transkripsiyon

öy.

1 [U]M-MA ^DUTU[^Š]-[M]A A-N[A ... DUMU-YA QÍ-BÍ-MA]

2 ^DUTU^{ŠI}-za DUMU-YA UN-an [... ša-ra-a da-ah-hu-un zi-ik-ka₄-mu-za EN-KA]

3 ša-ak-ta nu-ut-ták-kán [KUR ŠA A-BI-KA pé-eh-hu-un A-BU-KA-ma ...]

4 [Z]AG.MEŠ-YA i-la-liš-ke-[et ...]

5 GIM-an-ma-kán a[r-.]

6 nu-za A-BU-KA GIM-an [...]

7 GAM ME-iš ^DUTU-ŠI-y[a ...]

²¹⁸ Hoffner 2009, 317.

²¹⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Hoffner 2009, 317-321.

- 8 nu ^DUTU^{ŠI}-ya ku-u-r[u?-ri-ya-ah-hu-un]
- 9 nu-ut-ta ^DUTU^{ŠI} [... ša-ra-a da-ah-hu-un]
- 10 nu-ud-du-za ŠEŠ-ah-h[u-un ...]
- 11 nam-ma GAM ^DUTU AN-[E] [...]
- 12 nu-za zi-ik ^DUTU-ŠI [... ša-ak-ta nu ^DUTU-ŠI ...]
- 13 EG[I]R-pa a-ru-na-an a[m?-me-el ZAG-an DÙ-nu-un ...]
- 14 [k]u-i-e-eš HUL-u-i-eš [...]
- 15 nu nam-ma *A-BU-KA* [...]
- 16 iš-dam-ma-aš-ta x [...]
- 17 *A-NA* LUGAL KUR ^{URU}Hat-ti [...]
- 18 ša-an-né-eš-ta-ya x [...]
- 19 *A-BU-KA* pa-ra-a i[m-ma ...]

- 20 ki-nu-un-ma-mu *A-BU-KA*[...]
- 21 [k]u-it DUMU-YA SIG₅-tar PAP[-ah?-ši? ...]
- 22 [x-x]x-mu-za le?-e? i[-la?-li?-ya?-ši?...]
- 23 [...x-ku- i da-a[h-...]
- 24 [...] *A-BU-KA* ku-w[a-pí ...]
- 25 [...] *A-BU-KA A-NA* L[UGAL?-UT-TI]

- 26 [...]ká[n Š]À-[t]a [...]
- 27 [x] ZAG-YA RA-an-zi nu[-kán? ... le-e]
- 28 [š]ar-ra-at-ti nu am-mu-uk A-BU-K[A GIM-an i-ya-at nu-mu ... QA-TAM-MA le-e]
- 29 DÙ-ši nu-kán ma-a-an ar-ha-x ú-w[a?-...]
- 30 ^DUTU-ŠI-ma-ta pé-ra-an UGU-ya [.....]

-
- 31 am-mu-uk-ma A-BU-KA ku-it ku-i[t ...]
- 32 ka-a-aš INIM-aš SAG.DU-aš INIM ^{URU}[U-ti-ma Û ^{URU}At-ri-ya ...]
- 33 ^ÚUL e-eš-ta nu ku-u-un INIM ^{URU}[U-ti-ma Û ^{URU}At-ri-ya...]
- 34 A-NA A-BU-KA AŠ-PUR na-at-kán x[...]
- 35 DUMU-YA wa-aš-ti na-at-kán A-N[A NI-IŠ DINGIR-LIM GAR-ru]
- 36 (*kırık*)

-
- 37 A-BU-KA-ma am-me-el HUL-u-i [...]
- 38 A-NA ^DUD.SIG₅? HU[L]^{HIA} [...]
- 39 še-ek-k[án-zi?...]
-

ay.

- 1' [ma]-a*-an DUMU-YA-ma me-ma-ti ^DUTU^{ŠI}-wa U[L ...]
- 2' [x-]x ku-it BAL-nu-un ma-a-an DUMU-YA INIM ^mA[-ga-pu-ru-ši-ya ... ša-ra-a?]
- 3' [ú?-]it INIM ^{LÚ}MU-NAB-TI-ma ^DUTU-ŠI ku-it-ki [...]
- 4' ^{LÚ}MU-NAB-TUM-ma EGIR SUM-u-an-zi UL a-a-ra [...]
- 5' nu GAM ^DIŠKUR?-ma ku-it-ki ti-ya-u-en ^{LÚ}MU-NAB-TUM-wa [...]
- 6' A-BU-KA ku-it ^{LÚ}SANGA ^{URU}Ta-a-r[a?-.....]
- 7' EGIR-an-ta up-pé-eš-ta ar[-]
- 8' na-an-ši-kán an-da UL ta[r-...]
- 9' ma-an ma-a-an ^mA-ga-pu-ru-ši-[ya ...]
- 10' ^mPí-ya-ma-ra-du-uš ku-wa-p[í ...]
- 11' ar-ha-wa-za pa-a-i-mi [...]
- 12' ^mA-ga-pu-ru-ši-ya-an [...]
- 13' ma-an DUMU-YA ša-a[k-.....]
- 14' n[u-u]š-ši wa-tar-na-a[h-.....]
- 15' [x-]x EGIR [...]
- 16' [ša-ku-wa]-ša-ri-[it ZI?-it ...]
- 17' [I]NIM ^mA-ga-p[u-ru-ši-ya ...]

- 32' [nu-u]š-ši x[-...]
- 33' a-pa-a-aš-ma kiš-[...]x-x[...]
- 34' [nu] nam-ma ÉRIN^M[^{EŠ}...-]x pa-it
- 35' na-aš-kán GE₆-za GAM?[...]
- 36' [n]u-kán GIM-an EN-ŠU me-m[i-...]x x-x-x hu-u-wa-a-i[š?]
- 37' [nu-]uš-ma-aš dam-ma-in EN-a[n ... i-e-er ^D]UTU!^{ŠI}-ma-an UL ša-ka₄-hu-u[n]
- 38' A-NA ^mWa-al-mu-ma ku-e ^{GIŠ}HU[R.^{HLA} i-ya-nu-un na-at] ^mKARAŠ-ZA pé-e har-ta
- 39' na-at ka-a-aš-ma IT-TI DUMU-Y[A kat?-t]a?-an [x-x] ú-da-i na-at a-ú ki-nu-un-ma
[D]UMU-Y[A]
- 40' ku-wa-pí ŠA ^DUTU-ŠI SIG₅-tar PAP-aš-ti tu-e-el-za SILI[M-a]n ^DUTU!^{ŠI} ha-a-mi
- 41' nu-mu-kán DUMU-YA ^mWa-al-mu-un pa-ra-a na-a-i na-an EGIR-pa I-NA ^{KUR}W[i₅-]lu-ša
- 42' LUGAL-ez-na-ni ti-ih-hi na-aš ka-ru-ú GIM-an LU[GAL] ^{KUR}Wi₅!-lu-ša e-eš-ta
ki-nu-na-aš QA-TAM-MA [e-eš-du]
- 43' nu-un-na-ša-aš ka-ru-ú GIM-an ARAD-DUM ku-la-wa-ni-eš e-[eš-ta k]i-nu-na-aš
QA!-TAM-MA
- 44' ARAD ku-la-wa-ni-eš e-eš-du
-
- 45' ZAG KUR Mi-la-wa-t[a]-ma-na-aš ^DUTU!^{ŠI} DUMU-YA-ya GIM-an GIN-u-en [x-x-x-x
t]u-e-e[l ... le-e]
- 46' kar!-ša-nu-ši ^DUTU-ŠI-za tu-e-e[l] SILIM-an ša-ku-wa-aš-ša-r[i-it ZI-it ha-a-mi
nu-]ut-ták-k[án]

47' A-NA ZAG ^{KUR}Mi-la-wa-ta an-da ku-it UL pé-eh-[hu-un ...] x [...]

Alt kenar

- 1 A-BU-KA-[z] [x-x-x] ku-iš am-me-el HUL SIG₅-u-wa i-la-liš-ke-z[i A-NA ^DUTU ^{ŠI}-ma]
 - 2 HUL-u-wa-aš INIM.MEŠ-aš ku-iš INIM-aš SAG.DU-aš nu-mu a-pa-a-at iš-[...
A-BU-KA-za-kán]
 - 3 am-me-el ARAD!?-iš wa-li-at nu-za-kán ka-ru-ú ku-wa-pí ^{URU}TÚL-na-an wa-l[i- at
nu-mu me-mi-iš-ta ...]
 - 4 ši-wa-ri-ya-[w]i₅ GIM-an-ma-mu A-BU-KA ^{LÚ}LI<-TUM> ^{URU}U<-ti-ma> ^{URU}At<-ri-ya>
NU SUM nu an-[...]
 - 5 nu ^mKARAŠ-ZA u-i-ya-nu-[un ...]
-

Sol kenar

- 1 [zi-ik-]ka₄ INIM ^{URU}A-wa-ar-na Û ^{URU}P[i-na ...]-kán ^DUTU^{ŠI} x[...]
- 2 [...x-x-x-te-eš UL an-da u-uh-hu-u[n ...] IŠ-TU ^{GIŠ}TUKUL ^{GI}KAK.Ú.[TAG.GA] x
- 3 [...x SIG₅-an[-n]i še-er anda UL u-u-hu-u[n x x x pa-r]a-a [u]-uh-hu-un INIM
^{URU}A<-wa-ar-na> ^{URU}Pí<-na>-zi-i[k-k]a₄? m[e-mi-iš-ta]
- 4 [...x ^{LÚ}LI-TUM ^{URU}A-wa<-ar-na> ^{URU}Pí-na pa-a-[i am?-mu?-uk?-w]a-ta
^{LÚ}LI-TUM ^{URU}U-ti-ma ^{URU}At-ri-ya pa-ra-a [pé-eh-hi]
- 5 nu-ut-ta ^DUTU^{ŠI} ^{LÚ}LI<-TUM> [^{URU}U<-ti-ma> ^{URU}At<-ri-ya> p]a-ra-a-pát AD-DIN
zi-ik-ma-mu NU S[UM? ...]
- 6 na-at UL i[m-ma a-a-ra nu tu]-e-el HUL ŠA zi-x [...HUL [...] HUL [...]

Tercüme

öy.

- 1 Majestem (şöyle) der : Oğluma söyle :
- 2 Ben majestem oğlumu, bir insanı ... yükselttim/seçtim. Sende beni kendi beyin olarak
- 3 tanıdın/boyun eğdin. Sana babanın ülkesini verdim. Fakat senin baban ...
- 4 benim sınır topraklarıma göz koydu ...
- 5 Ama ...
- 6 ve senin baban ... (şehri)
- 7 işgal edince/saldırınca, ve o, majestem
- 8 ve ben majestem (babana) düşman oldum/ babanla savaştım.
- 9 ve ben majestem seni ... yükselttim/seçtim.
- 10 ve seni kardeşim yaptım ...
- 11 Sonra Güneş Tanrıçası'nın altına (yeminimizi koyduk/yemin ettik) ...
- 12 ve sen majestemi ... tanı/bil. Ve majestem ...
- 13 Sonradan ben denizi sınır yaptım ...
- 14 Herhangi kötü birileri ...
- 15 ve sonra senin baban ...
- 16 duydu/işitti. ...
- 17 Hatti ülkesi kralına...

18 sakladı/gizledi O ...

19 Senin baban ...

20 Fakat şimdi bana senin baban ...

21 Oğlum (beni) iyilikle kuru! ...

22 (Sen benim topraklarıma) göz koyma! ...

23 x ...

24 Baban ...

25 ... baban krallığına ...

26 ... içerisine/merkezine ...

27 ... onlar sınıma saldırdılar ve ...

28 (yemini) bozma/çığneme. Senin babanın bana yaptığını, (sen) bana aynı şekilde

29 yapma. Ve ...

30 fakat sen majesteme yukarı ...

31 Fakat ben senin baban her kim ...

32 Bu konu Utime şehri ve Atriya şehrinin baş konusu ...

33 olmadı. Bunu Utime ve Atriya şehirlerinin konusunu ...

34 senin babana yazdım. Ve o ...

35 oğlum (kendini) gúnahtan kurtaracaksın. Ve o tanrı yemini (altında) olsun.

36 kırık

37 Fakat senin baban bana kötü ...

38 UD.SIG₅'e kötü konular ...

39 bilirlir ...

ay.

1' Ancak sen oğlum şöyle söylersen : “ Majestem ...

2' x x ben nasıl isyan ettim ? ” Eğer, oğlum Agapurışıya'nın konusu

3' açıldıysa. Fakat ben majestem, kaçak konusunda herhangi birşey ...

4' Ama kaçığı geri vermek için gelmedi ...

5' Fırtına Tanrısı'nın (yeminin) altına bir şey koyduk: “ Kaçak ...

6' Senin baban Tara- şehrinin rahibi ...

7' Sonradan gönderdi. ...

8' Onu ona ...

9' Eğer Agapurışıya ...

10' Piyamaradu ...

11' “ Ben gideceğim/terk edeceğim ” ...

- 12' Agapuruşiya'yı ...
13' Eğer sen oğlum bil! ...
14' ve ona emret...
15' x x arkasından ...
16' içten bağlılıkla/tüm kalbiyle ...
17' Agapuruşiya'nın konusu ...
-

13 satır kırık

- 32' ve ona ...
33' Fakat o x x
34' ve bundan sonra yaya askerler gitti.
35' ve o gece aşağı ...
36' onun beyi söylediğinde ... koştu.
37' ve onlar başka bir beyi ... yaptılar/tanıdılar. Fakat ben majestem onu bilmedim.
38' Valmu için yaptığım yazılı belgeleri, Kulana-ziti sundu.
39' ve o onları sen oğlumla aşağı getirecek. Onlara bak ! Şimdi oğlum
40' Majestemi iyilikle koruduğun sürece, ben majestem senin iyiliğine/sağlamlığına
güveneceğim.
41' Oğlum Valmu'yu bana göndereceksin/sevk edeceksin. Ve onu tekrar Vılışa şehrinin

42' krallığına yerleştireceğim/tayin edeceğim. O eskiden nasıl Vuluşa ülkesinde kralsa şimdi de aynı şekilde (kral) olsun.

43' O eskiden bize ait vasal/köle idi. Şimdi aynı şekilde

44' bize ait vasal/köle olsun.

45' Ben majestem ve sen oğlum Milavata ülkesinin sınırlarını kurduğumuzda sen ...

46' unutma/ihtmal etme. Ben majestem senin doğruluğuna/iyiliğine içten bağlılıkla/kalben güveneceğim. Ve sana

47' Milavata ülkesinin sınır topraklarını ilaveten vermediğim ...

Alt kenar

1 Baban benim için sürekli kötülük isteyen, Majestem için

2 kötü konulardaki baş faktördü. Ve bana bu ... senin baban

3 benim kölemlerle övündü. Ve önceden Arinna kenti ile övündüğünde bana (şöyle) söyledi: “ ...

4 döküntü.” Fakat baban Utima şehri ve Atriya şehri esirlerini bana vermediği zaman, ve ...

5 ve ben Kulana-ziti'yi gönderdim.

Sol kenar

- 1 Sen Avarna ve Pina şehirlerinin konusunu ... Ben majestem
- 2 ... bakmadım. ... silah ve oktan ...
- 3 ... iyiliği dikkate almadım... ihmal ettim. Avarna şehri ve Pina şehri konusunda sen (şöyle) söyledin:
- 4 “ Avarna şehri ve Pina şehri esirlerini bana ver! Ben Utima şehri ve Atriya şehrinin esirlerini sana teslim edeceğim.”
- 5 sana ben majestem Utima şehri ve Atriya şehri esirlerini teslim ettim. Fakat sen bana (esirleri) vermedin.
- 6 Onlar asla gelmedi. Ve sen kötü kötü ... kötü

2.2.2. Mektup Hakkında Bilgi

Milavata mektubunun sadece yarısı ele geçmiştir ve tek sütunlu bir tablettir. Mektubun yazarı ve alıcının olduğu tabletin sağ kenarı tespit edilememiştir.

Mektubun sağlam olan kısımları Ahhiyava'dan bahsetmese de, Piyamaradu, Viluşa toprakları ve Milavata şehri arasındaki derin bazı düşmanlıkları ele almaktadır. Mektubun alıcısı ve yazarı belli değildir. Ancak yazarın Hitit büyük kralı, alıcısının da Batı Anadolu'daki bir kral olduğu bilinmektedir. Mektupta, Valmu'nun Viluşa'nın kralı olduğu belirtilmektedir²²⁰.

Hawkins, bu mektubun yazarının, metnin yazım stiline (ductus) dayanarak IV. Tuthaliya olduğunu ve alıcısının ise Mira kralı Tarkaşnava olduğunu önermiştir²²¹. Bu mektubun yazarı ve alıcısıyla ilgili bilim adamları çeşitli fikirler öne sürmüşlerdir ve yazarının IV. Tuthaliya olduğunu savunmuşlardır²²². Singer, Milavata Mektubu'nda Avarna ve Pina şehirlerinin Emirgazi yazıtlarında geçmesini kanıt olarak göstererek Milavata Mektubu'nu IV. Tuthaliya dönemine tarihlemiştir²²³. Mektupta Mira Kralı'na Viluşa'nın tahtan indirilmiş kralı Valmu için sorumluluklar taşıması istenmektedir. Mektup içerisinde Milavanda'yla ilişkili bazı sınır sorunları bahsedilse de mektup sanıldığı gibi Milavanda kralına değil Mira Kralına yazılmış olmalıdır²²⁴.

Hitit belgelerine göre Mira krallığına baktığımızda²²⁵; I. Şuppiluliuma'nın Arzava'ya yaptığı askeri seferlerinde Mira şehrinden bahsedilmektedir. I. Şuppiluliuma hükümdarlık döneminde Maşhuiluva'nın Arzava ülkesinde bir kralın oğlu olduğu kesindir. Maşhuiluva bu dönemde kardeşleri tarafından ihanete uğramış ve I. Şuppiluliuma'ya sığınmıştır. I. Şuppiluliuma da onu kızı Muvatti ile evlendirmiş ve vasal kral olarak atamıştır. Maşhuiluva, I. Şuppiluliuma'nın oğlu II. Murşili döneminde Mira topraklarında Uhhaziti'nin oğlu Piyama-Kurunta'ya karşı Hitit yardımcı kuvveti olarak savaşmıştır. II. Murşili, Arzava birliklerini yok ettiğinde, Maşhuiluva'ya Mira'nın yanı sıra Arşani, Şarava ve Impa şehirlerini içine alan Kuvaliya bölgesinin de krallığını vermiştir. II. Murşili, Maşhuiluva ile bir antlaşma yaparak onu Şeha ve Hapalla gibi vasal ülkelerle aynı statüye getirmiştir. Maşhuiluva'nın yeğeni Kupanta-Kurunta'yı ise onun veliahtı yapmıştır. II. Murşili'nin 12. hükümdarlık yılında Maşhuiluva isyan ederek Maşa ülkesine kaçmıştır. Bir sonraki yıl II. Murşili onu başarılı bir askeri seferle yakaayıp, veliahtı

²²⁰ Hoffner 2009, 316.

²²¹ Hawkins 1998, 19.

²²² Bk. Hoffner 1982, 134; Güterbock 1983, 137; Bryce 1985, 16; Freu 1990, 43; Starke 1997, 454; Hoffner 2009, 314; Beckman-Bryce-Cline 2011, 121.

²²³ Singer 1983, 205, 216.

²²⁴ Akdeniz 2006, 27.

²²⁵ Hoffner 2009, 314.

Kupanta-Kurunta ile bir antlaşma yaparak onun yerine Mira-Kuvaliya krallığına atamıştır. II. Murşili'den sonra oğlu II. Muvatalli döneminde de Kupanta-Kurunta krallığın başındadır. II. Muvatalli'nin oğlu III. Murşili (Urhi-Teşup) ve kardeşi III. Hattuşili arasındaki taht mücadelesinde Kupanta-Kurunta, III. Murşili'nin yanında yer almıştır. IV. Tuthaliya'nın Tarhuntaşşa kralı Kurunta ile yaptığı antlaşma metninde, Mira-Kuvaliya kralının Alantalli olduğu belirtilmektedir. IV. Tuthaliya'nın hükümdarlık yıllarının sonuna doğru da Mira-Kuvaliya kralı Tarkaşnava olmuştur²²⁶. Tarkaşnava'nın ismi Karabel A kaya kabartması üzerinde de yer almaktadır;

Karabel A Yazıtı²²⁷;

1 (Kral) Tarkaşnava, Mira (Ülkesi) kralı,

2 Mira Ülkesi Kralı BIRD-li(?)'nin (oğlu),

3 Mira Ülkesi Kralı (...)'nin torunu.

Hawkins, Tarkaşnava'nın Alantalli'nin oğlu olması gerektiğini düşünmektedir²²⁸. Hawkins, Mira Krallığı'nın Hititlerin batıdaki sınırdaşı olduğunu, Karabel Anıtı'nın Anadolu'nun en batısında yer almasından hareketle, Mira topraklarının Anadolu'nun en batısına uzanmış olabileceğini düşünmektedir²²⁹.

Araştırmalarla beraber IV. Tuthaliya ve Tarkaşnava'nın ilişkileri incelendiğinde Milavata'nın, Mira ve kuzeyine kadar uzanan bölgede olduğu düşünülmektedir²³⁰. Bu düşünceden yola çıkarak Milavata krallığının, Tarkaşnava'nın himayesi altında olabileceğini söyleyebiliriz²³¹. Tavagalava Mektubu'nda da bildiğimiz gibi, Ahhiyava'nın Milavanda da egemenliği söz konusudur. Milavata krallığı, belki de bazı sebeplerden ötürü, IV. Tuthaliya'nın batıdaki mücadelesinin sonuçlarından biri olarak artık Ahhiyava kralının egemenliğinden çıkmış, Hitit hakimiyetine girmiş olabilir. Eğer bu gerçek yorumsa, Ahhiyava'nın artık Anadolu toprakları üzerinde herhangi bir yaptırım gücünün olmaması

²²⁶ Hawkins 1998, 20.

²²⁷ Hawkins 1998, 4.

²²⁸ Hawkins 1998, 1.

²²⁹ Hawkins 1998, 1.

²³⁰ Hawkins 1998, 23.

²³¹ Beckman-Bryce-Cline 2011, 131.

gerekir. Belki de Ahhiyava kralının Şauşgamuva Antlaşması'ndaki 'Büyük Krallar' listesinden adının silinmesinin sebebi budur²³².

Hoffner²³³ Milavata Mektubu'na yeni bir parça bulup birleştirdiğinde mektup biraz daha anlamlı hale gelmiştir. Mektupta ismi geçen Valmu, kendi krallığı olan Viluşa'dan isyancılar tarafından sürülmüş ve Mira kralı Tarkaşnava'ya sığınmıştır²³⁴. Tarkaşnava, Hitit büyük kralından gelen mektubu aldığı anda Valmu, Mira'da olmalıdır. IV. Tuthaliya elçisi Kulana-ziti'yi Tarkaşnava'ya göndererek Valmu'nun tekrar Viluşa ülkesine gitmesi ve eskisi gibi kral olmasını istemektedir. Valmu kral olduktan sonra her iki kralın da üstünlüğünü tanıyacaktır. Bu konuda Tarkaşnava'nın bölgenin kralı olarak görevi, kuzeyden Ege kıyısı boyunca ilerleyip, kuzeybatı Anadolu açıklarına kadar topraklarını genişletmektir. Mektupta Tarkaşnava'nın bölgedeki hakimiyetine rağmen IV. Tuthaliya'nın ona güveninin olmadığı görülmektedir. Tarkaşnava'nın babası Alantalli²³⁵ kendi hükümdarlık döneminde Utima ve Atriya şehirlerini Hititler'in elinden almıştır. Bu konu oğlu zamanında da çözülememiş ve şehirler hala Tarkaşnava'nın egemenliği altındadır. Bu konu, mektup bitmeden hemen önceki son bölümde IV. Tuthaliya tarafından tekrar gündeme getirilir. Ayrıca mektupta Piyamaradu'nun varlığı Hititler'in batıdaki en tehlikeli düşmanının hala ayakta ve faal olması kuşkusuz bölgede Hitit karşıtı eylemlerine devam ediyor olmasını ifade etmektedir. Fakat metnin ondan bahseden kısmında isminin ötesinde başka bilgi elde edilememektedir. Metin çok kırıklı ve parçalanmış olduğu için mektuptaki olayların akışını izlemek zordur. Ayrıca Milavata Mektubu'nda geçen Pina ve Avarna şehirleri Yalburt 12. ve 13. blokta geçmektedir²³⁶. Milavata Mektubu'nun IV. Tuthaliya dönemi hiyeroglif yazıtları ile ilgili bağlantısı, mektubun tarihlendirilmesinde önemli rol oynayabilir.

Milavata Mektubu'nun tarihlendirilmesi için çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Mektubun yazarı, bilim dünyasında genel kabul görülen III. Tuthaliya ya da IV. Tuthaliya'dır. Ancak kabul görülen bu tarihleme kesin değildir²³⁷.

²³² “Benimle eşit olan krallar; Mısır <Ülkesi> kralı, Babil Ülkesi kralı, Asur Ülkesi kralı ve (silik kısım ‘Ahhiyava Ülkesi kralı’)”; Kühne-Otten 1971, 14-15.

²³³ Hoffner 1982, 130-137.

²³⁴ Beckman-Bryce-Cline 2011, 132.

²³⁵ Hawkins 1998, 18.

²³⁶ Hawkins 1995b, 71; Woudhuizen 2004, 34-35.

²³⁷ Hawkins 1998, 19-20.

2.3. Ahhiyava Mektubu-I

KUB XXVI 91 – CTH 183

Ahhiyava Ülkesi Büyük Kralı'nın Hitit Büyük Kralına Gönderdiği Mektup (Levha 5 – 6)

Metin: Bo 1485. **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor. **Kopya:** KUB 26.91. **Yayın:** Sommer 1932, 268–74; Hagenbuchner 1989, 319–20 (no. 219). Hoffner 2009, 291, **Tartışma:** (önceki tartışmalar CTH 183'de listelenmiştir); Starke 1981 (*guršawar* “ada”); Ünal 1991, 20; de Martino 1996, 30–33; Klengel 1999, 105 [A4?]; Taracha 2001, 419–22; Bachvarova 2002, 32; Gurney 2002, 135; Freu 2004, 293–99; Miller 2005, 285 n.5 , Rutherford 2006, 5 n. 10; Heinhold-Krahmer 2007, 196 n. 49.²³⁸

2.3.2. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²³⁹

Transkripsiyon

öy.

1 [UM-MA^m... LUGAL.GAL LUGA]L? KUR^{URU} Ah-hi-ya-w[a ... A-NA^mx-x-x-x
LUGAL.GAL LUGAL KUR Hat-ti ŠEŠ-YA QÍ-BÍ-MA]

2 [... I-NA] k]u?-e-ša-an x[...]

3 [...]x-x ku-ru-ur iš-tar-na [ki-ša-at ...]

4 [x-x] ki-ša-at nu ak-kán-ta-aš ◀ ar-x[...]

5 [x-]ra-a-an-ni MU.KAM-ti-mu ŠEŠ-YA ha-at-ra[-e-eš] ú[-uk-wa-at-ták-kán tu-e-el
◀ gur-ša-wa-ra Ú-UL ku-it-ki ar-ha da-ah-hu-un]

²³⁸ Hoffner 2009, 291.

²³⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Hoffner 2009, 291-92.

- 6 tu-e-el-wa < gur-ša-wa-ra ku-e z[i-ik ŠA LUGAL KUR^{URU}A-aš-šu-wa i-wa-a-ru
hal-ze-eš-ti nu-wa-ra-at]
- 7 ^DU ARAD-an-ni am-mu-uk pa-iš LUGAL ^{KUR}A-a[š-šu-wa-ma A-NA LUGAL KUR
Ah-hi-ya-wa a-aš-ši-ya-an-za e-eš-ta]
- 8 (silik) ^mKa-ga-mu-na-aš-za-kán A-BA A-BA A-B[I-YA? ... a-pa-a-aš-ma-aš-ši-za
DUMU.MUNUS-SÚ]
- 9 pé-ra-an ha-ma-ak-ta nu-za ^mTu-ud-h[a-li-ya-aš A-BA A-BA A-BI-KA LUGAL KUR
A-aš-šu-wa tar-ah-ta]
- 10 na-an-za-an ARAD-na-ah-ta nu < ku[r-ša-wa-ra ka-ru-ú ŠA LUGAL KUR Ah-hi-ya-wa
e-eš-ta-pát nu A-NA ŠEŠ-YA a-pád-da-an]
- 11 še-er ha-at-ra-a-nu-un A-[NA...]
- 12 Û ŠA LUGAL ^{KUR}Ah-hi-y[a-wa ...]
- 13 an-ni-ša-an-ma[...]
- 14 LUGAL ^{KUR}A-aš-šu-w[a...]
- 15 nu-kán d[u-...]
- 16 I-NA KUR^{URU}[...]
- 17 me-na-ah-ha[-an-da...]
- 18 ke-e-x [...]
- 19 A-NA [...]

(Kırık)

ay.

- 2 [n]am-ma [...]
- 3 nu ARAD-Y[A ...]
- 4 an-da x[...]
- 5 EGIR-pa x[...]
- 6 [ZA]G-aš-ši x[...]
- 7 [H]UL-lu ku[...]
- 8 [a]m-me-el an-n[a?-...]
- 9 [I]Š-TU^{KUR}Mi-e[l-la-wa-an-da ...]
- 10 [U]N-ša-an UN^{MEŠ}[...]
- 11 [I-]NA QA-QA-RI-Y[A ...]
-
- 12 am-mu-uk-ma-an-kán [...]
- 13 ŠEŠ-YA uš-ke nam[-ma ...]
- 14 [x] ŠEŠ-YA ARAD^{MEŠ!}[...]

Tercüme

1 Ahhiyava ülkesi kralı büyük kral ... (şöyle der): Kardeşim Hatti ülkesi kralı büyük krala
söyle!

2

3 ... Düşmanlık oldu

4 oldu. Ölüm

5 Kardeşim ... yıl sen bana (şöyle) yazdın: “ ben senin adalarını senin elinden hiçbir zaman
almadım.

6 senin adalarını sen Aşşuva ülkesi kralına hediye olarak ilan ettin. Onu

7 Fırtına Tanrısı bana tebam olarak verdi ”. Ancak Aşşuva ülkesi kralı Ahhiyava ülkesi kralı ile iyi
idi.

8 Benim dedemin babası Kagamuna ... sonradan o onun kızıyla

9 evlendi. Ve senin dedenin babası Tudhaliya Aşşuva ülkesiyle savaştı.

10 ve onu köle yaptı/hakimiyetine aldı. Ve adalar eskiden Ahhiyava ülkesi kralının idi. Ve o zaman
kardeşime

11 (konuyla ilgili) yazdım.

12 ve Ahhiyava ülkesi kralına ...

13 Fakat eskiden ...

14 Aşşuva ülkesi kralı

- 15 ve
- 16 x ülkesinde
- 17 karşısında
- 18 bu ...
- 19

Kırık

ay.

- 2 Sonra
- 3 ve benim kölem ...
- 4
- 5 sonra/tekrar
- 6 sınırına
- 7 kötü
- 8 benim ...
- 9 Milavanda ülkesinden ...
- 10 insan, insanlar
- 11 benim arazimde ...

12 Ama ben onu

13 kardeşim bak! Sonra

14 Kardeşim köleler

Tablet buradan kırılmış.

2.3.2. Mektup Hakkında Bilgi

Mektup, Ahhiyava Kralı tarafından Hitit büyük kralına gönderilmiş bir mektubun Hititçe çevirisidir. Ahhiyava ve Hitit toprakları arasında ortak sınırdaki güvenilir iki dilli elçiler arasında değiş tokuş yapılmıştır²⁴⁰. Mektubun Hititçeye çevirisi Ahhiyava kralının sarayındaki bir katip tarafından yapılmıştır. Ahhiyava elçisi, mektubu Hattuşa'daki saraya götüren Hitit elçisine teslim etmiştir. Ama elçiler arasındaki tablet değiş tokuşu sırasında Ahhiyava elçisi tarafından sözlü olarak bir takım bilgiler de Hitit elçisine aktarılmış olmalıdır. Tablet, Ahhiyava ülkesi kralının Hitit kralına cevap verdiği bir mektuptur. Ahhiyava Kralı Hitit kralına “kardeşim” diye hitap etmektedir. Mektubun giriş kısmı tahrip olmuştur, ancak metin üzerine yapılan tamamlamalar ve çalışmalar sonucunda mektup II. Muvatalli dönemine tarihlendirilmiştir²⁴¹.

Belge, Ahhiyava metinleri arasında Ahhiyava ülkesi kralı tarafından yazılan nadir birkaç mektuptan biridir. Malesef metnin içerisinde ne Ahhiyava kralının ismi ne de alıcı konumdaki Hitit büyük kralının ismine rastlanmamaktadır. Metin, alıcı konumundaki Hitit büyük kralının büyük dedesinin Tuthaliya olduğunu ve onun Aşşuva ülkesini yendiğini anlatmaktadır. Mektupta geçen bu anlatım, I/II. Tuthaliya'nın yıllıklarında bahsi geçen Aşşuva ülkesi seferini akla getirmektedir. Ayrıca Boğazköy'de bulunan bronz bir kılıcın üzerinde geçen; “*Büyük kral Duthaliya Aşşuva Ülkesi'ni yerle bir ettiği zaman, bu kılıçları efendisi Fırtına Tanrısına adak olarak sundu*”²⁴² ifadesi mektupta bahsedilen Tuthaliya'nın tarihi için bir ışık tutmaktadır.

Mektup, Ahhiyava ve Hitit kralları arasındaki adalar konusunda bilgi vermektedir. Muhtemelen Ahhiyava kralının büyük babası Kagamuna ve Aşşuvalı bir prenses arasında gerçekleşen diplomatik evlilik, Ahhiyava kralının adalar üzerinde hak iddia etmesi konusunu açıklayabilir. Belki de adalar Aşşuva'lı prensesin çeyizinin bir parçası olarak Ahhiyava kralının büyük dedesine verilmiştir. Daha sonra mektubu alan Hitit Kralı'nın dedesinin babası I/II. Tuthaliya, Aşşuva ülkesini fethetmiştir. Mektubun sağlam kalan parçasından anlaşıldığı kadarıyla, Ahhiyava ve Hitit kralının her ikisi de Fırtına Tanrısı'nın mektupta bahsedilen adaları kendisine verdiği iddia etmektedir. Gurney 5-7. Satırlarda bahsedilen kralın Hitit Kralı olduğunu ileri sürmektedir²⁴³. Bu savını da Hititlerin baş tanrısı Fırtına Tanrısı'na dayandırarak, mektupta zikredilen adaların Fırtına Tanrısı tarafından Hitit kralına verildiğini söylemektedir. Mektubun devamı tahrip olduğu için iki ülke arasındaki adalar konusunun nasıl sonuçlandığı bilinmemektedir.

²⁴⁰ Hoffner 2009, 290.

²⁴¹ Beckman-Bryce-Cline 2011, 134.

²⁴² Ünal-Ertekin Ediz 1991, 73; Ünal 2003, 15.

²⁴³ Gurney 2002, 135.

Çoğu bilim adamı mektubun tarihi ve palaeografik hususlarına bakarak metnin II. Muvatalli dönemine ait olduğunu düşünmektedir. Mektup daha önce görüşülen bazı konuların devamı olabilir. Mektupta anlatılan olayların bir kısmı Manapa-Tarhunta Mektubu'na benzerlik göstermektedir²⁴⁴. Manapa-Tarhunta Mektubu'nda Piyamaradu'nun kışkırtmasıyla Milavanda'lı Atpa'nın Lazpa adasına saldırması anlatılmaktadır. Bu olay Manapa-Tarhunta ve Hitit kralının ŞARRIPUTU adamlarıyla ilgili bir konuyu içermektedir. ŞARRIPUTU adamlarının denizin karşısından, adadan geldikleri iddaa edilmektedir. Bu olaylar Alakşandu Antlaşması'nın öncesinde, II. Muvatalli döneminde gerçekleşmiş olduğu düşünülmektedir²⁴⁵. Ancak mektupta bahsi geçen Aşşuva seferinin kralı I/II. Tuthaliya, kronolojiye göre II. Muvatalli'nin büyük dedesinin babasıdır²⁴⁶. Mektupta dedesinin babası olarak geçen ifade II. Muvatalli yerine I. Şuppiluliuma'yı işaret etmektedir. Çünkü I. Şuppiluliuma, Aşşuva seferinin kralı I/II. Tuthaliya'nın torununun oğludur.

²⁴⁴ Taracha 2001, 418-19.

²⁴⁵ Hoffner 2009, 291.

²⁴⁶ Beckman-Bryce-Cline 2011, 138-139.

2.4. Manapa-Tarhunta Mektubu

Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta'dan Hitit Büyük Kralı II. Muvatalli'ye (?)

Gönderilen Mektup (Levha 7)

KUB XIX 5 + KBo XIX 79 – CTH 191

Metin: VAT 7454 + Bo 2561 + 1481/u. **Bulunduğu Yer:** I nolu tapınak (Aşağı Şehir). **Kopya:** KUB 19.5 + KBo 19.79. **Yayın:** Houwink ten Cate 1983–1984, 38– 64; Hoffner 2009, 294-296; Beckman-Bryce-Cline 2011, 140-143. **Tartışma:** Heinhold-Krahmer 1977, 173–75, 208, 210, 222–23, 309; 1983, 85, 93; 1999, 580; 2004a, 37–38; Neu 1983, 287 n. 12 (^mKaş-šú-ú-uš, 24. satır); Beal 1992, 470; Gurney 1992, 220–21; Starke 1997, 453; Hawkins 1998, 16 n. 67, 23 n. 137; Klengel 1999, 203 [A5.1]; Easton et al. 2002, 99; Bryce 2003a, 38 n. 14, 71; 2003b, 123, 208; 2006, 182; Altman 2004, 146– 47; Freu 2004, 300–301; de Martino 2005a; 2006, 168–70; Gander 2010, 167-170.²⁴⁷

2.4.2. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²⁴⁸

Transkripsiyon

1 [A-NA ^DUTU-ŠI EN-Y]A? QÍ-BI-MA U[M-M]A ^mMa-na-pa-^DU ARAD-KA-MA

2 [ka-a-ša-kán ŠÀ KUR-]TI hu-uma-an SIG₅-in

3 [^mo o o o o o] ú-it ÉRIN.MEŠ ^{KUR}Hat-ti-ya ú-wa-te-et

4 [na-at o o o]x-an EGIR-pa ^{KUR}Wi₅-lu-ša GUL-u-wa-an-zi pa-a-er

5 [am-mu-uk-m]a iš-tar-ak-zi GIG-zi-ma-mu HUL-lu GIG-aš-mu

²⁴⁷ Hoffner 2009, 293.

²⁴⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Hoffner 2009, 294-296.

6 [me?-ek?-ki?] ta-ma-aš-ša-an har-zi

7 [^mPí-ya-m]a-ra-du-uš-ma-mu GIM-an lu-ri-ya-ah-ta nu-mu-kán ^mAt-pa-a-an

8 [o o o o] UGU ti-it-ta-nu-ut nu ^{KUR}La-az-pa-an GUL-ah-ta

9 [o o o ^{LÚ}]^{MEŠ}ŠA-RIPU-TI ku-e-eš ku-e-eš am-mi-el e-še-er

10 [nu-uš-ši-kán h]u-u-ma-an-du-uš-pát an-da ha-an-da-er ŠA ^DUTU-ŠI-ya ku-e-eš

[ku-e-eš e-še-er]

11 [o o ^{LÚ.MEŠ}ŠA-R]I-PU-T na-at-kán hu-u-ma-an-du-uš-pát an-da ha-an-da-er

12 [o o o (-?)] hu-ha-aš ku-iš ^{LÚ}AMA.A.TU ^{LÚ} <GIŠ>BANŠUR A-NA
^{LÚ.MEŠ}ŠE-RI-PU-TE-kán

13 [an?-da? ú?-e?-]ri?-ya-an-za e-eš-ta nu-kán a-pu-u-uš-ša an-da SI×SÁ-at

14 [^m o - o-]x-hu-ha-aš ^{LÚ.MEŠ}ŠE-RI-PU-TE-ma A-NA ^mAt-pa-a kiš-ša-an

15 [ar-ku-w]a-ar i-[e-]er an-za-aš-wa-an-na-aš ar-kam-ma-na-al-li-uš?

16 [nu-wa-kán] A.AB.BA p[ár-ra-]an-ta ú-wa-u-en nu-wa-an-na-aš ar-kam-ma-an

17 [píd-da-u-]e-ni nu-wa ^mŠi-ig-ga-ú-na-aš wa-aš-ta-aš

18 [an-za-aš-ma-w]a ^ÚUL ku-it?-ki i-[y]a-u-en nu-uš-ma-aš GIM-an

19 [ar-kam-m]a-an ar-ku-wa-a[r] [i-e]-er ^mAt-pa-a-aš-ma-wa<-ra>-aš

20 [^ÚUL] ar-nu-ut ma-a-an-wa-ra-[aš a]r-hat ar-ni-iš-ta

21 [^mPí-ya-ma]-ra-du-uš-ma-[aš-š]i? ^mŠi-[ig-ga-ú-n]a-an ^{IŠ}PUR nu-uš-ši kiš-ša-an

- 22 [me-mi-iš-]ta tu-uk-wa ^DU-aš! [pí-i]a-na-it EGIR -pa-wa-ra-aš ku-wa-at
- 23 [pé-eš-ti] ^mAt-pa-a-aš-ma GIM-an INIM ^mP[i-i]a-ma-ra-du *IŠ-ME*
- 24 [na-aš] EGIR-pa *Ú-UL* pé-eš-ta k[i-n]u-na-kán GIM-an ^mKaš-šú-ú-uš
- 25 [ka-a an-da] a?-ar-aš ^mKu-pa-an-ta-^DL[AMMA-aš-m]a *A-NA* ^mAt-pa-a *IŠ-PUR*
- 26 [^{LÚ.MEŠ}ŠA-RI-PU-T]I ^{HI.A}-wa ku-e-eš ŠA ^DU[TU-ŠI] a-pí-ya
- 27 [nu-wa-ra-aš ar-ha] tar-ni! nu ^{LÚ.MEŠ}ŠA-RI-P[U-TI ŠA] DINGIR^{MEŠ} ku-e-eš ŠA
^DUTU-ŠI[-ya]
- 28 [ku-e-eš e-še-er n]a-aš hu-uma-a[n-du-uš-pát ar]-ha [tar]-na-aš
- 29 [nu-mu ^mKu-pa-a]n-ta-^D[LAMMA-aš kiš-ša-an *IŠ-]PUR (*geniş silik.*)*
- 30 [nu-wa i-ya-uen] tu-uk[-wa-mu ku-it *TÁQ*]-BI
- 31 [*A-NA* ^mAt-pa-a-wa ... ŠU?-]PUR *A-NA* ^mAt-pa-a-wa
- 32 [...*AŠ-PU*]R
- 33 [...] ^{LÚ}AD.KID -ta-ra-aš-wa-<ra->aš-kán
- 34 [...] *A-N*]A ^mKu-pa-an-ta-^DLAMMA
- 35 [...] EN-YA x
- 36 [...] EGI]R-pa GUL-hu-un

Tercüme

1 Beyim Majesteme söyle! Kölen Manapa-Tarhunta şöyle (der):

2 İşte ülke içerisinde her şey iyidir.

3 Gaşşu, geldi ve Hatti Ülkesi askerlerini getirdi.

4 Onlar tekrar Vuluşa Ülkesi'ne saldırmak için gittiklerinde,

5 ben ise hastayım, çok hastayım. Kötü bir hastalık

6 beni bitkin bıraktı.

7 Piyamaradu beni küçük düşürdüğünde, o Atpa'yı

8 benim üstüm olarak tayin etti. (Piyamaradu ya da Atpa) Lazpa ülkesine saldırdı.

9 Saray sınıfındaki insanların her biri bana aittiler.

10 Onların hepsi onunla birlik oldular/ona (Piyamaradu/Atpa'ya) katıldılar. Saray sınıfındaki insanların her biri Majesteme aittiler.

11 ve onlar onunla birlik oldular.

12 Uşak ve masa adamı x-x-ahhua, saray sınıfındaki insanlar gibi

13 göstermişti (atamıştı). Onlar x-x-ahhua'ya aittiler.

14 x-x-ahhua ve saray sınıfındaki insanlar Atpa'ya şöyle

15 istekte bulundular; “ Biz (Hitit kralına) bağlıyız.

16 ve denizden bu tarafa geldik. Biz vergiyi
17 ödemedik (vergiden kaçtık). Şiggauna suç işledi.
18 Ancak biz hiçbir şey yapmadık”. Sizden
19 vergiyi istedikleri zaman (istediklerinden), ancak Atpa onu
20 getirmedi. Onları bıraktığında
21 ancak Piyamaradu ona Şiggauna’yı yolladı (gönderdi). Ona şöyle
22 söyledi: “Seni Fırtına Tanrısı ödüllendirdi. Sen niçin onu geri (şimdi)
23 veriyorsun?” Atpa, Piyamaradu meselesini duyduğu zaman,
24 o geri vermedi. Ama şimdi Gaşşu
25 buraya ulaşınca, Kupanta-Kurunta Atpa’ya (şöyle) yazdı:
26 “Majestenin saray sınıfı insanları orada (seninleydi).
27 Onları serbest bırak!” onlar hem tanrıların hem de Majestenin saray sınıfı insanları
28 idiler. O, onların hepsini serbest bıraktı.
29 Bana Kupanta-Kurunta şöyle yazdı. “Sen bize
30 ne söylediyse, biz yaptık.
31 Saray sınıfı insanlar hakkında Atpa’ya yaz! Atpa’ya
32 Ben saray sınıfı insanları hakkında yazdım”.

33 (Kırık) sepetçi
34 (Kırık) Kupanta-Kurunta’ya

35

(Kırık)

beyim

36

(Kırık)

tekrar saldırdım (vurdum).

2.4.2. Mektup Hakkında Bilgi

Batı Anadolu bölgesindeki vasal krallıklardan biri olan Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta, Hitit Kralı'na mektup göndermiştir. II. Muvatalli dönemine tarihlenen mektup²⁴⁹, o dönemde yaşayan tarihsel kişiler ve politik ilişkiler hakkında bilgiler vermektedir.

Manapa-Tarhunta'nın gönderdiği mektuptan önce Hitit siyasi tarihinde etkin bir kişi olduğu, II. Murşili'nin Yıllıkları aracılığıyla bilinmektedir. II. Murşili'nin hükümdarlığının üçüncü yılında Manapa-Tarhunta'nın da içinde bulunduğu Arzavalı diğer krallar, Hattuşa'ya karşı ayaklanmışlardı. Bunun üzerine II. Murşili, bölgeye askeri sefer düzenlemiş, krallığının dördüncü yılında da Şeha Nehri Ülkesi'ne bir antlaşmayla vasal krallık statüsü vermiştir. Böylece Şeha, Mira ve Hapalla'nın oluşturduğu Arzava Ülkeleri, imparatorluğun vasal krallıkları olmuştur²⁵⁰. Şeha Nehri Ülkesi'nin başında II. Arnuvanda ve II. Murşili döneminden beri kral olarak bulunan Manapa-Tarhunta, bir vasal kral olarak Hatti Ülkesi'ne bağlanmıştır. II. Murşili, Şeha Nehri Ülkesi kralı Manapa-Tarhunta ile bir antlaşma yapmıştır²⁵¹. Antlaşma ile Batı Anadolu bölgesini bir süreliğine güven altına almıştır. Şeha Nehri Ülkesi kralı olan Manapa-Tarhunta'nın ölümünden ya da tahttan indirilmesinden sonra, Hititler'e karşı isyan içinde olan ülkenin başına geçmek isteyen birkaç aday vardır. II. Muvatalli, ülkeyi tekrar kontrolü altına aldıktan sonra, adaylardan birini yani Maşturi'yi kral olarak tayin etmiş ve kız kardeşi ile evlendirmiştir. Maşturi'nin soyu metinlerde açık olarak belirtilmemekle beraber, Manapa-Tarhunta'nın soyundan geldiği ve onun oğlu olduğu düşünülmektedir²⁵².

Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta'nın, ismi kesin olarak bilinmeyen Hitit büyük kralı dönemindeki faaliyetlerini çok iyi bilememekle beraber, Manapa-Tarhunta Mektubu'ndan, kendisinin bir hastalığı olduğunu öğrenmekteyiz. Söz konusu mektup, hem Şeha Nehri Ülkesi Kralı hem de Appaviya Kralı olarak tanımlanan Manapa-Tarhunta tarafından, adı geçmeyen bir Hitit kralına yazılmıştır.

Metinde, Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta'nın ismi bilinmeyen Hitit kralına yazdığı mektupta, Piyamaradu, Atpa ve Kupanta-Kurunta isimleri geçmektedir. Piyamaradu ve Atpa'nın Hitit büyük kralına karşı geldiklerini mektup aracılığıyla öğrenmekteyiz. Kupanta-Kurunta'nın ise Hitit Kralı'na bağlı olduğu açıktır. Metinde bahsedilen soylu insanların hakkında Kupanta-Kurunta, Atpa'ya bir mektup yazmış, Manapa-Tarhunta'nın dolayısıyla Hitit büyük kralının emirlerini yerine getirmiştir. Ancak Piyamaradu ve Atpa, Hitit büyük kralının isteklerini yerine getirmekte zorluk çıkarmışlardır.

²⁴⁹ Hoffner 2009 293-296.

²⁵⁰ Kuhrt, 2007, 336.

²⁵¹ Karauğuz 2002, 132-138.

²⁵² Bryce 2005, 252.

Metnin sonu kırık olduğu ve hangi krala yazıldığı bilinmediği için Manapa-Tarhunta Mektubu, halen gizliliğini korumaktadır. Mektubu, ten Cate²⁵³ II. Muvatalli dönemine, Süel²⁵⁴ ise I. Şuppiluliuma dönemine tarihlemek gerektiğini düşünmektedirler.

Şeha Nehri Ülkesi, Batı Anadolu'da "Arzava Ülkeleri" olarak bilinen topraklara ait bir krallıktır. Krallık, Milavanda ülkesinin kuzeyindeki vadide uzanan bir nehrin kıyısındadır. Söz konusu nehir Menderes değilse muhtemelen Bakırçay veya Gediz olmalıdır²⁵⁵. Herhangi bir metinden ülkenin lokalizasyonu ile ilgili herhangi bir bilgi sağlanırsa, Hitit ordusunun Viluşa'dan Şeha Nehri Ülkesi'ne geçiş yolu öğrenilebilir. Önerilen muhtemel yol göz önüne alındığında Viluşa ülkesi Şeha Nehri ülkesinin kuzeyinde olmalıdır. Lazpa (Midilli/Lesbos) adası Viluşa ülkesine yakın ve ilişki halindedir²⁵⁶. II. Murşili'nin hükümdarlığının ilk yıllarında, Manapa-Tarhunta, Hititler'e ihanet etmiştir. II. Murşili komutasındaki Hitit ordusu onun şehrine geldiğinde, Manapa-Tarhunta'nın annesi ve şehrin önde gelen insanları II. Murşili'den Manapa-Tarhunta'nın affını istemiştir. II. Murşili, savaştan vazgeçmiş ve tekrar Şeha Nehri ülkesi Hitit vasalı olmuştur. Manapa-Tarhunta'nın kendi bölgesindeki etkisi zaman geçtikçe azalmıştır ve bu olaydan sonra herhangi bir isyanı bilinmemektedir. Manapa-Tarhunta, II. Murşili'den sonra tahta çıkan oğlu II. Muvatalli döneminde Piyamaradu tarafından küçük düşürücü bir yenilgiye uğramıştır. Mektubun başlangıcındaki kırık kısma ait bir fragman, Hitit ordusunun Viluşa'ya tehdit oluşturan bir nedenden dolayı, Viluşa ülkesindeki yerel isyan ya da düşman saldırısını bastırmak için Viluşa ülkesinde olduğundan bahsetmektedir. Bu geçmiş zaman ile açıklanır. Mektubun devamındaki Manapa-Tarhunta'nın kullandığı ifade şimdiki zamanıdır. (Ben ise hastayım, çok hastayım. Kötü bir hastalık beni bitkin bıraktı). Zamandaki bu değişimi net olarak açıklanamamıştır. Fakat Manapa-Tarhunta'nın Viluşa'daki orduya katılmamak için hastalığı bahane ettiği ileri sürülmüştür. De Martino'ya göre Manapa-Tarhunta'nın hastalığının nedeni Piyamaradu ve Atpa'nın Lazpa adasına saldırması değildir²⁵⁷.

²⁵³ ten Cate 1984, 55-56.

²⁵⁴ Süel 2001, 677-78.

²⁵⁵ Gurney 1992, 220-21

²⁵⁶ Bryce 2002b, 191.

²⁵⁷ De Martino 2006, 169.

2.5. Maşhulıva Mektubu

KBo XVIII 15 - CTH 202

Mira-Kuvaliya Kralı Maşhulıva'dan Hitit Büyük Kralı II. Murşili'ye Gönderilen Mektup (Levha 8)

Metin: 520/f. **Bulunduğu yer:** Bk. C: Büyükkale q/16. Frig kale duvarı altından. **Kopyası:** KBo XVII 15. **Yayın:** Hagenbuchner 1989 , 367–69 (no. 257), Hoffner 2009, 321. **Tercüme:** Beckman 1999, 151–52 (no. 26). **Tartışma:** Heinhold-Krahmer 1977, 183; Klinger 1996, 586; Klengel 1999, 175 [A23.9]; de Martino 2005b, 305; Hoffner 2007, 396; Sidel'tsev 2007,617.²⁵⁸

2.5.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²⁵⁹

Transkripsiyon

- 1 *A-NA* ^DUTU^{ŠI}
- 2 [*BE*]-*LÍ-YA QÍ-BÍ-MA*
- 3 [*U*]*M-MA* ^mPÍŠ.TUR *ARAD-KA-MA*

- 4 [k]a-a-ša ^mPa-az-zu-un
- 5 [iš-tar-a]k-ta
- 6 nu-[uš-ši] ŠA *A-BI-ŠU* DINGIR^{MEŠ.HI.A}
- 7 na-ak-ki-iš-kán-ta-at
- 8 na-an-kán ka-a-aš-ma
- 9 ŠA *A-BI-ŠU* DINGIR.MEŠ

²⁵⁸ Bk.Hoffner 2009, 321.

²⁵⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Hoffner 2009, 322.

- 10 i-ya-wa-an-zi pa-ra-a
- 11 ne-eh-hu-un nu-za ma-ah-ha-an
- 12 DINGIR.MEŠ i-ya-az-zi
- 13 zi-in-na-a-i
- 14 na-an-kán *BE-LÍ-YA*
- 15 EGIR-pa pa-ra-a
- 16 hu-u-da-a-ak na-a-ú
- 17 *BE-LÍ-YA*-ya-an
- 18 ŠA KUR-TI A-WA-TE^{MEŠ}
- 19 pu-nu-uš-du

Tercüme

1-2 Beyim Güneşime (Majesteme) söyle!

3 Kölen Maşhuiluva şöyle (der):

4 Son zamanlarda Pazzu

5 hastalandı.

6 Onun ata tanrıları onu

7 rahatsız etmeye başladılar.

8 İşte! onu

9 ata tanrılarına

10 ibadet etmesi için

11 gönderdim.

12 Tanrılara

13 ibadetini bitirdiği zaman

14 beyim onu

15-16 acilen geri göndersin.

17 Beyim onu

18 ülke konuları hakkında da

19 sorgulasın.

2.5.2. Mektup Hakkında Bilgi

Bu mektup, Hitit vasalı Mira-Kuvaliya kralı Maşhuiluva'dan ismi bilinmeyen bir Hitit Kralı'na gönderilmiştir. Bilindiği gibi vasal krallıklardan gönderilen bir çok mektupta Hitit Kralı'nın ismi zikredilmemektedir. Hitit Kralı bu tarz yazışmalarda, ^DUTU^{Sf} olarak ifade edilmektedir.

Mira-Kuvaliya kralı Maşhuiluva'nın tarihsel geçmişine bakıldığında, kendi ülkesi olan Batı Anadolu'dan bir saray entrikasından sonra kaçıp Hitit kralı I. Şuppiluliuma'ya sığındığı bilinmektedir²⁶⁰. Daha sonra Maşhuiluva, I. Şuppiluliuma'nın kızı Muvatti ile evlenmiştir. I. Şuppiluliuma'dan sonra Hitit tahtına geçen II. Murşili, Maşhuiluva'yı Mira-Kuvaliya ülkesinin kralı yapmıştır. Bu bakımdan 18. satırda geçen "ülke" ifadesi Mira-Kuvaliya'yı işaret etmiş olmalıdır²⁶¹. Mektubun içeriğinden herhangi bir tarih veya tarihi saptayabileceğimiz bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Maşhuiluva'nın, II. Murşili'nin hükümdarlığının 12. yılından sonra isyan ettiği ve Hititler'e karşı isyancı bir gruba katıldığı için, mektup bu zamandan önce yazılmış olmalıdır. Ancak mektubun gönderildiği kralın II. Murşili olduğu düşünülmektedir.

Mektupta ismi zikredilen Pazzu, Hitit sarayı tarafından bilindiği için mektupta ünvan veya diğer tanımlayıcı terimler olmadan gösterilmiştir. Pazzu'nun ata tanrılarına sadece Hattuşa kentinde ibadet etmesi gerektiği için onun Mira-Kuvaliya'lı değilde bir Hitit'li olduğu açıktır. 5-6. satırda, Pazzu'nun hastalığının sebebi ata tanrılarına ibadet etmemesi olduğu belirtilmektedir. Pazzu, ata tanrılarının kızgınlığı yatıştırmak için Hattuşa kentine seyahat etmek zorunda kaldığından, Maşhuiluva'da onu Mira konularının mevcut durumu hakkında bir kurye gibi bilgi kaynağı olarak kullanmaktadır. Krala gönderilen bu mektupta Hitit büyük kralının Pazzu'yu sorgulaması istenmiştir. Fakat Maşhuiluva bu konu dışında herhangi bir konuyu dile getirmemektedir. Görevi biter bitmez acilen geri dönmesi, istenmektedir. De Martino, Pazzu'nun I. Arnvanda ve III. Tuthalliya zamanında hayatının ve kariyerinin başında olduğunu düşünmektedir ve yaşlılığından dolayı hasta olduğunu varsaymaktadır²⁶².

²⁶⁰ Hoffner 2009, 321.

²⁶¹ Hoffner 2009, 322.

²⁶² De Martino 2005b, 305.

2.6. Arzava Mektubu

KBo II 11 – CTH 209.12

Arzava (?) Kralından Hitit Büyük Kralı III. Hattuşili'ye (?) Gönderilen Mektup

(Levha 9 – 10)

Metin: Bo 13. **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor. **Kopya:** KBo 2.11. **Yayımlar:** Sommer 1932, 242-248; Hagenbuchner 1989, 1989, 392–97 (no. 102); Hoffner 2009, 353-356; Beckman-Bryce-Cline 2011, 145-148. **Tartışma:** Klengel 1999, 247 [A25]; Liverani 2001, 157; Jasink 2005, 211 n. 9; Heinhold-Krahmer 2007, 193 (n.314), 199–200.²⁶³

2.6.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²⁶⁴

Transkripsiyon

öy.

- 1' [...]-¹an¹
- 2' [...]-ša-an [(-)]
- 3' [... AN] ŠE².KUR.R[A]
- 4' [... KUR²U¹RU¹] Ha-at-¹ti¹
- 5' [...]
- 6' [...] x-ma SUM²-aš
- 7' [... ki²-]ša-ru
- 8' [... Š]A¹ DU¹ pí-ša[i-ša-ap-hu² ...]

²⁶³ Hoffner 2009, 353.

²⁶⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Beckman-Bryce-Cline 2011, 145-148.

- 9' [... -i]š-ki¹-it EN¹-UT¹-TI
- 10' [...] x-YA-y[a]
- 11' [...] GIM¹-an pé-di Ú-UL
- 12' [...]-a ni-ni-ik-zi
- 13' [...] x IŠ-TU EME
- 14' [...] x-ya DINGIR^{MEŠ} EGIR-an
- 15' [...hal²-z]i-ya-an-du

- 16' [... k]i-[i]t-ki GAM-an e-eš-du
- 17' [...] x
- 18' [...] ŠA LUGAL- UT-TÌ-YA-[m]a-na-at
- 19' [...] x im-ma ku-wa-pí-ṛik-ki¹
- 20' [...] ṛe¹-eš-ta
- 21' [...] x ku-ṛen¹-m[i]

ay.

- 6' [^D]UTU-ŠI-ma-mu ku-it kiš-an TÁŠ-PUR ku-it-wa e-eš-ša-at-ti ku-e-x x x x [...] x
- 7' [...] ke-e-da-ni pé-di Ú-UL-za-kán ^{URU} KÙ.BABBAR-ši š[a]-ra-a nu-za KASKAL
^{KUR}Mi-iz-ri-i
- 8' [...-m]i nu-za < an-ta-ri-iš < ga-ši-in i-la-liš-ke[-e]z-zi

9' [ki-n]u-un-ma-an ka-ru-ú ZAG-an har-mi I-NA [ITU/MU-x-] KAM-kán ku-wa-pí-ik-ki

10' [a-]aš-šu Ú-NU-TUM^{URU} KUBABBAR-za KASKAL-ah-[m]i

11' [A-NA ŠUL-M]AN LUGAL Ah-hi-ya-wa-a-ma-mu ku-it TÀŠ-PUR nu a-pa-a-at ku-it
UL I-DE₄

12' [^{LÚ}TE₄-MI-Š]U ma-a-an ú-da-aš ku-it-ki ma-a-an UL nu-kán ka-a-aš-ma BI-IB-RU
KÙ.BABBAR

13' [IŠ-TU KÙ.]SIG₁₇ MAŠ-LU IŠ-TU ŠUL-MAN^{KUR} Mi-iz-ri-i ar-ha da-ah-hu-un

14' [nu-ut-ta ke-e up-]pa-ah-hu-un nu-ut-ták-kán ku-it ZAG-na nu a-pa-a-at up-pí

15' [ki-nu-un-mu KÙ.SI]G₁₇ e-eš-zi-pát UL ku-it-ki KÙ.BABBAR-ya-mu na-w[i₅]

16' [ú-da-an ma-a-an-ma]-an-mu KÙ.BABBAR-ma ú-da-an e-eš-ta

17' [o o o o o -ma]-an UL a-an-ni-iš-ke-nu-un ki-nu-un-ma-m[u KÙ.BABBAR NU.GÁL]

18' [x x x x x x x x(-)]pí-ni-iz-zi-iš ú-it na-an ša[-...]

19' [x x x x x x x x]x IŠ-TU KASKAL^{KUR} Mi-iz-ri-i mŠa[-...]

20' [x x x x x x x-š]i^{URU} Ta-at-ta-aš-ša-za ma-ni-ah-hu[-un?? ...]

21' [x x x x x x x x] KASKAL^{KUR} Mi-iz-ri-i EGIR-pa a-aš-z[i ...]

22' [x x x x x x x x x] x x GIM-an-mu[-...]

23' [...] x x -ni x [...]

Yan kenar

24' [...] x k[a²-]

25' [...] x-mi KÙ[.BABBAR² ...]

26' [...] I-N[A ...

Tercüme

öy.

1'

2' onu

3' ... arabalı askerler

4' ... Hatti ülkesi

5' ...

6' ... fakat ...

7' ... olsun.

8' ... Fırtına tanrısının pişaişaphu ...

9' ... beyliği

10'

11' ... yere ..diğında

12' ... rahatsız eder.

13' ... dilden

14' ... ve tanrılar sonradan

15' ... onları? çağırııınlar

16' ... altında olsun.

17'

18' Krallığının

19'

20' ... oldu.

21' ... öldüreceğim.

ay.

6' Fakat Majestem bana şöyle yazdı: “ Ne yapıyorsun ... “

7' buradaki yerde ... Hattuşa'nın yukarısında değil misin? Ve Mısır ülkesi yolu

8' ve antari misafiri istiyor.

9' Fakat şimdi eski sınırı tutacağım. Herhangi bir zaman x ayında/yılında

10' iyi aletleri Hattuşa şehrinden nakledeceğim.

11' Ahhiyava kralı bana karşılama hediyesi için yazdı. Ve ben bunu bilmedim.

12' Onun elçisi ister bir şeyler getirsin ister getirmesin. İşte

13' gümüş ritonu, altınla kaplanmış karşılama hediyesini Mısır ülkesinin elinden aldım.

14' ve sana bunu gönderdim. Sen uygun her ne ise onu (bana) gönder.

15' Altın şimdi bendedir. Hiç kimse bana gümüşü henüz

16' getirmedi. Fakat eğer gümüş bana gelirse

17' Ancak sürekli icra etmedim/yürütmedim. Ancak şimdi gümüş bende değildir.

-
- 18' –pinizzi geldi. Ve onu
- 19' Mısır ülkesinin yolundan
- 20' Tattaşsa şehrini yönettim.....
- 21' Mısır ülkesi yolunda geride kalan
- 22' Banadığında
-

Yan kenar

- 24' ...
- 25' ... gümüş ...
- 26' ... -de/da...

III.6.2. Mektup Hakkında Bilgi

Mektup, Arzava kralından Hitit Kralı'na gönderilmiştir²⁶⁵. Mektup kırık olduğu ve tahribata uğradığı için ne yazarın ne de alıcısının kimliği tespit edilememiştir. Mektup, Hitit kralınının denkaşları Mısır ve Ahhiyava krallarına gönderdiği hediyelerle ilgilidir.

Mektubun önyüzü çok tahrip olduğu için sadece atlar, bey ve Hatti ülkesi gibi kelimeler okunabilmektedir. Mektubun arkayüzünün 6. satırında okunan ^DUTU^{ŠI} (Majestem) ifadesi, belgenin Hitit kralına hitaben yazıldığını ortaya koymaktadır. Mektubun yazarı Arzava kralı, alıcısı ise III. Hattuşili olduğu düşünülmektedir²⁶⁶. Mektubu gönderen kişinin, uluslararası krallar arasındaki hediye gönderimi ile ilgili görevlerde bulunduğu belgenin içeriğinden anlaşılmaktadır. Mektuba göre, göndericinin görevlerini yerine getirebilmesi için altına ve gümüşe ihtiyacı vardır. O, kuyumcu ya da gümüşçü değildir ama bu işle uğraşan kişileri denetlemektedir. Mektubun yazarı bazı değerli eşyalara değer biçmektedir. Ayrıca bu mektupta geçen 'iyi altın' ifadesi Mısır mektuplarında da sık sık kullanılmıştır²⁶⁷.

Mektupta geçen *antari-* ve *gaši-* kelimelerinin anlamı bilinmemektedir. Bu da mektubun yazarının yabancı olabileceğini akla getirmektedir²⁶⁸. Kammenhuber'e göre metnin yazarı yerli değildir, Hagenbuchner ise mektubun Akkadça'dan Hititçe'ye çevrilmiş olabileceğini belirtmektedir²⁶⁹. Heinhold-Krahmer ise yazarın Kuzey Suriye'li ya da Batı Anadolu bölgesinden olabileceğini önermiştir²⁷⁰.

Mektupta Ahhiyava kralının bir hediyesi söz konusudur. Mektubun yazarı hediye gönderirken kendi karar vermektedir, bu da uluslararası hediye alışverişine alışık olduğunu göstermektedir²⁷¹.

Mektup çok kırıklı ve eksik olduğu için bilgilerimiz metin içindekilerle sınırlıdır.

²⁶⁵ Beckman-Bryce-Cline 2011, 149.

²⁶⁶ Jasink 2005, 211.

²⁶⁷ Beckman 1999, 128 no. 22A §9, 129 no. 22B §7, and 130 no. 22C §5.

²⁶⁸ Melchert 1993, 19, 102.

²⁶⁹ Hagenbuchner 1989, 395.

²⁷⁰ Heinhold-Krahmer 2007, 199.

²⁷¹ Heinhold-Krahmer 2007, 200.

2.7. Ahhiyava Mektubu-II

KUB XXIII 95 - CTH 209.16

Hitit Büyük Kralı'ndan (muhtemelen II. Murşili ya da III. Hattuşili (?)) Ahhiyava Kralı'na
Gönderilen Mektup (Levha 11)

Metin: Bo 13. **Bulunduğu Yer:** Bilinmiyor. **Kopya:** KUB XXIII 95. **Yayınlar:** Sommer 1932, 262-265; Hagenbuchner 1989, 392–397; Beckman-Bryce-Cline 2011, 150-151.²⁷²

2.7.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²⁷³

Transkripsiyon

iii

1' [...]

2' [...]^{URU}KÙ.BABBAR ... }

3' [...] KA_xU-za me-mi-^{ra}aš¹

4' [nu-mu ... ki-iš-ša-a]n TÁŠ-PUR

5' [... IŠ-TU[?] ^{KUR}Ah-h]i-ya-u-wa ú-te-er

6' [... ^{ra}Ú¹-UL i-ya-nu-un

7' [...] x-ya-at-za-kán GAM da-a-i

8' [...] x x x-ša nu KA₅.A KUN-ZU x [...]

9' [...] x-^{ra}ki¹-ši ku-en-zu-um-na-aš-za

²⁷² Beckman-Bryce-Cline 2011, 286.

²⁷³ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Beckman-Bryce-Cline 2011, 150-151.

- 10' [...] x-a²-ša-ma-aš DINGIR^{MEŠ}-ma-at GIM[-an]
- 11' [... -za ...] x-na ma-la-it
- 12' [...] x x 𐎒UN¹-ši EGIR-an ti-ya-𐎒at¹
- 13' [...] x 𐎒D¹-NU im-ma¹-ak-ka-ku EGIR-pa
- 14' [...] x e-ep-ta PA-NI DINGIR^{MEŠ}-ma-at GIM-[an]
- 15' [... am-mu-u]k me-ma-ah-hi-ya Ú-UL
- 16' [...] har-ga-nu-ši ku-wa-at-ta še-er
- 17' [... H]UL-ah-hu-un nam-ma-at-ta AŠ-PUR
- 18' [...] x ka-a-aš-ma TUP-PÍ-za GIM-an AŠ-PUR

- 19' [... pa/ša-r]a-a pa-a-i na-an ar-ha ú-wa-𐎒da-an-du¹
- 20' [...] x a-uš-du ma-a-an-ma Ú-UL na-an ú-da-an-d[u]
- 21' [...] UN^{MEŠ}-uš le-e kat-ta *silinmiş?*
- 22' [...] x-zi an-za-a-aš-ma-an-na-aš -𐎒ŠEŠ^{MEŠ}¹ SIG₅-in
- 23' [... -t]a² nam-ma da-𐎒ma²¹-x x

Tercüme

1' [...]

2' [...] Hattuşa [...]

3' [...] sözlü olarak

4' [Bana şöyle] yazdın:

5' “[... Ahhi]yava ülkesinden getirdiler.

6' [...] yapmadım.

7' [...] o yerleştirdi.

8' [...] Tilkinin kuyruğu

9' [...] bir yerden getirilen [...]

10' [...] fakat onun babasının tanrıları

11' [...] uygun gördü.

12' [...] adamın tarafına geçti.

13' [...] üstelik mahkemede arkasında

14' [...] tuttu. Fakat tanrıların huzurunda

15' [...] ben konuşmayacağım/sözüm yoktur.

16' [...] yok edeceksin. Niçin

17' [...] kötülük yaptım. Ayrıca da sana yazdım.

18' [...] ve yazdıklarımı bu tabletle sana gönderiyorum.

19' [...] eğer ki o yukarı giderse, onu uzağa götürsünler.

20' [...] onu görsün. Eğer onu onlar getirmezse

21' [...] insanlar aşağı ...sin/sın.

22' [...] bizim için, kardeşler için her şey iyi olsun.

23' [...] Üstelik başka bir ...”

2.7.2. Mektup Hakkında Bilgi

Mektup, muhtemelen Hitit Büyük Kralı'ndan Ahhiyava Kralı'na gönderilmiştir. Kesin olmamakla beraber mektubun yazarı II. Murşili ya da III. Hattuşili olduğu düşünülmektedir²⁷⁴. Mektubun son satırında geçen 'kardeşler' ifadesi Ahhiyava ve Hitit kralının mektup yazıldığı dönemde eşit olduğunu göstermektedir.

Bu mektubun yazımı, dili Tavagalava Mektubu ile benzerlik göstermektedir. Gerçekten de iki mektubun aynı olduğu düşünülebilir. Belki de bu mektup Tavagalava mektubunun kayıp olan 1. ya da 2. nüshasına ait bir parça olabilir. Sommer'e²⁷⁵ göre bu mümkün değildir. Ona göre mektup II. Murşili'nin On Yıllıklarına benzemektedir. Mektup olduğuna bile şüpheyle bakılan bu fragmandaki bilgilerimiz çok kısıtlıdır ve yorum yapabilmek nerdeyse imkansızdır.

²⁷⁴ Beckman-Bryce-Cline 2011, 150.

²⁷⁵ Sommer 1932, 264.

2.8. Uhamuva Mektubu

Or.93/20 - StBot 45

Batı Anadolu'daki Bir Hitit Görevlisinden (Uhamuva) Hitit Büyük Kralı III. Tuthaliya'ya Gönderilen Mektup

Bulunduğu Yer: Ortaköy, A Binası. **Yayın:** Süel 2001, 671–72; Hoffner 2009, 256-257.

Tartışma: de Martino 2005b, 309; Forlanini 2007, 285.²⁷⁶

2.8.1. Mektubun Transkripsiyon ve Tercümesi²⁷⁷

Transkripsiyon

1 *A-NA* ^DUTU^{ŠI} <<ku-it>> *BE-LÍ-YA QÍ-BÍ-MA*

2 *UM-MA* ^mUh-ha-mu-u-wa *ARAD-KA-MA*

3 *A-NA* ^DUTU^{ŠI} ku-it *BE-LÍ-YA ŠA* ^mKu-pa-an-da-^DLAMMA-ya

4 *Ù ŠA* ^mTar-hu-un-na-ra-du *ŠA* ^{URU}Ha-ap-pu-ri-ya

5 kat-ta-an ti-ya-an-na-aš ut-tar ha-at-ra-a-nu-un

6 ki-nu-na-kán ka-a-ša ^{LÚ}pít-ti-ya-an-za ^{LÚ}^{URU}Ma-ra-a-ša

7 [*A-N*]A ^{LÚ}ŠANGA ^{URU}Ha-ap-pu-ri-ya-az pít-ti-ya-an-ti-li ú-it

8 [nu]-mu ki-iš-ša-an *IQ-BI* ^mKu-pa-an-da-^DLAMMA-ya-aš-wa

9 [^mTar]-hu-un-na-ra-du-uš DUMU.MEŠ ^mKu-pa-an-da-^DLAMMA-ya

²⁷⁶ Hoffner 2009, 256.

²⁷⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Süel 2001, 671-672.

- 10 [ᵐM]a-aš-du-ri-iš ᵐPí-ya-ma-a-ra-du-uš ᵐKu-pa-an-da-za-al-ma
- 11 [ŠA] ^{URU}Ha-ap-pu-ri-ya hu-uma-an-te-eš an-da a-ra-an-zi
- 12 [nu]-wa-aš-ma-aš ᵐUh-ha-wa-ra-nu-uš ᵐHu-u-li-ya-za-al-ma-nu-uš
- 13 [ᵐ]x-li-ša-ni LÚ ^{URU}Pí-da-aš-ša kat-ta-an
-

Tercüme

1 Majeste'ye, Efendim'e söyle !

2 Kölen Uhhamuva şöyle (der):

3 Majeste'ye, Efendim'e, Kupantakurunta(ya)'nın,

4 ve Tarhunnaradu'nun Happuriya şehrini

5 ele geçirmeleri konusunu yazdım.

6 Şimdi, İşte bak! Maraşa'lı bir kaçak,

7 rahip[e] Happuriya şehrinden kaçarak geldi

8 ve bana şöyle söyledi: Kupantakuruntaya,

9 Tarhannaradu, Kupantakuruntaya'nın oğulları,

10 Maşturi, Piyamaradu ve Kupandazalma

11 Happuriya şehri için hepsi toplanıyor.

12 ve onlara Uhhavaranu, Huliyazalmanu,

13 Pitaşşali adam x-lişani de katılıyor.

2.8.2. Mektup Hakkında Bilgi

Uhhamuva Mektubu, Çorum ilinin 53 km güneydoğusunda yer alan Ortaköy/Şapinuva²⁷⁸ Hitit şehrinde ortaya çıkarılmıştır²⁷⁹. Çalışmamızda yer verdiğimiz mektuplardan Uhhamuva Mektubu dışındaki belgelerin hepsi Hitit başkenti Boğazköy/Hattuşa'da ele geçirilmiştir. Mektubun içeriğine geçmeden önce Şapinuva antik kentinde tespit edilen tablet, mühür gibi yazılı belgelerin tarihlendirilmesinden bahsetmek daha doğru olacaktır.

Ortaköy/Şapinuva Hitit şehrinde sayıları 3500'ü geçen tablet ve tablet fragmanları açığa çıkarılmıştır²⁸⁰. Ele geçen tabletlerin içeriğinde Hitit büyük kralından bahsederken sadece Majeste 'DUTUŠI' ifadesi yer almaktadır. Ayrıca bu tabletlerin üzerinde büyük kralın adı yazılı mühür baskısına rastlanmamıştır. Ancak antik kentte keşfedilen Tabarna Mühürleri, Taşmişşari-Taduhepa kral çiftine ait belgeler ve tarihleme için yardımcı verilerle bu tabletler Orta Hitit Dönemi sonlarına, Büyük Kral III. Tuthaliya dönemine (İ.Ö. 1400-1380) tarihlendirilmiştir²⁸¹.

Mektup, Uhhamuva isimli Batı Anadolu'daki bir görevliden III. Tuthaliya'ya gönderilmiştir. Mektubun ilk 13 satırından sonraki bölümünde kırıklar ve aşınmalar mevcuttur. Mektubun içeriğinde Kupanta-Kurunta, Tarhunnaradu, Piyamaradu gibi şahıs isimleri geçmektedir. Ayrıca mektupta Kupanta-Kurunta ve Tarhunnaradu'nun Happuriya²⁸² kentini ele geçirmelerinden bahsedilmektedir. Devamında ise Maraşa²⁸³'lı bir kaçağın Uhhamuva'ya Happuriya kenti ile ilgili bilgi getirdiğini öğrenmekteyiz²⁸⁴.

Mektubun içeriğinden çok belgede yer alan şahıs isimleri, Hitit-Batı Anadolu kronolojisi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Tarhunnaradu ismi Uhhamuva mektubu dışında Boğazköy arşivinde tespit edilen ve I/II. Tuthaliya yıllıkları olarak bilinen metinde geçmektedir²⁸⁵. 'Şeha Nehri Ülkesi Suçları' diye anılan metinde Tarhunnaradu'nun Hitit kralı tarafından yakalandığı ve onun yerine başka birini krallığa atadığı anlaşılmaktadır. Süel'e göre, Hitit kralının yakaladığı Tarhunnaradu ile Ortaköy/Şapinuva mektubunda yer alan Tarhunnaradu büyük ihtimalle aynı şahıstır²⁸⁶. Yine Süel'e göre, Uhhamuva Mektubu konusu açısından 'Şeha Nehri Ülkesi Suçları' metninden daha önce yazılmış

²⁷⁸ Süel 1995, 275.

²⁷⁹ Süel 2001, 670.

²⁸⁰ Süel 1998a, 38..

²⁸¹ Süel 1998b, 553-554.

²⁸² Happuriya şehri İznik civarına lokalize edilmektedir; Forlanini 1977, 215 vd.

²⁸³ Maraşa kenti Kütahya'ya lokalize edilmektedir; RGTC 6, 260; RGTC 6/2, 102.

²⁸⁴ Süel 2013, 85.

²⁸⁵ Sommer 1932, 314 vd.; Heinhold-Krahmer 1977, 249 vd.; Singer 1983, 207 vd.

²⁸⁶ Süel 2013, 88.

olmalıdır²⁸⁷. Süel Uhamuva Mektubu'na dayanarak Boğazköy'de ele geçen Tarhunnaradu belgesini III. Tuthaliya ya da I. Şuppuliuma dönemine yerleştirmektedir²⁸⁸. Ancak diğer bilim adamları 'Şeha Nehri Ülkesi Suçları Metni'ni IV. Tuthaliya dönemine tarihlenmektedirler²⁸⁹.

Mektupta yer alan Kupanta-Kurunta ismi, I./II. Tuthaliya ve oğlu I. Arnuvanda yıllıklarında ayrıca Madduvatta metninde geçmektedir. I. Arnuvanda yıllıklarında, Arzava'lı Kupanta-Kurunta ve ailesinin Hitit kralı tarafından yakalandığı belirtilmektedir²⁹⁰. I. Arnuvanda ve Madduvatta metni anlatılan olayların birbirine benzerlik göstermesi ve paralel olması I./II. Tuthaliya - I. Arnuvanda - I. Kupanta-Kurunta - Madduvatta'nın aynı dönemde yaşadığını ortaya koymaktadır²⁹¹. Süel'e göre, Uhamuva Mektubu'nda adı geçen Kupanta-Kurunta ile I./II. Tuthaliya ve I. Arnuvanda yıllıkları, Madduvatta metninde zikredilen Kupanta-Kurunta aynı şahıs olmalıdır²⁹².

Hitit bilim dünyasında yaşadığı dönem çok tartışmalı olan Piyamaradu, Uhamuva Mektubu'nda da zikredilmektedir. Çalışmamızın da konuları arasında yer alan Tavagalava, Milavata ve Manapa-Tarhunta mektuplarında da Piyamaradu'nun ismi geçmektedir. Uhamuva Mektubu'nun yayınlanmasıyla birlikte, Piyamaradu'nun yaşadığı dönem ve tarihlendirilmesi konusundaki tartışmalar doruk noktasına ulaşmıştır. Süel'e göre Uhamuva Mektubu'ndaki Piyamaradu ile diğer mektuplarda ismi geçen Piyamaradu aynı şahıs olmalıdır²⁹³. Heinhold-Krahmer'e göre ise, Uhamuva Mektubu'nda geçen Piyamaradu ile, Tavagalava mektubunda geçen Piyamaradu'nun eşitlenmesi, Süel'in ortaya koyduğu belgelerle mümkün görünmemektedir²⁹⁴. Hitit-Batı Anadolu siyasi tarihinde ikinci bir Piyamaradu söz konusudur.

Uhamuva Mektubu ile bazı gerçekler göz önüne koyulmuş olsa da mektupta ismi geçen şahıslarla ilgili bilgilerimiz henüz kesin değildir.

²⁸⁷ Süel 2001, 673.

²⁸⁸ Süel 2001, 673-74.

²⁸⁹ Beckman-Bryce-Cline 2011,

²⁹⁰ Carruba 1977, 166 vd.

²⁹¹ Süel 2001, 674.

²⁹² Süel 2001, 677.

²⁹³ Süel 2001, 677-78.

²⁹⁴ Heinhold-Krahmer 2005, 562.

3. BÖLÜM

İ.Ö. II. BİN YILDA HİTİT-BATI ANADOLU MEKTUPLARINDA YER ALAN BATI ANADOLU ÜLKELERİ ve COĞRAFYALARI

Hitit belgeleri ile az sayıdaki Ugarit ve Mısır yazılı belgelerinden edindiğimiz bilgilere göre, İ.Ö. II. bin yılda Batı Anadolu Bölgesi'nde birçok yerel krallığın kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar, Vuluşa, Mira-Kuvaliya, Şeha Nehri Ülkesi ve Appaviya, Hapalla, Zippaşa ve Hariati Ülkeleri'ni içine alan Arzava Ülkeleri ile Karkışa ve Maşa Ülkeleri, Valma Ülkesi, Lukka Ülkesi, Ahhiyava Ülkesi'dir (**Har. 1**). Batı Anadolu yerel krallıklarının nerelerde kuruldukları günümüzde de halen tartışılmakta olan bir konudur. Konu üzerinde kesin bir sonuca varılamamasının nedeni ise yazılı belgelerin ve arkeolojik delillerin azlığındandır.

Hitit çağındaki (İ.Ö. 1650-1200) tarihi coğrafya ile ilgili çivi yazılı belgeler az sayıda olsa da bazı metinlerinde verilen ülkelerin Hitit Ülkesi'ne veya birbirlerine olan mesafeler ve Hititler'in Batı Anadolu seferleri sırasında takip ettikleri yollar üzerinde bulunan kentler konu ile ilgili tahminlerde yardımcı olabilmektedir.

Batı Anadolu tarihi coğrafyasını ele alırken biz sadece Hitit-Batı Anadolu arasındaki mektuplarda geçen ülkelerin coğrafyasını incelemeye çalıştık.

3.1. Ahhiyava Ülkesi Lokalizasyonu ve Coğrafyası

Ahhiyava ismi Hititçe çivi yazılı metinlerde; KUR ^{URU}Ahhiyava, KUR ^{URU}Ahhiyauva, KUR Ahhiuva, ^{URU} Ahhiyava, ^{URU} Ahhiya şeklinde görülmektedir²⁹⁵. Ahhiyava adının geçtiği metinleri şöyledir.

KUB XIV 15 (CTH 61) *II. Murşili'nin Annalleri*²⁹⁶

KBo III 4 (CTH 61) + KUB XXIII 125 (CTH 61) + KUB III 3 (CTH 53)

*II. Murşili'nin Onyüzyük Annalleri*²⁹⁷

²⁹⁵ RGTC 6, 1.

²⁹⁶ Sommer 1932, 307 vd.

KUB XXIII 1 (CTH 105) +KUB IV 3 (CTH 316) *Şauşgamuva Antlaşması*²⁹⁸

KUB XIV 1 (CTH 147) *Madduvatta Metni*²⁹⁹

KUB XIV 3 (CTH 181) *Tavagalava Mektubu*³⁰⁰

KUB XIX 55 (CTH 182) + KUB IIL 90 *Milavata Mektubu*³⁰¹

KUB XXVI 91 (CTH 183) *Mektup*³⁰²

KBo XVIII 18 (CTH 186) *Mektup*³⁰³

KBo II 1 (CTH 209) *Mektup*³⁰⁴

KUB XXIII 95 (CTH 209) *Mektup*³⁰⁵

KUB XXIII 13 (CTH 211) *Annal Metni*³⁰⁶

KBo XVI 22 (CTH 214)

KBo XIX 83 (CTH 214)

KUB XIV 2 (CTH 214) *Kehanet Metni*³⁰⁷

KUB XXI 34 (CTH 214) *Mektup*³⁰⁸

KUB XXXI 29 (CTH 214)

KUB XXXI 30 (CTH 214)

²⁹⁷ Sommer 1932, 310 vd.

²⁹⁸ Sommer 1932, 320 vd.

²⁹⁹ Sommer 1932, 329 vd.

³⁰⁰ Sommer 1932, 2 vd.

³⁰¹ Sommer 1932, 198 vd.

³⁰² Sommer 1932, 268 vd.

³⁰³ Sommer 1932, 307 vd.

³⁰⁴ Sommer 1932, 242 vd.

³⁰⁵ Sommer 1932, 262 vd.

³⁰⁶ Sommer 1932, 314 vd.

³⁰⁷ Sommer 1932, 298 vd.

³⁰⁸ Sommer 1932, 250 vd.

KBo XVIII 181 (CTH 243) *Envanter Metni*³⁰⁹

KUB V 6 (CTH 570) *Kehanet Metni*³¹⁰

KBo XVI 97 (CTH 571) *Kehanet Metni*

KUB XXII 56 (CTH 570) *Kehanet Metni*³¹¹

KUB XVIII 58 (CTH 572) *Kehanet Metni*³¹²

KBo XVIII 135 (CTH 581) *Mektup*

Hititçe çivi yazılı metinlerden yola çıkılarak Ahhiyava Ülkesi'nin lokalizasyonu hakkında öneriler sunulmuştur. Yapılan öneriler metinlerle elde edilen bilgilerle paralellik göstermektedir. Ahhiyava Ülkesi'nin lokalizasyonu için yapılan çalışmalarda genellikle üç bölge üzerinde durulmaktadır. Batı Anadolu'da yeri en çok tartışılan Ahhiyava Ülkesi'nin konumu için önerilen bölgeler; Kuzeybatı Anadolu, Kıta Yunanistan ve Ege Adaları (Rodos, Girit)'dir.

Ahhiyava Ülkesi için ilk önerilerden biri, Anadolu'nun güneyinde Kilikya Bölgesi'nde olabileceğiydi³¹³. Kilikya bölgesinin Hitit metinlerinden bilinen Kizzuvatna Ülkesi olma ihtimalinin kuvvetlenmesi üzerine bu öneri artık göz önüne alınmamaktadır.

Hitit metinlerinden elde edilen bilgilerle, Ahhiyava Ülkesi'nin deniz ile bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Görüşler Marmara Denizi ve Ege Denizi etrafında toplanmıştır. Bazı bilim adamları Ahhiyava Ülkesi'ni Marmara Denizi'nin güneyine yerleştirmektedir. Goetze, Macqueen ve Houwink ten Cate, Ahhiyava'yı Marmara Denizi'nin hemen güneybatısına günümüz Çanakkale ve civarına yerleştirmektedir³¹⁴. Mellaart ise doğru lokalizasyon için daha Marmara Denizi'nin kuzeybatısını işaret etmektedirler³¹⁵.

³⁰⁹ Sommer 1932, 243 vd.

³¹⁰ Sommer 1932, 275 vd.

³¹¹ Sommer 1932, 296 vd.

³¹² Sommer 1932, 295 vd.

³¹³ Kretschmer 1924, 207; Sommer 1932, 327; Boysal 1971; 66.

³¹⁴ Goetze 1957, 183; Boysal 1971, 66; ten Cate 1974, 148; Macqueen 1968, 179.

³¹⁵ Mellaart 1968, 190.

Steiner³¹⁶, Muhly³¹⁷, Strobel³¹⁸, Ünal³¹⁹, a göre Ahhiyava için en uygun yer Batı Anadolu, yani Güneybatı Anadolu'nun ön kısmındaki adalar, Karya sahilleri ve Güney İyonya'yı içine alan bir bölge olması gerekmektedir³²⁰. Gurney³²¹ adaların merkezine Girit Adası'nı yerleştirirken, Boysal ise Rodos Adası'nı önermiştir³²².

Ahhiyava ülkesinin yer aldığı metinlerde sıkça deniz ve gemilerden bahsedilmesi, Ahhiyava'nın Anadolu'daki en önemli merkezinin Milavanda olması, bu kentinde Miletos ile eşitlenmesi, ve Ahhiyava-Aka eşitliğini göz önüne alan bazı bilim adamları Ahhiyava Ülkesini Kıta Yunanistan'a yerleştirmektedirler³²³. Bu fikir ilk kez Forrer tarafından önerilmiştir. Schachermeyr³²⁴, Garstang-Gurney³²⁵, Güterbock³²⁶, Mellink³²⁷, ten Cate³²⁸, Bryce³²⁹, Starke³³⁰, Niemeier³³¹, Heinhold-Krahmer³³², Parker³³³ gibi bilim adamları bu görüşü desteklemektedirler. Niemeier, Ahhiyava Ülkesi'nin nüfus ve gücüne bakıldığında, en uygun yerin Kıta Yunanistan olabileceğini söylemektedir³³⁴. Kıta Yunanistan önerisi günümüzde en çok kabul gören görüştür.

Mountjoy, Tavagalava Mektubu'ndaki Piyamaradu'nun baskınları ve isyanlarını göz önüne alarak Ahhiyava Ülkesi'ni Batı Anadolu ve adalar olabileceği fikrini ortaya koymuştur³³⁵.

³¹⁶ Steiner 1964, 376; Steiner 1986, 526.

³¹⁷ Muhly 1974, 135.

³¹⁸ Strobel 1976, 24.

³¹⁹ Ünal 2000, 133.

³²⁰ Bittel 1950, 70; Page 1959, 15; Boysal 1971, 72; Mountjoy 1998, 51.

³²¹ Gurney 2001, 55.

³²² Boysal 1971, 72

³²³ Forrer 1932b; 150, Huxley 1960, 33; Güterbock 1983; 138; Niemeier 2002, 521.

³²⁴ Schachermeyr 1986, 83; Schachermeyr 1986, 99.

³²⁵ Garstang-Gurney 1959, 81.

³²⁶ Güterbock 1983, 137; Güterbock 1984, 116.

³²⁷ Mellink 1983, 140.

³²⁸ ten Cate 1985, 35.

³²⁹ Bryce 1991, 4 vd.

³³⁰ Starke 1997, 450.

³³¹ Niemeier 1999, 144.

³³² Heinhold-Krahmer 1999, 583.

³³³ Parker 1999, 61.

³³⁴ Niemeier 2002, 521.

³³⁵ Mountjoy 1998, 48.

3.2. Milavanda Ülkesi Lokalizasyonu ve Coğrafyası

Milavanda Ülkesi ile ilgili ilk denemeleri Forrer³³⁶, sonra ona dayanarak Dhorme yaparak bu şehri klasik Miletos ile birleştirmek istediler. Fakat bu şehrin daha sonraki şeklinin Milavanda olduğu anlaşıldı. Gerçekten de Milavanda'nın Miletos ile aynı olduğu filolojik olarak kabul edildi. Metinlerin coğrafi ilişkisi de bu benzerliği desteklemektedir. Çünkü Tavagalava Mektubu'nda, Piyamaradu'nun bir gemi ile hareketinden bahsedilmektedir. Bu da Miletos'un coğrafi mevkiine çok uymaktadır. Bu bakımdan Arzava'nın batı sınırıEge Denizi'ne dayanmış olmalıdır. Bu sahilde, hiç olmazsa bu şehre kadar Hitit hakimiyetinin, dolaylı yoldan da olsa, egemen olduğu anlaşılmış oluyor³³⁷.

Bir başka fikre göre de Hitit orduları, batıdan Lukka toprakları ve Milavanda'ya ya da güney batıdan Arzava'ya hareket edebilirdi. Bu da, Garstang ve Gurney'in de hem fikir olduğu, Lidya'nın bulunabileceği konumdu. Belki de Lukka toprakları ve Milavanda Arzava'nın güneyinde değildir, onun kuzeyinde ve hatta Mira, Viluşa ve Şeha Nehri Ülkesi'yle sınır komşusu olabilir. Böylelikle Mellaart, Lukka ve Milavanda'nın konumunu, Güneybatı Anadolu kıyıları olarak belirlemiştir³³⁸ (**Har. 1**).

3.3. Şeha Nehri Ülkesi Lokalizasyonu ve Coğrafyası

Hitit çivi yazılı metinlerinde Şeha Nehri Ülkesi, Arzava Ülkesi'nin yer aldığı coğrafyanın içinde gösterilmektedir. Şeha Nehri Ülkesi hakkındaki ilk bilgileri I./II. Tuthaliya'nın Batı Anadolu bölgesine yaptığı seferini anlatan belgelerinden öğrenmekteyiz³³⁹.Şeha Nehri Ülkesi bilim adamları tarafından Batı Anadolu'ya yerleştirilmektedir. Forrer, Şeha Nehri Ülkesi'ni Pisidya bölgesine lokalize etmektedir³⁴⁰.Goetze, Frigya³⁴¹, Macqueen, Mysia³⁴² (**Har 2.**), Bryce, Şeha Nehri Ülkesi için doğu Karya³⁴³ Bölgesini önermektedir. I. Şuppiluliuma döneminde Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta'nın kardeşlerinden kaçarak Hitit hakimiyetindeki Karkışa Ülkesi'ne sığınmıştır. Karkışa Ülkesi'nin Karya bölgesine lokalize edilmesi, II. Murşili'nin sefer kayıtlarına göre, Hitit kralı Puranda'yı ele geçirdikten sonra Şeha Nehri Ülkesi'ne, adı geçen ülkenin kralını cezalandırmak amacıyla gitmiştir.

³³⁶ Kinal 1953,15.

³³⁷ Kinal 1953,15.

³³⁸ Mellaart 1993, 416

³³⁹ KUB XXIII 11 II 2 vd.; KUB XXIII. 21; Ünal 2002, 11.

³⁴⁰ Forrer 1926, 83.

³⁴¹ Goetze 1957, 186.

³⁴² Macqueen 1968, 175.

³⁴³ Bryce 1974b, 397.

Bu bilgi sonucunu şunu söyleyebiliriz ki, adı geçen bölge, Anadolu'nun kıyı kesiminde olmalıdır. Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta ile II. Murşili arasında yapılan anlaşmaya göre ise, Mira Ülkesi'nin yakınında bir yer olması gerekmektedir. Böylelikle Menderes Nehri'nin kuzeyi, söz konusu alan için uygunken, araştırmacıların birçoğu Gediz Nehri bölgesini, Şeha Nehri Ülkesi ile lokalize etmektedir (**Har. 2**). II. Murşili ile yapılan antlaşma ile Appaviya, Şeha Nehri Ülkesi topraklarına dâhil edilmiştir³⁴⁴.

3.4. Mira-Kuvaliya Ülkesi Lokalizasyonu ve Coğrafyası

Mira-Kuvaliya Ülkesi'nin yeri konusunda bilim adamları, Batı Anadolu topraklarındaki diğer ülkelerde olduğu gibi ortak bir sonuca varamamışlardır. Garstang ve Gurney³⁴⁵, Mira- Kuvaliya Ülkesi ile yakın olan Aştarpa Irmağı için Eber Gölü'ne dökülen Akar Çay'ı, Şiyanti Irmağı için Banaz Çayı'nı, Aura için de klasik Amorium kentini önermiştir. Böylece, Mira-Kuvaliya Ülkesi de Aştarpa ve Şiyanti ırmaklarının güneyinde, verimli Menderes vadisinde kurulmuş olmalıdır. Macqueen de³⁴⁶ Aştarpa Irmağı'nın Akar Çay ile aynı olduğunu söylemekte, ancak Mellaart³⁴⁷ ırmağın Emirdağ'dan çıkıp, Sakarya Irmağı'nın kuzeydoğusuna doğru aktığını düşünmektedir. Şiyanti Irmağı konusunda ise Macqueen, Porsuk Çayı'nın yukarısını, Mellaart, Türkmen Dağ'dan geçen Yukarı Sakarya Irmağı'nı önerir. Buna göre, Macqueen, Mira-Kuvaliya Ülkesi'ni Afyon ilinin batısındaki bölgeye yerleştirmektedir.

Cornelius³⁴⁸ ise Şiyanti Irmağı ile Dalaman Çayı'nı, Aştarpa Irmağı ile de Menderes'i eşleştirir. Ayrıca isim benzerliğine dayanarak, Maddunaşsa için Magnesia'yı, Viyanavanda için de Oinoanda'yı teklif eder. Ona göre, Mira-Kuvaliya'nın hemen hemen Karia bölgesinde kurulmuş olması gerekmektedir. Bryce³⁴⁹ ise, Goetze gibi ırmakların Tuz Gölü'nün güney/güneybatısında olmaları gerektiğini düşünmektedir. Bryce, bunlara dayanarak Aştarpa Irmağı için Suğla Gölü'ne dökülen Çarsamba Çayı'nı, Şiyanti Irmağı için de Beyşehir ve Suğla göllerini birleştiren bir ırmak olabileceğini önermektedir³⁵⁰. Kuvaliya da bu ırmakların güneyindeki bölgede uzanmalıdır. Böylece Mira-Kuvaliya Ülkesi, Anadolu'nun güney kıyısında veya kıyıya yakın bir yerde, ileride Pamphylia olarak adlandırılacak

³⁴⁴ Hawkins 1998, 23; Garstang - Gurney, 1959, 97.

³⁴⁵ Garstang-Gurney 1959, 91.

³⁴⁶ Macqueen 1968, 177.

³⁴⁷ Macqueen 1968,, 177 dipnot 68.

³⁴⁸ Cornelius 1958, 394-395. Garstang ve Gurney, Viyanavanda için yine Oinoanda'yı ve Maddunaşsa için Kufi Suyu (Büyük Menderes'in kollarından biri) yakınlarındaki klasik Attanassus kentini önerir (Garstang-Gurney 1959, 92).

³⁴⁹ Bryce 1974a, 106.

³⁵⁰ Bryce 1974a, 110.

bölgede kurulmuş olmalıdır³⁵¹. Ünal, yayınında, Mira Ülkesi için Karabel Anıtı ve İzmir civarı merkezde olmak üzere Menderes vadisini önermiştir³⁵².

Yakın zamanda saptanan Latmos Dağı'ndaki Luvi hiyeroglif işaretlerde Mira Ülkesi'nin adıyla "Büyük Prens Kupanta-^DKuruntiya (KAL)" adı okunmuştur³⁵³. Son olarak ele geçen Aydın'daki bu örnekle birlikte İzmir, Manisa ve Afyon illerinde de ele geçen kaya anıtlarının Arzava/Mira Ülkesi'nin sınırlarını oluşturduğu düşünülebilir³⁵⁴ (Har. 2).

3.5. Arzava Ülkesi Lokalizasyonu ve Coğrafyası

Arzava Ülkesi ifadesi, Hititler'in her dönemindeki kral yıllıklarında, antlaşmalarda ve mektuplarda yer almaktadır. Çivi yazılı metinlerde KUR^{URU} Arzava, KUR Arzava, ^{URU} Arzava, KUR.KUR^{MES} Arzava şeklinde geçmektedir³⁵⁵. Arzava bazen ülke bazen şehir determinatifi ile yazılırken, Arzava Ülkeleri ifadesi ile Arzava'nın birtakım ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları bir birlik olma ihtimalini de akla getirmektedir³⁵⁶. II. Muvatalli dönemine tarihlenen Alakşandu Antlaşması'nda bu birlikle ilgili şu ifade geçmektedir; "*Alakşandu, Kupanta-Kurunta, Manapa-Kurunta ve Ura-Hattuşa sizler Arzava memleketlerinin dört kralısınız*". Metindeki anlatımla Arzava'nın coğrafi sınırları kapsayan bir bölge olabileceği de ortadadır.

Batı Anadolu'da Hitit Devleti krallarına karşı isyan hareketi içinde bulunan Arzava Ülkeleri genel anlamıyla Mira-Kuvalya, Hapalla, Şeha Nehri, Viluşa ülkesinden meydana gelmekte ve bağımsız olarak hareket etmekte idi³⁵⁷.

Arzava Ülkesi'nin kesin lokalizasyonu günümüze kadar yapılamamıştır. Hitit çivi yazılı belgelerinden çıkarılan sonuçlarla yola çıkan bilim adamları Arzava Ülkesi'nin lokalizasyonu ve yer aldığı coğrafi konum ile ilgili birçok görüş sunmuşlardır. Bu görüşler ve lokalizasyon denemeleri iki ana bölgede yoğunlaşmıştır. Bunlar; Pamphilya-Pisidya bölgeleri ile Lidya Bölgesi'dir. Çalışmalarda, II.

³⁵¹ Bryce 1974a, 111.

³⁵² Ünal 2003, 22.

³⁵³ Peschlow 2002, 257.

³⁵⁴ "Suğla Gölü'nün doğusunda yer alan Ortakaraviran Höyük'te bulunan bir mühür aracılığıyla, Mira Ülkesi'nin sahip olduğu sınırların kimi zaman ulaştığı yerleri öğrenmekteyiz. Söz konusu mühürün üzerinde Mira Ülkesi kralı Maşhuiluva'nın adı yazmaktadır" (Karauğuz 2002, 108).

³⁵⁵ RGTC 6, 42.

³⁵⁶ Kinal 1953, 10.

³⁵⁷ "Dört Arzava ülkesinin, Şeha Nehri Ülkesi-Viluşa-Mira-Hapalla, Hitit Krallığı içerisine dâhil edilmesi Hitit Krallığının bu şehirler ve adı geçen şehirlerin birbirleri ile yaptıkları antlaşmalar vasıtasıyla sağlanmıştır" (Singer 1983, 206.; Jewell 1974, 254). Bir diğer görüşe göre "Genel anlamda Arzava 5 ayrı merkez ya da krallığın birleşmesinden oluşmakta idi; Küçük Arzava, Mira-Kuvaliya, Şeha Nehri Ülkesi, Viluşa ve Hapalla". (Bryce, 2003a, 35; Goetze 1975, 118).

Murşili döneminde Arzava'ya yapılan sefer ve izlenen rota ile Arzava Ülkesi'ne ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Pamphilia ve Pisidya bölgeleri, Arzava Ülkesi için düşünülen ilk yerdir. Arzava Ülkesi'nin ilk lokalizasyon denemesi Forrer tarafından yapılmıştır. Forrer, Arzava'yı Kilikya'ya yerleştirmiştir³⁵⁸. Ona göre Kilikya sahil ovasında bulunan Arzava'nın doğusunda Aştarpa (Seyhan) nehri, güneybatıda Pyramos (Ceyhan) ırmağının döküldüğü yerde Puranda şehri (Domuz Tepesi) ve Arinnanda (Misi) dağı, daha batıda Apaşa (Tarsus) şehri, kuzeyde ise Valma ülkesi, Arzava Ülkesi'nin sınırlarını oluşturuyordu³⁵⁹.

Forrer'in bu önerisine Goetze, Kilikya'nın Kizzuvatna ülkesi olabileceği³⁶⁰ ve Arzava'nın batıda aranması gerektiğini belirterek karşı çıkmıştır. Goetze, Arzava'yı Isauria, Pamphilia ve Pisidya bölgelerinin doğusuna yerleştirmektedir³⁶¹.

Bu görüşlerin yanı sıra Garstang, Arzava Ülkesi'ni Pamphilia ve Pisidya bölgeleri ve Likya bölgesine yerleştirmektedir³⁶². Kuzeyde Afyonkarahisar, güneyde Antalya'nın batısından itibaren Esen Çayı (klasik Xanthos) veya Dalaman Çayı'na (klasik Indos) kadar olan bütün sahil boyunca devam ettiğini ve doğusunda Hapalla Ülkesi, batıda Şeha Nehri Ülkesi ile Arzava Ülkesi'nin sınırlarını çizmiştir³⁶³.

Garstang'ın bu görüşlerine katılan Bryce ise Arzava'nın klasik zamanlarda Milyas (Burdur), daha sonradan Likya olarak bilinen bölgede oluştuğunu ve batıda Mira Ülkesi'yle sınır olduğunu savunmaktadır³⁶⁴.

Garstang daha sonra Pisidya, Pamphilya ve Likya bölgesi lokalizasyon fikrinden vazgeçmiştir. Gurney ile yayınladıkları kitabında Arzava Ülkesi'nin klasik Lidya bölgesinde bereketli "Gediz Vadisi" toprakları ile Büyük Menderes vadisi arasında olması gerektiğini önermişlerdir³⁶⁵. Ayrıca Arzava'nın başkenti Apaşa'yı Efes ile eşitlemişlerdir³⁶⁶.

³⁵⁸ Forrer 1929, 44-67.

³⁵⁹ Kinal, 1953, 7.

³⁶⁰ Goetze 1940, 15.

³⁶¹ Goetze 1928, 152.

³⁶² Garstang 1941, 38.

³⁶³ Garstang 1941, 39.

³⁶⁴ Bryce 1974a, 104, 112.

³⁶⁵ Garstang-Gurney 1959, 84.

³⁶⁶ Garstang-Gurney 1959, 84.

Aynı görüşe katılan Macqueen, Lukka Ülkesi, Şeha Nehri Ülkesi ve Millavanda'yı Arzava Ülkesi'nin kuzeyine yerleştirir³⁶⁷. Daha sonra Arzava Ülkesi'nin batıda olması gerektiğini savunurken, Lidya Bölgesini işaret etmektedir³⁶⁸ (**Har. 2**).

Mellaart³⁶⁹, Cornelius³⁷⁰, Huxley³⁷¹, Yakar³⁷² gibi bilim adamları Arzava Ülkesini, Geç Tunç Çağı'nda Batı Kilikya sahillerinde bu döneme ait herhangi bir yerleşim alanı olmamasından dolayı Lidya çevresine lokalize edilmesini savunmaktadırlar (**Har. 3**).

³⁶⁷ Macqueen 1968, 174-75.

³⁶⁸ Macqueen 2001, 26.

³⁶⁹ Mellaart 1993, 416-417.

³⁷⁰ Cornelius 1958, 395.

³⁷¹ Huxley 1960, 33.

³⁷² Yakar 1976, 120.

4. BÖLÜM

SONUÇ

Tezimizde, Hitit ve Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplaşmaların transkripsiyon ve tercümelerini yaptık. Ayrıca Batı Anadolu'nun hem siyasi tarihini hem de tarihi coğrafyasını incelemeye çalıştık. Çalışmamızda Hitit belgeleri üzerinden yola çıkarak Batı Anadolu ile ilgili bilgileri tekrar gözden geçirdik.

Mektupların içeriği ve konularından önce İ.Ö. II. bin yılda Hitit-Batı Anadolu siyasi ilişkilerine göz atmak gerekir. Hititler'in yapılanmasının oluşmaya başladığı ilk zaman diliminden, çöküşüne kadar geçen sürede Batı Anadolu bölgesi her zaman Hititler için sorun teşkil etmiştir. I. Hattuşili'den başlayan bu ilişkiler, Hitit Devleti'nin son kralı II. Şuppiluliuma dönemine kadar sürmüştür. Hitit Kralları Batı Anadolu'yla ilişkilerini düzenlerken belirli politikalar izlemiştir. Hititler, Batı Anadolu ile siyasi ilişkilerini savaşlar, antlaşmalar, vasaller ve evlilik gibi bir takım stratejik politikalarla sürdürmüştür. Hitit-Batı Anadolu ilişkileri, I. Hattuşili döneminde küçük çarpışmalarla başlayıp I/II. Tuthaliya döneminde doruk noktalarından birine ulaşmıştır. I/II. Tuthaliya'nın Arzava zaferi ve sonraki dönemde gerçekleştirdiği Aşşuva zaferi Batı Anadolu bölgesindeki Hitit hakimiyetini sağlamlaştırmıştır. O dönemde İç Batı Anadolu bölgesine hakim olan Madduvatta'nın, hem I/II. Tuthaliya hem de I/II. Tuthaliya'nın oğlu I. Arnuvanda dönemindeki icraatları, küçük bir beylikten Arzava krallığına giden yolu açıkça göstermektedir. Hitit tarihi boyunca eşi benzeri bulunmayan bu olaylar silsilesi (Madduvatta'nın icraatları), Hititler'in İç Batı Anadolu'daki egemenliklerinin zayıflamasına yol açmıştır. Madduvatta, belki de II. Murşili dönemine kadar Hitit hakimiyetini kabul etmeyen Batı Anadolu krallıklarını daha iyi algılayabilmemizi ve o bölgenin neden bu denli karışık bir yapıya sahip olduğu fikrini ortaya koyabilir. Bu yüzden Madduvatta'nın hem kişiliği hem de izlediği siyasetin altı defalarca çizilmelidir. Madduvatta'dan sonra Arzava kralı olan Tarhunnaradu daha da ileri giderek Mısır Firavunu III. Amenhofis'le mektuplaşmış ve kızını firavuna eş olarak vermiştir. III. Tuthaliya dönemine tarihlenen bu ilişkilerin sonucunda kesin olmamakla beraber, Arzava kralının sonu Hititler tarafından yazılmıştır. Hititler'in asıl Batı Anadolu fetih politikaları oluşturmaları ve buna altyapı hazırlamaları I. Şuppiluliuma döneminde gerçekleşmiştir. Daha sonra Hitit tahtına geçen oğlu II. Murşili Batı Anadolu bölgesini tamamiyle fetheden ilk ve belki de tek Hitit kralı olmuştur. Arzava krallıklarını teker teker yenen II. Murşili, onları vasal olarak kendisine bağlamış ve antlaşmalar yapmıştır. Mira-Kuvaliya'yı Maşhuiluva'ya – daha sonra Kupanta-Kurunta'ya, Şeha Nehri Ülkesi ve Appaviya'yı Manapa-Tarhunta'ya, Hapalla'yı Targaşnalli'ye vermiştir. II. Muvatalli döneminde ise bu ülke ve krallara ek olarak Viluşa Ülkesi kralı Alakşandu'da eklenmiştir. II. Muvatalli ayrıca ünlü Kadeş savaşı için asker

toplarken, özellikle Batı Anadolu krallıklarından birçok tümeni kendi ordusuna dahil etmiştir. II. Murşili döneminde elde edilen başarıların bu dönemde de etkisini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. III. Hattuşili dönemindeki birkaç belge Batı Anadolu ile ilgilidir ancak bunlar bize yeteri kadar bilgiler sunamamaktadır. IV. Tuthaliya dönemi hem çivi yazılı belgeler hem de hiyeroglifli yazıtlar Batı Anadolu'nun o dönemdeki siyasi tarihine ışık tutmaktadır. O dönemde bölgedeki Hitit gücü azalmış ve Ahhiyava Ülkesi'nin otoritesi zamanla artmaya başlamıştır. Hitit devletinin son kralı II. Şuppiliuma döneme kadar devam eden ilişkilerde Hitit etkisinin Batı Anadolu topraklarından silindiği söylenebilir.

Hitit devlet yapısı içerisinde yer alan yerel krallıklara genellikle Hitit kraliyet ailesinden gelme soylu kişiler kral olarak atanırken (Halep, Kargamış gibi), Batı Anadolu'daki vasal krallıklara her zaman yerel soylu bir bey tayin edilmiştir. Bu da Hititler'in Batı Anadolu siyasetinde uyguladığı politiklardan biridir. Hitit kralları, Halep'e, Kargamış'a Hitit prenslerini vali olarak atarken, sürekli sorun teşkil eden Batı Anadolu krallıklarına yerel soylu beyleri tayin etmiştir. Belki de bu politika, Batı Anadolu'nun Hititler için ne kadar önemli ve stratejik bir bölge olduğunu göstermektedir. Batı Anadolu krallıklarıyla olan yazışmalarda bu önem ve strateji odak noktası oluşturularak incelenmelidir. Hitit tarihinde Asur, Mısır, Babil kralları ile olan yazışmalar mevcuttur. Ancak Batı Anadolu ile yapılan yazışmalar diğer mektuplar arasında kendi gizemini korumuş ve hep tartışma konusu olmuştur.

Çalışmamızda, 7 tanesi Boğazköy/Hattuşa, 1 tanesi Ortaköy/Şapinuva olmak üzere Batı Anadolu bölgesiyle yazışmaları içeren 8 adet mektup ele alınmıştır. Bunlardan Tavagalava ve Milavata Mektupları'ı Hitit bilim dünyası için her zaman tartışma konusu olmuştur. Hitit çağı (İ.Ö. 1650-1200) Batı Anadolu bölgesinin siyasi tarihine ışık tutacak bu iki belge üzerindeki bilimsel çalışmalar halen devam etmektedir. Bu yazışmalar dışında konu edindiğimiz Ahhiyava-I, Manapa-Tarhunta, Maşhuiluva, Arzava, Ahhiyava-II ve Uhhamuva mektupları da yukarıda bahsettiğimiz iki mektup kadar önemlidir. Tarihlendirmeleri soru işaretleriyle dolu olan belgelerin tartışmaları günümüzde de devam etmektedir. Mektuplarda geçen şahıs, yer isimleri ve tarihi olaylar sadece yazışmalarının içerdiği bilgilerle sabit kalmamıştır. Boğazköy ve Ortaköy'de keşfedilen Hititçe çivi yazılı arşivler soruların ve düşüncelerin önünü açmıştır.

Tavagalava Mektubu çalışmamızın en önemli belgelerinden birisidir. Adı bilinmeyen Hitit kralından Ahhiyava kralına gönderildiği düşünülen mektubun tarihlendirilmesi halen şüpheli ve kesin değildir. Mektup, 3 nüshadan oluşmaktadır ve elimize sadece 3. nüshası geçmiştir. Bu da mektupta anlatılan olayların nasıl ve ne zaman başladığı ile ilgili soru işaretlerini önümüze getirmektedir. Tavagalava Mektubu'nda, Hitit kralının Ahhiyava kralından Batı Anadolu'daki Hitit çıkarlarını zedeleyen ve Hitit toprakları için önemli bir tehdit unsuru oluşturan Piyamaradu'yu kendisine vermesini

istemektedir. Mektupta, genel itibariyle Piyamaradu'nun yaptığı işler anlatılmakta ve Hitit-Ahhiyava ilişkilerine yer verilmektedir. Ayrıca Ahhiyava kralının kardeşi olarak düşünülen Tavagalava'nın da ismi mektupta bir kaç kez zikredilmektedir. Piyamaradu'nun, denizden Ahhiyava Ülkesi'ne kaçıışı ve orada saklanması, Ahhiyava kralının Piyamaradu'yu desteklediğini gösterebilir. Mektubun içeriğinde geçen bilgilerle Piyamaradu-Ahhiyava-Hitit üçgeninin nasıl bir sonuca ulaştığı bilinmemektedir. Piyamaradu'nun deniz yolu ile kaçarak Ahhiyava Ülkesi'ne sığınması, Hitit hakimiyet ve gücünün Batı Anadolu kıyılarına kadar ulaştığını gösterebilir. Araştırmacılar mektubu, II. Murşili, II. Muvatalli veya III. Hattuşili dönemine tarihlenmektedir. Ancak bunların arasındaki en genel görüş, mektubun yazım stiline bakılarak III. Hattuşili dönemine tarihlendirilmesidir. Son yıllarda yapılan yeni keşifler ve yayınlarla bu mektubun farklı bir krala tarihlenebilme durumu ortaya çıkmıştır. Ortaköy/Şapinuva'da ele geçen Uhamuva Mektubu'nda, Piyamaradu ismine rastlanılmıştır. Ayrıca Piyamaradu isminin yanı sıra Tarhunnaradu, Kupanta-Kurunta isimlerini de içinde barındıran bu mektubun, Hitit-Batı Anadolu kronoloji sorununa ışık tutacağı anlaşılmaktadır.

Milavata Mektubu, yazıldığı dönemdeki siyasi ilişkileri ortaya koyabilecek en değerli mektuplardan birisidir. Fakat mektubun sadece yarısı ele geçmiştir ve bu yüzden yazarı ve alıcısının kim olduğu bilinmemektedir. Mektupta, Piyamaradu, Viluşa toprakları ve Milavata şehri arasındaki derin bazı düşmanlıkları ele alınmaktadır. Mektubun içeriğinden yazarının Hitit kralı, alıcısının ise Batı Anadolu'daki bir yerel kral olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca mektupta ismi zikredilen Viluşa krallığını, Valmu yönetmektedir. Hawkins bu mektubun yazarının, metnin yazım stiline (ductus) dayanarak IV. Tuthaliya olduğunu ve alıcısının ise Mira kralı Tarkaşnava olduğunu önermiştir. Mektup, Hitit kralının oğlum diye seslendiği bir yerel krala yazılmıştır. Hitit kralının oğlum diye hitap ettiği kralın, babasının gerçekleştirdiği ihanetler, mektubun ana konularından birini oluşturmaktadır. Bu açıdan Milavata Mektubu uyarı niteliğindeki bir belgedir. Hitit kralı, bir taraftan mektubun gönderildiği Batı Anadolu vasal krallığından sadakat beklerken diğer taraftan bazı görevleri yerine getirmesini istemektedir. Tavagalava Mektubu'nda ismi geçen Piyamaradu'nun Milavata Mektubu'nda da yer alması, yapılan tarihlendirmelerin bir kez daha düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Milavata Mektubu'nda da adı geçen Piyamaradu'nun Tavagalava Mektubu'ndaki faaliyetlerini bu dönemde de devam ettirdiğini söyleyebiliriz.

Çalışmamızda Ahhiyava Mektubu-I olarak adlandırdığımız mektubun alıcısı ve yazarının kim olduğu belli değildir. Ahhiyava kralından, Hitit kralına gönderilmiştir. Bu mektubun iki önemli özelliği vardır; 1) Şimdiye kadar Ahhiyava kralından Hitit kralına gönderilmiş ele geçen tek mektuptur, 2) Belge içerisinde Ahhiyava kralı Hitit kralına kendi eşiti gibi '*Kardeşim*' demektedir. Bu iki özelliğin yanı sıra mektupta Aşşuva Ülkesi topraklarındaki adalar söz konusudur. Bu adaların Hitit ve Ahhiyava

krallıkları arasında sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Mektupta ayrıca Hitit kralının dedesinin babası olan Tuthaliya'nın Aşşuva zaferinden bahsedilir. Bu sebepten adaların Hitit hakimiyetinde olduğu Hititler tarafından savunulmaktadır. Ahhiyava cephesine göre ise Kagamuna isimli Ahhiyava kralı Aşşuva prensesi ile evlenmiş, böylece adalar Aşşuva prensesinin çeyizi olarak kabul edilmiştir. Bu tartışmalar arasında adaların Hititler'in hakimiyetinde kaldığını söyleyebiliriz. Hititler'in, Aşşuva Ülkesi'ndeki bahsi geçen adalar üzerinde hak iddia etmesi, Hitit gücünün Batı Anadolu kıyılarına kadar uzandığını göstermektedir. Ayrıca Hitit ve Ahhiyava Ülkesi arasında yaşanan ada krizi, o dönemde Batı Anadolu bölgesinde iki büyük gücün varlığını ispat etmektedir. Mektubun tarihlendirilmesi, birçok metinde olduğu gibi yazım stiline bakılarak yapılmıştır. II. Muvatalli dönemine tarihlenen bu belge, içerdiği tarihsel bilgilerle II. Muvatalli dönemine uymamaktadır. Mektup içerisinde belirtilen bilgilerle mektubun, I. Şuppiluliuma dönemine tarihlenmesi gerekmektedir.

Manapa-Tarhunta Mektubu ele aldığımız diğer bir Batı Anadolu mektubudur. Mektubun yazarı Şeha Nehri Ülkesi kralı Manapa-Tarhunta, alıcısı ise II. Murşili ya da II. Muvatalli'dir. Mektubun içeriğinde geçen Piyamaradu ismi, Milavata ve Tavagalava mektuplarında olduğu gibi bu mektubun da tarihlendirmesini biraz erken dönemlere çekebilir. Manapa-Tarhunta mektupta, hastalandığını ve Piyamaradu'nun yaptığı işlerden rahatsızlık duyduğunu Hitit kralına bildirmektedir. Piyamaradu'nun yanı sıra Tavagalava Mektubu'ndan Piyamaradu'nun damadı olduğunu bildiğimiz Milavanda kralı Atpa'nın da Hitit kralına karşı planlar yaptığı mektupta bahsedilmektedir. Mektup içerisinde yer alan önemli bir şahıs ise Kupanta-Kurunta'dır. Tavagalava ve Milavata mektubunda olduğu gibi bu belgede de Piyamaradu'nun, Hitit çıkarlarını tehdit ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca mektupta Lazpa adasındaki görevlilerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Yukarıda bahsi geçen mektupların yanı sıra Maşhuiluva Mektubu, Arzava Mektubu ve Ahhiyava Mektubu-II çalışmamızda incelediğimiz diğer belgelerdir.

Bu mektuplar içerisinde hem keşfedildiği yer hem de yazışma tipi farklı olan Uhhamuva Mektubu'dur. Hitit kralı III. Tuthaliya'ya, Batı Anadolu'da Hitit Devleti'ne bağlı Uhhamuva isimli bir görevli tarafından gönderilmiştir. Ancak mektubun yazarı Uhhamuva'nın ikamet ettiği şehir bilinmemektedir. Ortaköy/Şapinuva arşivinde keşfedilen bu yazışma, Tavagalava, Milavata ve Manapa-Tarhunta mektuplarında ismi zikredilen Piyamaradu ile ilişkilidir. Tavagalava Mektubunda neredeyse baş konu halinde gösterilen, Milavata ve Manapa-Tarhunta mektuplarında hakkında önemli bilgiler verilen Piyamaradu'nun Uhhamuva Mektubu'nda da geçmesi ilginçtir. Mektubun yayını ile birlikte belgede yer alan Piyamaradu'nun diğer mektuplardaki kişi ile aynı olabilme ihtimali bulunmaktadır. Ancak şimdiye kadar yapılan araştırmalar bu düşüncenin kesinliğini ortaya koyamamıştır. Mektuplar üzerinde yapılacak

çalışmalar yeniden incelendiğinde, belki de mektupların tarihlendirilmesi konusunda yeni ufuklar açacaktır.

Hitit Devleti ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplaşmalar, içerdiği konular açısından diğer Hitit çivi yazılı belgelerinden ayrılmaktadır. Hitit-Batı Anadolu mektupları incelendiğinde, Hititler ile Batı Anadolu krallıkları arasında gerçekleşen bazı münasebetlerin sadece bu belgeler aracılığıyla öğrenildiği görülmektedir. Bu bilgiler şöyle sıralanabilir;

- Bu bilgilerden en önemlisi, Hititler'e Batı Anadolu bölgesinde her zaman karşı bir tehdit oluşturmuş olan Piyamaradu'yla ilgilidir. Hititler ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplaşmalardaki en önemli şahıs olan Piyamaradu ismi, Boğazköy/Hattuşa'da ele geçen birkaç tablet fragmanında da yer almaktadır. Ancak bu tablet fragmanlarında Piyamaradu ile ilgili bilgiler çok kısıtlıdır. Hitit çağında Batı Anadolu bölgesindeki etkili isimlerden biri olan Piyamaradu ile ilgili bilgilerimizin tamamına yakını Tavagalava, Milavata, Manapa-Tarhunta ve Uhamuva mektupları aracılığıyla bilinmektedir. Bu açıdan Batı Anadolu mektupları, İ.Ö. II. binin ikinci yarısındaki Hitit Devleti ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki ilişkileri yansıtan eşsiz belgelerdir. Piyamaradu'nun faaliyetleri, Batı Anadolu bölgesindeki politikası ve Hitit-Ahhiyava ilişkilerinde Piyamaradu'nun yeri, mektupların keşfi ile ortaya çıkartılmıştır.
- Bir başka bilgi ise Ahhiyava Mektubu-I'den öğrendiğimiz Hitit-Ahhiyava arasındaki adalar krizidir. Mektupta adı geçen adaların Aşşuva Ülkesi'nde yer aldığından bahsedilmektedir. Hitit çivi yazılı belgelerin hiçbirinde Aşşuva Ülkesi'ndeki adalar hakkında bilgiler yer almamaktadır. Ayrıca Hititler'in Batı Anadolu bölgesindeki bazı adaların üzerindeki hakimiyeti ile ilgili bilgiler de belirsizdir. Ahhiyava Mektubu-I aracılığıyla hem Aşşuva Ülkesi'ndeki adaları hem de Ahhiyava kralının Aşşuva'lı bir prenses ile evliliği öğrenilmektedir. Ayrıca bu belge, I./II. Tuthaliya'nın Aşşuva zaferini kanıtlar bilgileri de içermektedir.
- Tavagalava, Ahhiyava-I ve Ahhiyava-II mektuplarında, Hitit kralının Ahhiyava kralına, Ahhiyava kralının da Hitit kralına '*kardeşim*' diye hitap ettiği görülmektedir. Bu tarz hitap şekli, sadece denk krallar arasındaki yazışmalarda ifade edilmektedir. Hitit kralı, Mısır, Asur, Babil gibi 'Büyük Krallar'a' gönderdiği mektuplarda onlara '*kardeşim*' olarak seslenmektedir. Aynı şekilde o krallar da Hitit kralına '*kardeşim*' olarak hitap etmektedir. '*Kardeşim*' ifadesi İ.Ö. II. bin yıldaki denk kralların birbirlerine olan saygıları ve krallıklarını kabul ettiklerini göstermektedir. Bu krallar arasında Ahhiyava kralını o statüde gösteren, mektuplar dışında, IV. Tuthaliya dönemine tarihlenen Şausgamuva

antlaşması bulunmaktadır. Antlaşmada, Ahhiyava kralı, Mısır, Asur ve Babil kralları ile birlikte 'Büyük Kral' olarak anılmış ancak daha sonra üzeri katip tarafından silinmiştir. Ahhiyava kralının 'Büyük Kral' olarak gösterildiği belgeler sadece Hitit-Batı Anadolu mektuplarıdır. Bu açıdan da Batı Anadolu mektupları, Ahhiyava Ülkesi'nin İ.Ö. II. binde Hititler'in eşiti, büyük bir güç olduğunu göstermektedir.

Hitit Devleti ile Batı Anadolu krallıkları arasındaki mektuplar içerdiği bu bilgiler Hitit ve Batı Anadolu siyasi tarihi bakımından çok önemlidir. Hitit krallarının yıllıklarında ve Batı Anadolu vasal krallıkları ile yaptıkları antlaşmalarda yer vermedikleri bazı hususlar mektuplarda detaylıca işlenmiştir. Batı Anadolu mektupları, Hitit tarihinde gizli tutulmuş ilişkileri ve bilinmeyen gerçekleri bilim dünyasına kazandırmıştır. Hitit krallarının tek ağızdan yazdırdıkları yıllıklar ve antlaşmaların daha da ötesine geçerek İ.Ö. II. bin yıldaki Batı Anadolu dünyasını gözler önüne sermiştir.

Tezimizde, Hititler'in Batı Anadolu ile siyasi ilişkileri ve mektuplar incelenirken, yazışmaların gönderildiği ülke ve şehirlerin coğrafyası ve lokalizasyon denemeleri hakkında görüşleri ve bilgileri ele aldık. Ahhiyava Ülkesi, Arzava Ülkesi, Milavanda Ülkesi, Şeha Nehri Ülkesi ve Mira-Kuvaliya Ülkesi ile ilgili şimdiye kadar yapılan çalışmalar üzerinden yeni bir bakış açısıyla inceledik. Batı Anadolu Bölgesi'nde hem arkeolojik hem de filolojik olarak yapılacak çalışmalar ve yeni keşifler bahsi geçen ülkelerin lokalizasyonu hakkında bilgileri genişleteceği umulmaktadır.

Tezimizde Hitit-Batı Anadolu mektuplaşmalarının tümünü inceleyerek Batı Anadolu Krallıkları ve coğrafyası ile ilgili bilgileri bir araya toplamaya gayret gösterdik. Çalışmamızın Hititoloji, Eskiçağ Tarihi gibi bilim dallarında kullanılması amaçlanarak bir referans kaynağı olmasına çalışılmıştır. İ.Ö. II. bin yıldaki Hitit-Batı Anadolu ilişkilerinin her yönüyle ele alınıp sonuca varılmadan önce daha çok belge ve yeni keşiflerle zenginleştirilmesi gerektiğinin kanısına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz 2006. E. Akdeniz, "II. Murşili'nin Arzava Seferi ve Tarihi Coğrafya Açısından Bazı Öneriler", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Arkeoloji Dergisi VII/I*, 17-35.
- Alp 1991. S. Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri / Hethitische Keilschrifttafeln aus Maşat-Höyük*, Ankara.
- _____ 1997. S. Alp, *Hitit'lerin Mektuplaşmaları*, İstanbul, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları 9.
- Alparslan 2002. Metin Alparslan, "Artukka: Aşşuwa Ülkesi ve Lokalizasyonu/Artukka: Das Land Aşşuwa und seine Lokalisation", *AnAr 16*, 23-27/28-34.
- _____ 2005. Metin Alparslan, "Einige Überlegungen zur Ahhiyawa-Frage", *Acts of the Vth International Congress of Hittitology Çorum, September 02-08, 2002*, Ed. A. Süel. Ankara, 33-41.
- Alparslan 2007. Meltem Alparslan, *II. Muvatalli ve Dönemi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altman 2004. A. Altman, *The Historical Prologue of the Hittite Vassal Treaties: An Inquiry into the Concepts of Hittite Interstate Law*, Ramat-Gan, Bar-Ilan University Press.
- Ayyıldız 2007. S. Ayyıldız, *Hitit Metinlerinde Alaşiya Ülkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Bachvarova 2002. M.R. Bachvarova, *From Hittite to Homer: The Role of the Anatolians in the Transmission of Epic and Prayer Motifs from the Near East to the Greeks*, Ph.D. diss., University of Chicago.
- Beal 1992. R.H. Beal, *The Organisation of the Hittite Military. THeth 20*, Heidelberg, Carl Winter.
- Beckman 1996. G. Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*, Atlanta.
- _____ 1999. G. Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*. 2. ed. *WAW 7*, Atlanta, Scholars Press.
- Beckman – Bryce – Cline 2011. G. Beckman – T. R. Bryce - E. Cline, *The Ahhiyawa Texts*, Society of Biblical Literature, Atlanta.
- Bericht 2001. V. Bericht, *Eine Hethitische Grossprinzeninschrift aus dem Latmos*, *Archaischer Anzeiger*, 363-378.
- Bernabé - Álvarez-Pedrosa 2004. A. Bernabé - J.A. Álvarez-Pedrosa, *Historia y Leyes de los Hititas. Textos del Reino Medio y del Imperio Nuevo*, AKAL/Oriente 8. Madrid.
- Bittel 1950. K. Bittel, *Grundzuge der Vor und Fruhgeschichte Kleinasiens*, 2. baskı, Tubingen.
- Bossert 1946. H.Th. Bossert, *Asia*, Istanbul.
- Boysal 1971. Y. Boysal, “Batı Anadolu’da Son Araştırmalar Ahhiyava Sorunu”. *Anatolia*, 15, 63 – 72.
- Bryce 1974a. T. R. Bryce, “Some Geographical and Political Aspects of Mursilis' Arzawa Campaign”, *AnSt 24*, 103-116.
- _____ 1974b. T. R. Bryce, “The Lukka Problem and A Possible Solution”, *JNES 33-4*, 395-404.

- _____ 1977. T. R. Bryce, “Ahhiyawa and Troy – A Case of Mistaken Identity?”, *Historia* 26, 24-32.
- _____ 1979. T. R. Bryce, “Some Reflections on the Historical Significance of the Tawagalawas Letter (KUB XIV 3).” *Or* 48, 91–96.
- _____ 1985. T. R. Bryce, “A Reinterpretation of the Milawata Letter in the Light of the New Join Peace” , *AnSt* 35, 13-23.
- _____ 1986-87. T. R. Bryce, “The Boundaries of Hatti and Hittite Border Policy”, *Tel Aviv* 13-14, 85-102.
- _____ 1989. T. R. Bryce, “Ahhiyawans and Mycenaean An Anatolian Viewpoint”, *Oxford Journal of Archaeology* 8 (3), 297-310.
- _____ 1991. T. R. Bryce, “The Trojan War in its Near Eastern Context”, *JAC* 6, 1-21.
- _____ 1998. T. R. Bryce, *The Kingdom of the Hittites*, Oxford.
- _____ 2002. T. R. Bryce, “The Trojan War: Is There Truth Behind the Legend?”, *NEA* 65, 182-195.
- _____ 2003a. T. R. Bryce, “History”, *The Luwians*, ed. H.Craig Melchert, Brill, 27-127.
- _____ 2003b. T. R. Bryce, *Letters of the Great Kings of the Ancient Near East The Royal Correspondence of the Late Bronze Ag*, London and New York.

- _____ 2003c. T. R. Bryce, "Relations between Hatti and Ahhiyawa in the Last Decades of the Bronze Age", *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner, Jr. On the Occasion of His 65th Birthday*, 59-72, Ed. G. M. Beckman, R. H. Beal, ve J. G. McMahon, Winona Lake, Ind., Eisenbrauns.
- _____ 2006. T. R. Bryce, *The Trojans and Their Neighbors*. London and New York: Routledge.
- Carruba 1977. O. Carruba, "Beiträge zur mittelhethitischen Geschichte, I. Die Tuthalijas und die Arnuwandas II. Die sogenannten 'Protocoles de succession dynastique' I.-II.", *SMEA 18*, 137-174; 175-195.
- Cline 1996. E. H. Cline, "Aššuwa and the Achaeans: the "Mycenaean" Sword at Hattušas and Its Possible Implications", *BSA 91*, 137-151.
- Cohen 2001. Y. Cohen, "The 'Unwritten Laws' of the Hittites: the case of natta ara Expression", *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie Würzburg, 4.-8. Oktober 1999, StBoT 45*, Wiesbaden, 73-82.
- Cornelius 1958. F. Cornelius, "Geographie der Hethiterreiches (Schluss)", *OrNS 27*, 373-398.
- Coşkun 1996. Y. Coşkun, "Bir Hitit Kralı ve Mektubu", *Archivum Anatolicum*, Sayı 2, 1-10.
- De Martino 1996. S. De Martino, *L'Anatolia occidentale nel Medio Regno Ittita*, Eothen 5, Firenze.
- _____ 2003. S. De Martino, *Gli Ittiti*.
- _____ 2005a. S. De Martino, "The Historical Prologue of the Hittite Vassal Treaties", *BiOr 62*, 553-56.

- _____ 2005b. S. De Martino, “Hittite Letters from the Time of Tuthaliya I/II, Arnuwanda I and Tuthaliya III .”, *AoF* 32, 291–321.
- _____ 2006. S. De Martino, “Troia e le ‘guerre di Troia’ nelle fonti ittite”, *Δόνασθαι διδάκειν: Studi in onore de Filippo Càssola*, 167–77, Ed. M. Faraguna ve V. Vedaldi Isasbez, Trieste.
- De Martino – Imparati 2001. S. De Martino – F. Imparati, “Observations on Hittite International Treaties”, *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie Würzburg, 4.-8. Oktober 1999, StBoT 45*, Wiesbaden, 347-363
- de Roos 2005. J. de Roos, “Die Hethiter und das Ausland”, *Motivation und Mechanismen des Kulturkontaktes in der späten Bronzezeit*, 39–58, Ed. D. Prechel, *Eothen* 13, Firenze, LoGisma.
- Dinçol 1993. A. Dinçol, “The ‘Cuneiform Seal’ from Bogazköy-Hattuša”, *Istanbuler Mitteilungen* 43, 87-106.
- Dinçol – Yakar – Dinçol - Taffet 2000. A.M. Dinçol - J. Yakar - B. Dinçol - A. Taffet, “The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntašša - A Archaeological Assessment”, *Anatolica XXVI*, 1-29.
- Dinçol 2006. B. Dinçol, “Über die Probleme der absoluten Datierung der Herrschaftsperioden der hethitischen Könige nach den philologischen und glyptischen Belegen”, *BY-ZAS* 4, 19-32
- Easton–Hawkins–Sherratt-Sherratt 2002. D. F. Easton - J. D. Hawkins - A. G. Sherratt E. S. Sherratt, “Troy in Recent Perspective”, *AnSt* 52, 75–109.

- Ehelolf 1937. H. Ehelolf, "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy 1936. 3. Schrifturkunden. B. Die Tontafeln" *MDOG* 75, 61-70.
- Ertem 1973. H. Ertem, *Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini*, Ankara.
- Forlanini 1977. M. Forlanini, "L'Anatolia nordoccidentale nell'impero eteo", *SMEA* 18, 197-225.
- _____ 1998. M. Forlanini, "L'Anatolia occidentale e gli Hittiti: appunti su alcune recenti scoperte e le loro conseguenze per la geografia storica." *SMEA* 40, 219-53.
- _____ 2007. M. Forlanini, "Happurija, eine Hauptstadt von Arzawa?", *Belkis Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan VITA (Festschrift in Honor of Belkis Dinçol and Ali Dinçol)*, 285-98, Ed. M. Doğan-Alparlan, M. Alparlan ve H. Peker, İstanbul, Ege yayınları.
- Forrer 1929. E. Forrer, *Forschungen 1. Band/2. Heft. Die Nachbarländer des Hatti-Reiches von "Arzawa" bis Griechenland*, Berlin.
- _____ 1932a. E. Forrer, *Die hethitische Bilderschrift*, SAOC 3, Chicago.
- _____ 1932b. E. Forrer, *RLA I*, Berlin, 227. ('Aşşuva'maddesi)
- Freu 1980. J. Freu, "Luwiya. Géographie historique des provinces méridionales de l'empire hittite: Kizzuwatna, Arzawa, Lukka, Milawatta", *Document* 6, 177-352.
- _____ 1992. J. Freu, "Les guerres syriennes de Suppiluliuma et la fin de l'ère amarnienne", *Hethitica* 11, 39-101.

- _____ 2004. J. Freu, “Les îles de la mer Égée, Lazpa, le pays d’Ahhiyawa et les Hittites.” *Rant 1*, 275–324
- Friedrich 1930. J. Friedrich *Staatsverträge des Hatti-Reiches in hethitischer Sprache. 2. Teil: Die Verträge Muršiliš' II. mit Manapa-Dattaš vom Lande des Flusses Šeha, des Muwattalliš mit Alakšanduš von Wiluša und des Šuppiluliumaš mit Hukkanāš und den Leuten von Hajaša (mit Indices zum 1. und 2. Teil)*, MVAeG 34/1, Leipzig.
- Gander 2010 M. Gander, *Die Geographischen Beziehungen der Lukka-Länder*, THeth 27, Heidelberg.
- Garstang 1941. J. Garstang, “Arzawa ve Lugga Memleketlerine Ait Bir Harita / A Map of Arzawa and the Lugga Lands”, *Bulleten 5*, 17-32/33-46.
- Garstang – Gurney 1959. J. Garstang – O. R. Gurney, *The Geography of the Hittite Empire*, London.
- Goedegebuure 2002. P. M. Goedegebuure, “KBo 17.17+: Remarks on an Old Hittite Royal Substitution Ritual”, *JANER 2*, 61–73.
- Goetze 1928. A. Goetze, *Madduwattaš*, (MVAeG 32) Leipzig.
- _____ 1933. A. Goetze, *Die Annalen des Muršiliš*, (MVAeG 38) Leipzig.
- _____ 1940. A. Goetze, *Kizzuwatna and the Problem of Geography*, New Haven.
- _____ 1957. A. Goetze, *Kleinasien*, 2. ed. Handbuch der Altertumswissenschaft, Kulturgeschichte des Alten Orients, Munich, Beck.

- _____ 1975. A. Goetze, "Anatolia From Shuppiluliuma to the Egyptian War of Muvattalish", *History of The Middle East and The Aegean Region c.1380-1000 B.C.*, CAH 2.2- chp XXI, Cambridge University Press, 117-161.
- Gurney 1973. O. R. Gurney, "Anatolia c.1750-1600 B.C.", *CAH II.1*, 228-255.
- _____ 1992. O. R. Gurney, "Hittite Geography: Thirty Years on", *Sedat Alp'a Armağan*, 213-221.
- _____ 1991. O. R. Gurney, *Hititler* (Çev. Pınar Arpaçay), İstanbul, Dost kitabevi.
- _____ 2002. O. R. Gurney, "The Authorship of the Tawagalawa Letter", *Silva Anatolica-Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday*, 133-141.
- Güterbock 1956. H. G. Güterbock, "The Deeds of Suppiluliuma as Told by His Son, Mursili II", *JCS 10*, 41-68, 75-98, 107-130.
- _____ 1983. H. G. Güterbock, "The Hittites and The Aegean World 1: The Ahhiyawa Problem Reconsidered", *AJA 8-2*, 133-138.
- _____ 1984. H. G. Güterbock, "Hittites and Achaeans: A New Look", *Proceedings of the American Phisophical Society*, 114-122.
- _____ 1986. H. G. Güterbock, "Troy in Hittite Texts? Wilusa, Ahhiyawa and Hittite History", *Troy and The Trojan War*, 33-43.
- _____ 1990. H. G. Güterbock, "Wer war Tawagalawa?", *Or 59 (2)*, 157-65.

- Haas 1994. V. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, Leiden.
- Hagenbuchner 1989. A. Hagenbuchner, *Die Korrespondenz der Hethiter 2. Teil*, THeth 16, Heidelberg, Carl Winter.
- Hajnal 2003. I. Hajnal, *Troia aus sprachwissenschaftlicher Sicht: Die Struktur einer Argumentation*, IBS 109, Innsbruck.
- Hansen 1997. O. Hansen, "KUB XXIII. 13-A Possible Contemporary Bronze Age Source for the Sack of Troy/Hisarlık?", *BSA* 92, 165-167.
- Hawkins 1979. J. D. Hawkins, "The Origin and Dissemination of Writing in Western Asia", *The Origins of Civilization*, 128-165.
- _____ 1995a. J. D. Hawkins, "'Great Kings' and 'Country Lords' at Malatya and Karkamiš", *Fs. Houwink ten Cate*, 73-86.
- _____ 1995b. J. D. Hawkins, *The Hieroglyphic inscription of the sacred pool complex at Hattusa. With an archaeological introduction by Neve P.* (StBoT Beiheft 3), Wiesbaden.
- _____ 1998. J. D. Hawkins, "Tarkasnawa King of Mira: 'Tarkondemos', Boğazköy sealings and Karabel", *AnSt* 48, 1-31.
- _____ 2009. J. D. Hawkins, "The Arzawa letters in recent perspective", *The British Museum Studies in Ancient East Studies* 14, 73-83.
- Heinhold-Krahmer 1977. S. Heinhold-Krahmer, *Arzawa. Untersuchungen zu seiner Geschichte nach den hethitischen Quellen*, Heidelberg.
- _____ 1983. S. Heinhold-Krahmer, "Untersuchungen zu Piyamaradu (Teil I)." *Or* 52, 81-97.

- _____ 1986. S. Heinhold-Krahmer, “Untersuchungen zu Piyamaradu (Teil II).” *Or* 55, 47–62.
- _____ 1999. S. Heinhold-Krahmer, “Bedřich Hrozný und die Ahhijaša-Frage.” *ArOr* 67, 567–84.
- _____ 2001. S. Heinhold-Krahmer, “Zur Diskussion um einen zweiten Namen Tuthalijas IV.”, *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie. Würzburg, 4.–8. Oktober, 1999, StBoT* 45, 180–98, Ed. G. Wilhelm, Wiesbaden, Harrassowitz.
- _____ 2002. S. Heinhold-Krahmer, “Zur Erwähnung Šahurunuwas im ‘Tawagalawa-Brief.’”, *Anatolia Antica: Studi in memoria di Fiorella Imparati*, 359–75. Ed. S. de Martino ve F. Pecchioli Daddi, Firenze, LoGisma.
- _____ 2004a. S. Heinhold-Krahmer, “Ist die Identität von Ilios mit Wiluša endgültig erwiesen?”, *SMEA* 46, 29–57.
- _____ 2004b. S. Heinhold-Krahmer, “Emil Forrers Lokalisierung von heth. Wiluša - Eine Richtigstellung”, *Gs Forrer*, 373-379
- _____ 2005. S. Heinhold-Krahmer, “Pijamaradu”, *RIA* 10, 561-562.
- _____ 2007. S. Heinhold-Krahmer, “Zu diplomatischen Kontakten zwischen dem Hethiterreich und dem Land Ahhiyawa.” *Keimelion. Elitenbildung und elitärer Konsum von der mykenischen Palastzeit bis zur homerischen Epoche. Akten des Internationalen Kongresses vom 3. bis 5. Februar 2005 in Salzburg*. Edited by E. Alram-Stern, and G. Nightingale. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 350. Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften.

- Hoffner 1982. H. A. Jr. Hoffner, "The Milawata Letter Augmented and Reinterpreted", *AfO Beih. 19*, 130–137.
- _____ ed. 1997. H. A. Jr. Hoffner, *Perspectives on Hittite Civilization: Selected Writings of Hans Gustav Güterbock*, Assyriological Studies 26. Chicago, Oriental Institute.
- _____ 2007. H. A. Jr. Hoffner, "Asyndeton in Hittite", *Tabularia Hethaeorum: Hethitologische Beiträge Silvin Košak zum 65. Geburtstag*, 385–99 Ed. D. Groddek ve M. Zorman, DBH 25, Wiesbaden, Harrassowitz.
- _____ 2009. H. A. Jr. Hoffner, *Writings from the Ancient World – Letters from The Hittite Kingdom*, Atlanta.
- Hout 1995. Theo P. J. van den Hout, *Der Ulmitešub-Vertrag, Eine prosopographische Untersuchung*, StBoT 38, Wiesbaden, Harrassowitz.
- Hoffman 1984. I. Hoffmann, *The Telipinu Erlaß*, THeth 11.
- _____ 1984. I. Hoffmann, "Einige Überlegungen zum Verfasser des Madduwatta-Textes", *Or* 53, 34-51.
- _____ 1992. I. Hoffmann, "Das hethitische Wort für 'Sohn'", *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, 289–93, Ed. H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, ve A. Süel, Ankara, Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Huxley 1960. G. L. Huxley, *Achaeans and Hittites*, Oxford.
- Imparati – Saporetti 1965. F. Imparati – C. Saporetti, "L'Autpbiografia di Hattusili I.", *Studi Classici e Orientali* 14, 44-85.

- Jasink 2003. A. M. Jasink, “Il ruolo di Tarhuntašša da Muwatalli II a Šuppiluliuma II .”, *Semitic and Assyriological Studies Presented to Pelio Fronzaroli by Pupils and Colleagues*, 269–85, Wiesbaden, Harrassowitz.
- _____ 2005. A. M. Jasink, “Micenei e Vicino Oriente”, *Narrare gli eventi. Atti del convegno degli egittologi e degli orientalisti italiani in margine alla mostra ‘La battaglia di Qadesh’*, 209–24, Ed. F. Pecchioli Daddi, ve M. C. Guidotti, Studia Asiana 3, Roma, Herder.
- Jewell 1974. E. R. Jewell, *The Archaeology and History of Western Anatolia During the Second Millenium B.C.*, Chicago University Microfilms.
- Kan – Dündar 2005. M. H. Kan – E. Dündar, “Madduwatta ve Zippasla Dağı Ülkesi”, *ADALYA VIII*, 1-15.
- Karauğuz 2002. G. Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*, Konya.
- Kühne – Otten 1971. C. Kühne – H. Otten, *Der Saušgamuwa-Vertrag (Eine Untersuchung zu Sprache und Graphik)*, (StBoT 16), Wiesbaden.
- Klengel 1999. H. Klengel, *Geschichte des hethitischen Reiches*, Leiden-Boston-Köln.
- Kinal 1953. F. Kinal, *Arzava Memleketleri ’nin Mevkii ve Tarihi*, Ankara, TTK Basımevi.
- Klinger 1996. J. Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*, StBoT 37, Wiesbaden, Harrassowitz.

- Korosec 1931, V. Korosec, *Hethitische Staatsvertrage*.
- Košak 1991. S. Košak, "Western Neighbors of the Hittites", *Eretz-Israel 15*, 12-16.
- Kretschmer 1924. P. Kretschmer, "Alakšanduš, König von Viluša", *Glotta 13*, 205-213.
- Kuhrt 2007. A. Kuhrt, *Eski Çağ'da Yakındoğu, Yaklaşık M.Ö. 3000–330*. Çev. Dilek Şendil, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lebrun 2002. R. Lebrun, "Propos relatifs à Oinoanda, Pinara, Xanthos et Arnéai", *Hethitica 15*, 163–72.
- Liverani 2001. M. Liverani, *International Relations in the Ancient Near East, 1600–1100 B.C.*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire/New York, Palgrave.
- Macqueen 1968. J. G. Macqueen, "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millennium B.C.", *AnSt 18*, 169-185.
- _____ 2001. J. G. Macqueen, *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, (Çev. Esra Davutoğlu), Ankara.
- Marin 2001. J. A. B. Marin, "Die Orts- und Gewässernamen der Texte aus Syrien im 2. Jt. v. Chr.", *RGTC 12/2*.
- Melchert 1993. H. C. Melchert, *Cuneiform Luvian Lexicon*, Lexica Anatolica 2. Chapel Hill, N.C., Selfpublished.
- _____ 2002. H. C. Melchert, "Tarhuntašša in the SÜDBURG Hieroglyphic Inscription", *Gs Güterbock*, 137-143.

- Mellaart 1958. J. Mellaart, “*The End of the Early Bronze Age in Anatolia and the Aegean*”, *AJA* 62, 9-33.
- _____ 1968. J. Mellaart, “*Anatolian Trade with Europe and Anatolian Geography and Culture Provinces in the Late Bronze Age*”, *AnSt* 18, 187-202
- _____ 1974. J. Mellaart, “Western Anatolia, Beycesultan and The Hittites”, *Mansel’e Armağan I*, Ankara, TTK, 493-526.
- _____ 1993. J. Mellaart, “The Present State of Hittite Geography”, *Aspect of Art And Iconography: Anatolia And Its Neighbors, Studies In Honor of N. Özgüç, Nimet Özgüç’e Armağan*, (Ed. M. J. Mellink, E. Porada, T. Özgüç), 415-422.
- _____ 2005. J. Mellaart, “Review of G. Beckman, R. Beal, and G. McMahon”, *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of his 65th Birthday, JAOS* 125, 283–88.
- Mellink 1983. M. J. Mellink, “The Hittites and the Aegean World 2. Archaeological Comments on Ahhiyawa-Achaians in Western Asia”, *AJA* 87, 139-141.
- Miller 2006. J. Miller, “Hethitische Texte. Briefe aus hethitischen Archiven”, *Briefe. Ed. B. Janowski, and G. Wilhelm*, 240–47, TUAT Neue Folge 3. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus.
- Monte – Tischler 1978. G. F. del Monte – J. Tischler, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*, (RGTC 6), Wiesbaden.
- Monte 1992. G. F. del Monte, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte. Supplement*, (RGTC 6/2), Wiesbaden.

- Mountjoy 1998. P. Mountjoy, "The East Aegean-West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the Kingdom of Ahhiyawa", *AnSt* 48, 33-67.
- Muhly 1974. J. D. Muhly, "Hittites and Achaeans: ahhiyawā redomitus", *Historia* 23, 129-145.
- Neu 1983. E. Neu, *Glossar zu den althethitischen Ritualtexten*, StBoT 26, Wiesbaden, Harrassowitz.
- Niemeier 1998. W. D. Niemeier, "The Mycenaeans in Western Anatolia and the Problem of the Origins of the Sea Peoples", *Mediterranean Peoples in Transition Honor of Trade Dotham*, Israel Exploration Society, (Ed. S. Gitin, A. Mazar, E. Stern), Kudüs, 17-65.
- _____ 1999. W. D. Niemeier, "Mycenaeans and Hittites in War in Western Asia Minor", *Aegaeum* 19, 141-155.
- _____ 2002. W. D. Niemeier, "Hattuşa ve Ahhiyawa Arasındaki Millavanda/Milet Sorunu: Batı Anadolu'da Miken Yunanistanı'nın Politik ve Kültürel Rolü", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu* (müze sergi kataloğu, Almanca-Türkçe), 521-523.
- Özcan 2007. R. Özcan, *Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında M.Ö. 2. Binyıl Batı Anadolu Tarihi Coğrafyası*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özgüç 1978. T. Özgüç, *Maşat Höyük kazıları ve çevresindeki araştırmalar*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Page 1959. D. L. Page, *History and the Homeric Iliad*, Berkeley.

- Parker 1999. V. Parker, "Zum Text des Tawagalawaš-Briefes: Ahhiyawa-Frage und Textkritik", *Or* 68, 61–83.
- Popko 1984. M. Popko, "Zur Datierung des Tawagalawa-Briefes", *AoF* 11, 199-203
- Riemschneider 1962. K. K. Riemschneider, "Hethitische Fragmente historischen Inhalts aus der Zeit Hattusilis III.", *JCS* 16, 110-121.
- Rutherford 2006. I. Rutherford, "Preface." *JANER* 6, 1–8.
- Schachermeyr 1986. F. Schachermeyr, *Mykene und das Hethiterreich*, Wien.
- Singer 1981. I. Singer, "Hittites and Hattians in Anatolia at the Beginning of the Second Millennium B.C.", *JIES* 9 119-134.
- _____ 1983. I. Singer, "Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. According to the Hittite Sources", *AnSt* 33, 205-217.
- _____ 2008. I. Singer, "Purple-Dyers in Lazpa." *Anatolian Interfaces: Hittites, Greeks and Their Neighbors. Proceedings of an International Conference on Cross-Cultural Interaction, September 17–19, 2004, Emory University, Atlanta*, 21–43, GA. Ed. B. J. Collins, M. R. Bachvarova, ve I. Rutherford, Oxford, Oxbow.
- Sidel'tsev 2007. A. Sidel'tsev, "An Overlooked Case of Inversion in Middle Hittite", *Tabularia Hethaeorum: Hethitologische Beiträge Silvin Košak zum 65. Geburtstag*, 613–30 Ed. D. Groddek ve M. Zorman, DBH 25, Wiesbaden, Harrassowitz.
- Sommer 1932. F. Sommer, *Die Ahhijavā-Urkunden*, (ABAW 6) München.

- Starke 1981. F. Starke, "Die keilschrift-luwischen Wörter für Insel und Lampe", *ZVS* 95, 141–55.
- _____ 1990. F. Starke, *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden, Harrassowitz.
- _____ 1997. F. Starke, "Troia im Kontext des historisch-politischen und sprachlichen Umfeldes Kleinasiens im 2. Jahrtausend", *Studia Troica* 7, 447-487.
- _____ 2001a. F. Starke, "Seha", *Der Neue Pauly, Enzyklopädie der Antike* 11, 345-247.
- _____ 2001b. F. Starke, "Milattan Önce İkinci Bin Yılın Güç Dengesi İçinde Troia", *Troia-Düş ve Gerçek*, İstanbul, 34-44.
- Starke Sergi haritası. F. Starke, *Die Hethiter und ihr Reich, das Volk der 1000 Götter sergi kataloğu*, Bonn, 2002, Theiss, 306 vd.
- Steiner 1964. G. Steiner, "Die Ahhijawa-Frage heute", *Saeculum* 15, 365-392.
- _____ 1984. G. Steiner, *The "Ahhijawa Question" Reconsidered*, 10. Türk Tarih Kongresi 57.
- Strobel 1976. A. Strobel, *Der spätbronzezeitliche Seevölkersturm. Ein Forschungsüberblick mit Folgerungen zur biblischen Exodusthematik*, Berlin.
- Sturtevant 1928. E. H. Sturtevant, "The Tawagalawaš Text", *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, Vol. 44, No. 4, 217-231.

- Süel 1992. A. Süel, “Ortaköy: Eine hethitische Stadt mit hethitischen und hurritischen Tontafelentdeckungen”, *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, 487–92, Ed. H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem ve A. Süel, Ankara, Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- _____ 1995. A. Süel, “Ortaköy’ün Hitit çağındaki adı”, *Belleten* 59, 271–83.
- _____ 1998a. A. Süel, “Ortaköy-Şapinuwa Bir Hitit Merkezi”, *Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology* 1, 37–61.
- _____ 1998b. A. Süel, “Ortaköy-Şapinuwa tabletlerinin tarihlendirilmesi”, *Acts of the IIIrd International Congress of Hittitology. Çorum, September 16–22, 1996*, 551–58, Ed. S. Alp ve A. Süel, Ankara, Uyum Ajans.
- _____ 2001. A. Süel, “Ortaköy Tabletleri Işığında Batı Anadolu İle İlgili Bazı Konular Üzerine”, *StBoT 45, Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie Würzburg, 4.-8. Oktober 1999*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 670-678.
- _____ 2002a. A. Süel, “Ortaköy-Şapinuwa”, *Recent Developments in Hittite Archaeology and History: Papers in Memory of Hans G. Güterbock*, 157–66, Ed. K. A. Yener ve H. A. Hoffner, Jr. Winona Lake, Ind. Eisenbrauns.
- _____ 2002b. A. Süel, “Şapinuwa’ daki kraliçe hakkında”, *Anatolia Antica: Studi in memoria di Fiorella Imparati*, 819–26 Ed. S. de Martino ve F. Pecchioli Daddi, Firenze, LoGisma.

- _____ 2013. A. Süel, “Ortaköy Tabletlerinde Batı Anadolu”, 3. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Çorum, 83-89.
- Süel 1998. M. Süel, “Ortaköy - Şapinuwa Hitit Şehri”, *Acts of the IIIrd International Congress of Hittitology. Çorum, September 16–22, 1996*, 559-572, Ed. S. Alp ve A. Süel, Ankara, Uyum Ajans.
- _____ 2008. M. Süel, *Bir Hitit Başkenti: Ortaköy – Şapinuwa*, Ankara, Uyum Ajans.
- Şahoğlu 2004. V. Şahoğlu, “Erken Tunç Çağında Anadolu Ticaret Ağı ve İzmir Bölgesi”, *Anadolu (Anatolian)*, Ek Dizi No.1, Ankara, 245-262.
- Taracha 2001. P. Taracha, “Mycenaeans, Ahhiyawa and Hittite Imperial Policy in the West: A Note on KUB 26.91”, *Kulturgeschichte: Altorientalistische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag*, 417–22, Ed. T. Richter, D. Prechel, ve J. Klinger, Saarbrücken : Saarbrücker Druckerei.
- ten Cate 1956. Ph. H. J. Houwink ten Cate, “A New Fragment of the ‘Deeds of Suppiluliuma as Told by his Son, Mursili II’”, *JNES* 25, 27-31.
- _____ 1966. Ph. H. J. Houwink ten Cate, “Mursilis’ Northwestern Campaigns – Additional Fragments of His Comprehensive Annals”, *JNES, Vol. XXV, No. 3*, Chicago, 162-191.
- _____ 1967. Ph. H. J. Houwink ten Cate, “Mursilis’ Northwestern Campaign”, *Anatolica, No.1*, 44-61.

- _____ 1970. Ph. H. J. Houwink ten Cate, *The Records of the Early Hittite Empire (c. 1450-1380 B.C.)*, İstanbul, PIHANS 26.
- _____ 1974. Ph. H. J. Houwink ten Cate, "Anatolian evidence for relations with the West in the Late Bronze Age", *Bronze Age Migrations in the Aegean*, London, 141-161.
- _____ 1985. Ph. H. J. Houwink ten Cate, "Sidelights on the Ahhiyawa Question from Hittite Vassal and Royal Correspondence", *JEOL* 28, 33-79.
- Ünal 1991. A. Ünal, "Two Peoples on Both Sides of the Aegean Sea: Did the Achaeans and the Hittites Know Each Other?", *Essays on Ancient Anatolian and Syrian Studies*, 15-44.
- _____ 1993. A. Ünal, "Boğazköy Kılıcının Üzerindeki Akadca Adak Yazısı Hakkında Yeni Gözlemler [Eine neue Interpretation der akkadischen Inschrift auf einer Schwertklinge aus Boğazköy]", *N. Özgüç'e Armağan Kitabı*, 727-730.
- _____ 1999. A. Ünal, "A Hittite Mycenaean Type B Sword from the Vicinity of Kastamonu, Northwestern Turkey", *BMECCJ* XI, 207-226.
- _____ 2002. A. Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu I*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları 7.
- _____ 2003. A. Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu II*, İstanbul .
- Ünal – Ertekin – Ediz 1991. A. Ünal- A. Ertekin – İ. Ediz, "1991'de Boğazköy-Hattuşa'da Bulunan Hitit Kılıcı Üzerindeki Akadça Adak Yazıtı", *Müze, Sayı 4*, Ankara, 46-48.

- Wiseman 1956. D. J. Wiseman, *The Alalakh Tablets*.
- Woudhuizen 2004. F. C. Woudhuizen, *Luwian Hieroglyphic Monumental Rock and Stone Inscriptions from the Hittite Empire Period*, Innsbruck .
- Yakar 1976, J. Yakar, “Hittite Involvement in Western Anatolia”, *AnSt* 26, 117-128.
- Yakubovich 2008, I. S. Yakubovich, *Sociolinguistics the Luvian Language*, A dissertation Submitted to the Faculty of Humanities in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, Chicago.
- Yoshida 1996. D. Yoshida, *Untersuchungen zu den Sonnengottheiten bei den Hethitern. Schwurgötterliste, helfende Gottheit, Feste*, Heidelberg.
- Tablet fotoğrafları için bk. (<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

EKLER

I. Hattuşili	İ.Ö. 1650-1620
I. Murşili	İ.Ö. 1620-1590
I. Hantili	İ.Ö. 1590- ?
I. Zidanta	İ.Ö. ? - ?
Ammuna	İ.Ö. ? - ?
I. Huzziya	İ.Ö. ? - ?
Telipinu	İ.Ö. 1525-1500
Tahurvaili	İ.Ö. 1500 - ?
Alluvamna	İ.Ö. ? - ?
II. Hantili	İ.Ö. ? - ?
II. Zidanta	İ.Ö. ? - ?
II. Huzziya	İ.Ö. ? - ?
I. Muvatalli	İ.Ö. ? - 1450
I/II. Tuthaliya	İ.Ö. 1450-1420
I. Arnuvanda	İ.Ö. 1420-1400
III. Tuthaliya	İ.Ö. 1400-1380
I. Şuppiluliuma	İ.Ö. 1380-1345
II. Arnuvanda	İ.Ö. 1345-1343
II. Murşili	İ.Ö. 1343-1310
II. Muvatalli	İ.Ö. 1310-1282
III. Murşili	İ.Ö. 1282-1275
III. Hattuşili	İ.Ö. 1275-1250
IV. Tuthaliya	İ.Ö. 1250-1220
Kurunta	İ.Ö. 1220-1215
III. Arnuvanda	İ.Ö. 1215-1210
II. Şuppiluliuma	İ.Ö. 1210-1200

Tablo 1: Hitit Kral Listesi (Dinçol, B. 2006, 19-32).

Harita 1: İ.Ö. II. bin yılda Anadolu (Alparslan 2007, 245 – Harita 1)

Harita 2: İ.Ö. II. bin yılda Batı Anadolu (Özcan 2007, Harita 5).

Harita 3: İ.Ö. 13. yy. Anadolu Haritası (Starke 2002, 306).

Levha 1: ‘Tavagalava Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>

Levha 2: ‘Tavagalava Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)

(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 3: ‘Milavata Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 4: ‘Milavata Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)
(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 5: ‘Ahhiyava Mektubu-I’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)

(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 6: ‘Ahhiyava Mektubu-I’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)

(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 7: ‘Manapa-Tarhunta Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi
(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 8: ‘Maşhuluva Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi
(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 9: ‘Arzava Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (öy)
(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 10: ‘Arzava Mektubu’ - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi (ay)
(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

Levha 11: 'Ahhiyava Mektubu-II' - Hitit ivi Yazılı Tablet Fotoğrafi

(<http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/>)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı-Soyadı:

Semih GERÇEK

Unvanı:

Hititolog, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Doğum Yeri / Tarihi:

Ankara 16/09/1987

İlgi / Çalışma Alanları:

Hititoloji, Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi.

İletişim Adresleri (Posta adresi, e-posta adresi, telefon, faks ve GSM):

Tepebaşı Mah. Çaycuma Sok. 17/13 Keçiören/ ANKARA

semihgercek@gmail.com

Tel: 0 312 360 41 85

GSM: 0505 755 27 55

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Eğitim	Yıl
Yüksek Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi	2011-
Lisans	Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Hititoloji Anabilim Dalı	2009

BİLGİSAYAR

Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Office Powerpoint, The GNU Image Manipulation Program, CorelDRAW Graphics Suite, Adobe Photoshop CS3.

PROFESYONEL DENEYİM

- 2009- Boğazköy/Hattuşa (Çorum) Hitit Çivi Yazılı Arşiv Çalışmalarında Asistan Öğrenci.
2008 Hititoloji ile İlgili Yayınların Ayrı Basımlarının Kataloglanması ve Bilgisayar (Microsoft Word) Ortamına Aktarılması.
2008- Hititolog, Ortaköy Şapinuva Kazı Kurulu Üyesi.

PROJELER

Gerçek, S., Araştırmacı: Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü tarafından desteklenen, Şapinuva (Ortaköy, Çorum) Hitit Kentindeki Antik Su Kaynaklarının, Kullanımının ve Su Dağıtım Sistemlerinin Araştırılması ve Belgelenmesi konulu Projede **araştırmacı** olarak görev yapmaktadır.

Gerçek, S., Araştırmacı: Prof. Dr. Aygül Süel başkanlığında yürütülen Ortaköy-Şapinuva kazısından ele geçen çiviyazılı tabletlerin yayını için oluşturulan “Ortaköy-Şapinuva Arşivi Çiviyazılı Tabletleri Yayın Komisyonu”nda görev yapmaktadır.

Gerçek, S., Araştırmacı: Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi bünyesinde, Müze Müdürü'nün başkanlığında oluşturulan bir bilim kurulunda “Almanya'dan (Doğu Berlin) Türkiye'ye İade Edilen Çiviyazılı Hitit Tabletlerinin Yayın Komisyonu” üyelerine yardımcı olarak çalışmaktadır.

ALES Puanı: 80,061

Yabancı Dil Puanı (KPDS): 49